

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

KONYA İÇ KALESİ'NİN FİZİKİ VE SOSYAL YAPISI

Emine GÜNEY

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
KASIM 2023**

KONYA İÇ KALESİ'NİN FİZİKİ VE SOSYAL YAPISI

Emine GÜNEY

KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

Konya
Kasım 2023

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans/Doktora tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir.²

Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

23.11.2023

Emine GÜNEY

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ay aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez/proje çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez/proje çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin/projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi

23.11.2023

Emine GÜNEY

TEŞEKKÜR

Bu tez 2021 yılında başlayıp, 3 yıllık süreçte oluşturulmuştur. Konya Şer'iyeye Sicilleri'nin taranıp çevrilmesi ile çalışmanın temel kaynağı olan olaylar ortaya çıkartılmıştır. Tez süreci boyunca araştırma ve yazımda yol gösterici fikirlerini ve katkılarını ortaya koyan danışmanım Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu süreçte desteklerini esirgemeyen ailem ve arkadaşlarıma sevgilerimi ve şükranlarımı sunarım.

23 Kasım 2023

Emine GÜNEY

ÖZET

Emine GÜNEY

Konya İç Kalesi'nin Fiziki ve Sosyal Yapısı

Yüksek Lisans Tezi

Konya, 2023

Konya İç Kalesi'nin Fiziki ve Sosyal Yapısı olarak belirlenen tez konusunda, Türk Dönemi'nde Konya İç Kalesi'ndeki şehirleşme ve iskân durumunu inceleyerek, Alaeddin Tepesi'nin merkezi konumunu vurgulayacak, yapılaşmanın tarihî sürecini ortaya koyacaktır. Bu tez iki bölümden oluşmaktadır. Ana kaynağı arşiv kayıtlarıdır. Tezin birinci bölümü Konya'nın tarihçesini ve şehrinin Alaeddin Tepesi merkezli fiziki yapılanması ve şehri koruyan savunma yapılarına ilişkin bilgi verilmiştir. Konya'da Alaeddin Tepesi Merkezli Fiziki Yapılanma başlıklı birinci bölümde Alaeddin Tepesi'ndeki Konya Şehrini Koruyan Savunma Yapıları altında “*Gevale Kalesi*”, “*Alaeddin Tepesi'ni saran iki sur*”, “*Ahmedek Kalesi*” olarak üç başlıkta incelenmiştir. Bu bölümde Konya şehrinin fiziki yapısı ise, “*Konya İç Kalesi'ndeki Mahalleler*”, “*İç Kale'de Cadde, Sokak ve Sur Kapıları*”, “*İç Kale'de Suyun Temini*” ve “*İç Kale'de Dinî, İdarî ve Kültürel Yapıları*” başlığı da kendi içerisinde “*Müslümanlara Ait Dinî Yapılar*” ve “*İç Kale'de Hristiyanlara Ait Dinî Yapılar*” olarak ayrılmıştır. İç Kale'deki fiziki yapılanma içerisinde olan “*Eğitim Kurumları*”, “*İç Kale'deki İmalathane ve Ticarî Yapılar*”, “*İç Kale'nin Hemen Dışındaki Ticarî Yapılar*” ve “*Meydanlar ve Yeşil Alanlar*” olarak on başlık altında incelenmiştir.

İkinci bölümün konusu, Konya “*İç Kale’de Sosyal Hayat*” başlığı altında incelenmiştir. Bu bölümde Konya İç Kale suru içerisinde yaşayan sakinlerin şehirli olma bilinçleri, toplumsal düzen kurallarına uygun biçimde mahalle yaşantısına etkileri ve sosyal hayattaki ilişkileri incelenmiştir. Bu bölümde sosyal hayatta dair ilişkiler, “*İç Kale’de Müslüman ve Gayrimüslimler*”, “*İç Kale’deki Mahallelilerin Demografik Yapısı*” mahalle kültürü, Müslüman ve Gayrimüslim toplumun bir arada yaşamasına dair bilgiler bu başlık altında incelenmiştir. Sosyal bir kurum olan vakıflar ise “*İç Kale’de Vakıflar*” başlığında işlenmiştir. Sosyal hayat içerisinde aile oluşumuna dair değerlendirmeler, “*Konya İç Kale’de Aile*” başlığı altında evlilik, nişan, nafaka, mihr, boşanma, vasi ve miras konuları incelenmiştir. Toplumun düzenini bozan evlilik dışı ilişkiler, taciz, darp, küfür, hırsızlık, öldürme ve yaralama konuları “*İç Kale’de İşlenen Suçlar*”, başlığı altında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Konya, iç kale, alaeddin tepesi, sosyal hayat, iskân

ABSTRACT

Emine GÜNEY

Physical and Social Structure of Konya Castle

Master Thesis

Konya, 2023

On the subject of the thesis, which is determined as the Physical and Social Structure of Konya Inner Castle, it will examine the urbanization and settlement situation in Konya Inner Castle in the Turkish Period, emphasize the central position of Alaeddin Hill, and reveal the historical process of construction. This thesis consists of two parts. Its main source is archive records. The first part of the thesis gives information about the history of Konya and the physical structure of the city centered on Alaeddin Hill and the defensive structures protecting the city. In the first section titled Physical Structuring Based on Alaeddin Hill, it was examined under three headings: "Gevale Castle", "Two walls surrounding Alaeddin Hill" and "Ahmedek Castle" under the Defense Structures Protecting the City of Konya on Alaeddin Hill. In this section, the physical structure of the city of Konya is "Neighborhoods in the Konya Inner Castle", "Avenue, Street and Wall Gates in the Inner Castle", "Water Supply in the Inner Castle" and "Religious, Administrative and Cultural Structures in the Inner Castle". The title is divided into "Religious Buildings Belonging to Muslims" and "Religious Buildings Belonging to Christians in the Inner Castle". It was examined under ten headings as "Educational Institutions" within the physical structure in the Inner Castle, "Manufactories and Commercial Buildings in the Inner Castle", "Commercial Buildings Just Outside the Inner Castle" and "Squares and Green Areas".

The subject of the second part is examined under the title "Social Life in the Inner Castle", Konya. In this section, the urban consciousness of the residents living within the Konya Inner Castle walls, their effects on neighborhood life in accordance with the rules of social order, and their relationships in social life are examined. In this section, relations in social life, "Muslims and Non-Muslims in the Inner Castle", "Demographic Structure of the Neighborhood Residents in the Inner Castle", neighborhood culture, and information about the coexistence of the Muslim and non-Muslim communities are examined under this heading. Foundations, which are social institutions, are discussed under the title "Foundations in the Inner Castle". Evaluations on family formation in social life, marriage, engagement, alimony, dowry, divorce, guardianship and inheritance issues were examined under the title "Family in Konya Inner Castle". Issues such as extramarital affairs, harassment, assault, swearing, theft, killing and wounding that disrupt the social order are discussed under the title of "Crimes Committed in the Inner Castle".

Keywords

Konya, citadel, alaeddin hill, social life, settlement

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	ii
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
1.GİRİŞ.....	1
2. KONYA'DA ALAEDDİN TEPESİ MERKEZLİ FİZİKİ YAPILANMA	6
2.1. Alaeddin Tepesi'ndeki Konya Şehrini Koruyan Savunma Yapıları.....	6
2.1.1.Gevale Kalesi	6
2.1.2. Alaeddin Tepesi'ni Saran İki Sur	7
2.1.3. Ahmedek Kalesi	9
2.2. Konya İç Kalesi'ndeki Mahalleler.....	10
2.2.1. İç Kale Mahallesi	11
2.2.2. Eflatun Mahallesi	12
2.2.3. Çıralı Mescit Mahallesi	13
2.2.4. Aklan / Aknal Mahallesi.....	14
2.3. İç Kale'de Cadde, Sokak ve Sur Kapıları	15
2.4. Müslüman ve Gayrimüslim Evleri.....	18
2.5. İç Kale'de Suyun Temini	19
2.6. İç Kale'de Dinî, İdarî ve Kültürel Yapılar	19
2.6.1. Müslümanlara Ait Dinî Yapılar	19
2.6.2. Mescitler.....	21
2.7. Türbeler.....	24
2.8. Saray	24
2.9. İç Kale'de Hristiyanlara Ait Dinî Yapılar	25
2.9.1. Kiliseler	25
2.10. Eğitim Kurumları.....	28
2.10.1. Medreseler.....	28
2.11. İç Kale'deki İmalathane ve Ticari Yapılar.....	31

2.12. İç Kale'nin Hemen Dışındaki Ticari Yapılar.....	31
2.12.1. Eski Pazar Çarşısı.....	32
2.12.2. Tahtakale Çarşısı.....	33
2.12.3. Sipahi Pazarı.....	33
2.13. Meydanlar ve Yeşil Alanlar.....	33
3.İÇ KALE'DE SOSYAL HAYAT.....	36
3.1.İç Kale'de Müslüman ve Gayrimüslimler.....	36
3.2. İç Kale'deki Mahallelerin Demografik Yapısı.....	41
3.3.Konya İç Kale'de Aile.....	42
3.3.1. Nişan.....	43
3.3.2. Nikâh.....	45
3.3.3. Mihr.....	46
3.3.4.Boşanma.....	47
3.3.5.Vasilik.....	48
3.3.6.Nafaka.....	50
3.3.7. Miras.....	50
3.4. İç Kale'de İşlenen Suçlar.....	51
3.4.1. Zina Suçu.....	51
3.4.2. Hırsızlık Suçu.....	54
3.4.3. Darp ve Küfür Suçları.....	55
3.4.4. Yemin Etme Şekli.....	57
3.5. Ceza Çeşitleri.....	57
3.6.Cinayet Suçları.....	58
3.7. İç Kale'de Vakıflar.....	58
3.7.2.Kilise Vakıfları.....	60
3.7.3Avarız Vakıfları.....	61
3.8. Hastaların Tedavileri.....	63
4.SONUÇ.....	65
KAYNAKLAR.....	69
ÖZGEÇMİŞ.....	76
EK.1. KŞS. 73/ 95-1.....	78
EK.2. KŞS. 28/143-2.....	80
EK.3. KŞS.56/188-1.....	82
EK.4. İç Kale Mahallesi'ndeki sokak duvarının tamir kaydı.....	84

EK.5. (KŞS.60/2). Aklan Mahallesi'nde Karamanoğlu İbrahim Bey İmaretı.....85

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Konya İç Kalesi.....	76
-------------------------------	----

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama
A.DVN.SMHM. d	Bâb-1 ‘Asâfi Dîvân-ı Hümâyûn Mühimme Defterleri
B.AE. SMST. III	Ali Emirî Mustafa III.
AE.SMHD.I	Ali Emirî Mahmud I
BOA	Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşiv Dairesi
bk.	Bakınız
C.EV	M. Cevdet Tasnifi / Evkaf Defteri
DH.MKT	Dahiliye Mektubi Kalemî
İ..MF	İrade Maarif
KŞS.	Konya Şer’iyye Sicilleri
km.	Kilometre
M.Ö.	Milattan Önce
VAD	Vakıflar Arşivi Defteri
vd.	Ve Diğerleri

1. GİRİŞ

Anadolu'nun orta güney kısmında, geniş bir ovanın batısındaki Alaeddin Tepesi'nin üzerinde kurulan Konya'nın çevresinde kurulan Hitit Devleti'nin M.Ö.1200 yıllarında yıkılmasından sonra Frig hakimiyeti (M.Ö. VIII-VI. yüzyıllar arası) altında kalmış; daha sonra Lidya egemenliği başlamış; M.Ö. altıncı yüzyıl ortalarında İranlıların egemenliği altına girmiştir. Büyük İskender'den (336-323) sonra ise burada sırasıyla Bergama, Selevkos ve Galat krallıkları kurulmuştur (Darkot,1967,843).

Roma İmparatorluğu, M.Ö. 129 yılında Galat krallığını yenerek Konya'yı eline geçirmiştir. Roma imparatorluğunun 395'te ikiye bölünmesi ile Doğu Roma yani Bizans'ın eline geçmiştir. Bu dönemde önce Sasaniler, arkasından İslam akıncıları, uzunca bir süre Bizans Devleti'ni tehdit etmişlerdir. Yedinci yüzyıl ortalarında Muaviye (661-680) orduları ele geçirmiş; fakat burada kalmaları uzun sürmemiştir. Abbasiler zamanında da II. Mervan bin Muhammed (744-750), burayı kısa bir süre hâkimiyeti altına almıştır (Konyalı,1964,33) Anadolu, on birinci yüzyılın ikinci yarısında Selçuklu Türkleri tarafından fethedilmeye başlanmış; 1071 Malazgirt zaferinden sonra Kurtulmuşoğlu Süleyman Şah (1077-1086),

Bizans valisinin elinden Alaeddin Tepesi'ndeki küçük bir kasaba görünümündeki Konya'yı almıştır (Anonim,1952,23). 1075 yılında İznik'i fethedince İstanbul'u ele geçirme planları sebebiyle burayı Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti yapmıştır. I. Kılıçarslan (1092-1107), İstanbul'un fethi için harekete geçtiği sırada 1. Haçlı seferi başlamış; Drakon Vadisi'nde yapılan savaşta haçlıları imha etmiştir (21 Ekim 1096).

Ertesi sene kalabalık bir Haçlı ordusu İznik'i ele geçirince geri çekilmek zorunda kalmış; başkenti İznik'ten Konya'ya taşımıştır (Turan,1971,98-105). Saldırlardan korumak için II. Kılıçarslan, tepeyi çeviren surun etrafına ikincisini yaptırmıştır. I. Alaeddin Keykubat zamanına (1220-1237) kadar Türkistan ve Horasan taraflarından gelen Türkler, bugün Alaeddin Tepesi olarak bilinen hafif yüksek alan üzerinde, sur içindeki Konya'ya yerleşmişlerdir. Devam eden Türk göçleri nedeniyle zamanla Alaeddin Tepesi'ni çeviren iki sıra surun dışında Konya'nın iskân alanı genişlemiş; I. Alaeddin Keykubat, 1221'de şehre yeni eklenen yerlerdeki mahallelerin güvenliğini sağlamak için üçüncü bir sur inşa ettirmiştir (Anonim,1952,29).

Bu yapılanmadan sonra Anadolu'da Selçuklu şehirciliğinin en güzel örneği olan Konya, Karamanoğullarının hâkimiyetine girmiş bir süre bu devletin merkezliğini yapmıştır. Fatih Sultan Mehmet, (1444-1446,1451-1481), şehri 1467'de kesin olarak Osmanlı topraklarına katmış; 1864 yılına kadar Karaman eyaletinin, bundan sonra Cumhuriyet'in kuruluşuna dek Konya vilayetinin merkezi olmuştur.

Yaygın anlayışa göre İslam şehirciliğinde üç temel yapı bulunmaktadır. Bunlar; cami, pazar ve hamamdır. Dinî sorumlulukların yerine getirildiği, cuma ve bayram namazlarının kılındığı yer olan caminin etrafında ticari etkinlik için pazar yeri, çarşı; temizlik ihtiyacını karşılamak için de hamam kurulurdu. Türkistan'da ise şehir, kentin merkezinde, İç Kale'nin içerisinde konumlanan saray ve yönetim yapılarından oluşmaktaydı. Türkiye Selçukluları, bu iki anlayıştan yararlanmış; şehirlerin ortasına büyük bir cami, bitişiğine ise saray yaptırmıştır. Pazar ve mahalleler ise sur kapılarının hemen içinde yer almıştır (Ergenç,1995, 47). Selçuklular zamanında da Konya şehrinde aynı durum gözlenmektedir. Üzerinde bulunduğu Alaeddin Tepesi'ni çevreleyen çift sur, daha geniş bir sahayı içine alan üçüncü sur, I. Alaeddin Keykubat tarafından yapıldıktan sonra iç kale durumuna gelmiştir. Tepede, Bizans dönemi dinî yapılarından olan kiliseler ile Türklerin yaptırdığı cami ve saray bulunmaktadır.

Türk şehirlerindeki önemli bir diğer özellik ise, bir mescidin çevresinde oluşturulan mahallelerden meydana gelmesidir. Aynı veya farklı dinlere mensup insanlar, burada inşa edilen mescitlerin çevresinde genişleyen mahallelerde, yan yana yapılmış evlerde yaşamışlardır (Ergenç, 1995,49-51). Alaeddin Tepesi'nde, iki surla çevrilen ve on ikinci yüzyıl başlarında burada gerçekleşen Türk iskânından sonra dokuzuncu yüzyıl ortalarına kadar bu sahanın fiziki ve sosyal yapısı geniş çapta varlığını korumuştur. Bu Yüksek Lisans Tez'inde an altıncı yüzyılın başlarından on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar Konya İç Kalesi'nde oluşan mahallelerin fiziki ve toplumsal durumu incelenecektir.

Araştırmanın Konusu

Bu Yüksek Lisans Tezi'nin konusu, “*Konya İç Kalesi'nin Fiziki ve Sosyal Yapısı*” olarak belirlenmiştir. Türk Dönemi'nde Konya İç Kalesi'ndeki şehirleşmeyi ortaya koymak ve sosyal hayatı belirlemek için şehrin o zamanlar merkezi konumundaki Alaeddin Tepesi'nde tarihî süreçte meydana gelen yapılaşma ve buna bağlı olarak iskân durumu öncelikle belirlenecek; sonra sosyal hayat incelenecektir.

Araştırmanın Amacı

Türk Dönemi'nde Konya İç Kalesi'ndeki şehirleşmeyi ortaya koymak için Konya şehrinin merkezi konumundaki Alaeddin Tepesi'nde tarihî süreçte yapılaşmanın belirlenmesi amaçlanmıştır. Bunun için Tez; “*Konya Şehri'nin Alaeddin Tepesi Merkezli Fiziki Yapılanması*” ve “*Konya İç Kale'de İskân ve Sosyal Hayat*” olarak iki bölümden oluşturulmuştur. Amaç, Konya İç Kalesi odaklı kapsamlı bir bilimsel araştırmanın gerçekleştirilmesidir.

Araştırmanın Önemi

Çalışmanın temel kaynağının mahkemede kadı tarafından tutulan kayıtlar durumundaki *Konya Şer'iyye Sicilleri* oluşturmaktadır. Bunun için Konya İç Kalesi ile ilgili kayıtların yer aldığı 72 sicil defteri taranmıştır. Mahkeme kayıtlarının incelenmesi sürecinde İç Kale, Eflatun, Aklan ve Çıralı Mescit mahalleleri, bunlara yönelik değişik Osmanlı arşivlerinde bulunan vakıf ve merkezden gelen belgeleri içeren ferman ve beratlar da değerlendirilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivlerinde bulunan konuyla ilgili belgeler tespit edilmiştir. Aksaraylı Kerimeddin Mahmud'un 1943'de çevrilen eseri “*Müsâmeretü'l- Ahbâr*” ve “*Müsâyeretü'l-Ahyâr*” adlı eseri Konya tarihi ile ilgili eski kaynaklar arasında yer alır. 1952'de yayınlanan. Anonim, “*Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi*” Konya hakkında bilgi vermektedir. İbn Battuta'nın 1977'de Türkçeye çevrilen “*İbn Battuta Seyahatnamesi*”nde de Konya şehri de yer almaktadır. Şikârî'nin 1946 tarihinde basılan “*Karamanoğulları Tarihi*” Karamanoğulları (1261-1483) hakkında bilgi veren önemli bir eserdir.

Konya hakkında yapılan bilimsel araştırmaların tarihi eski değildir. Bu konuda ilk kısa araştırma, 1339/1923'te yayımlanan Ferid Bey, Faik Bey, Mehmet Muhlis Bey ve Mümtaz Bahri Bey tarafından hazırlanan *Konya ve Rehberi* kitabıdır. İbrahim Hakkı Konyalı'nın 1964 yılında bastırılan *Ábideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Konya şehri konusunda uzun yıllar önemini koruyan bir eser olup ilk çağlardan Osmanlıların son zamanlarına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Burada özellikle Konya'nın iç ve dış kalelerine dair verdiği geniş bilgi dikkat çekmiştir. Mehmet Önder'in *Mevlâna Şehri Konya*, İbrahim Hakkı Konyalı'nın yukarıda zikredilen eserinin hemen hemen tekrarı durumundadır.

Tuncer Baykara'nın 1985 de basılan *Türkiye Selçukluları Devri'nde Konya* isimli kitabı, Selçuklu Dönemi'nde Konya'nın tarihine yönelik kısa fakat önemli bir eserdir. Şehrin Türkiye Selçukluları Dönemi'ndeki fiziki yapısı burada ana hatlarıyla ortaya konmuştur. Azize Yasa'nın *Anadolu Selçukluları Dönemi'nde Türk-İslam Şehri Olarak Konya* adlı 1996 da tamamlanan doktora tezi, İç Kale'ye dair tespitleriyle dikkat çekmektedir. Osmanlı dönemini kapsayan Konya ile ilgili ilk akademik çalışma, *1580-1596 Yılları Arasında Ankara ve Konya Şehirlerinin Mukayeseli İncelenmesi Yoluyla Osmanlı Şehirlerinin Kurumları ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Deneme* adlı 1973 yılında Özer Ergenç tarafından hazırlanan doktora tezidir. Arşiv belgelerinden faydalanan Ergenç, fiziki, sosyal ve ekonomik açıdan Ankara ve Konya şehirlerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

Yusuf Oğuzoğlu'nun 1980'de *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Konya Şehir Müesseseleri ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma* başlıklı doktora teziyle Ergenç'inkini kronolojik olarak devam ettirmiştir. Yukarıdaki iki doktora tez tamamlayan en kapsamlı çalışma, Yusuf Küçükdağ'ın 1989 yılında tamamlanan *Lâle Devri'nde Konya* adlı doktora tezidir. Burada Lâle Devri'nde Konya'nın o sırada ayakta bulunan surları, sur kapıları, cami, medrese, çarşı, pazar, mahalleler, şehrin sosyal yapısı, nüfus durumu, yönetici ve ulema sınıfı, esnaf teşkilatının durumu tespit edilmiştir.

Muhiddin Tuş'un 1993 tarihinde tamamladığı Konya şehrinin ekonomik yapısı ile müesseselerini içeren *Sosyal ve Ekonomik Açıdan Konya, (1756-1856)* başlıklı doktora tezi de burada zikredilmelidir. Konya İç Kalesi'nin son durumu hakkında bilgiler içeren *Belgelerle Adım Adım Konya* adlı eser, Mehmet Ali Uz ve Muhammed Doğan tarafından Konya Tapu-Kadastro Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki kayıtlar esas alınarak hazırlanmış ve 2017'de basılmıştır.

Bu Alaeddin Tepesi'ndeki iskân sahasının hemen tamamı ortadan kaldırıldıktan sonraki durum tespit edildiği için İç Kale'nin fiziki yapısını inceleyenlere rehber niteliğindedir. Bu çalışmada, araştırma tarzı olarak genel tarama ve içerik analiz yöntemi kullanılacaktır. Tez çalışmasından beklenen etki; Konya Büyükşehir Belediyesi'nin bu tezdeki tespitler doğrultusunda Alaeddin Tepesi'nde yeniden yapılanmaya gitmesi beklenir.

2. KONYA'DA ALAEDDİN TEPESİ MERKEZLİ FİZİKİ YAPILANMA

2.1. Alaeddin Tepesi'ndeki Konya Şehrini Koruyan Savunma Yapıları

Orta Çağ şehirlerinde oturanların mal ve can güvenliğini sağlamak kentleşmenin temeli kabul ediliyordu. Bunun için İstanbul surlarının topla yıkılarak II. Mehmet tarafından 1453'te alınmasından önce hemen her şehrin çevresinde surlar inşa ediliyordu. Konya, geniş bir düzlükte, fazla yüksek olmayan Alaeddin Tepesi'nin üzerinde kurulduğundan şehrin savunmasında zaman zaman birtakım problemler yaşanmış olmalı ki, Selçuklulardan önce diğer Anadolu kentlerindeki farklı olarak birkaç çeşit kale inşa edilmiştir. Bu bölümde Konya'yı koruyan Alaeddin Tepesi'ni çevreleyen surlardan daha önemli olan Gevale Kalesi, arkasından İç Kale ile Ahmedek kaleleri aşağıda incelenecektir.

2.1.1. Gevale Kalesi

Konya, Alaeddin Tepesi'nde kurulunca buranın düşman saldırılarına karşı savunulması için merkeze 10 km uzaklıktaki 1675 m yüksekliğe sahip Gevale Kalesi, Takkeli Dağ'ın zirvesinde inşa edilmiştir İsmi, İbrahim Hakkı Konyalı'ya göre Frig tanrısı olan Cybele'den gelmektedir. Zamanla halk arasında “*Gevâle*” şekline dönüşmüştür (Konyalı, 1964,). Osman Turan'a göre ise “*Gavel*” iken Selçuklu Dönemi'nde “*Gevale*” olarak telaffuz edilmiştir (Turan, 1971,20). Günümüzde Gevele veya Gevale bilinen bu kale, oldukça korunaklı bir yapı idi. Bunun için Orta Çağ kaynaklarında Konya'nın kilidi olarak geçiyordu (Anonim,1952,6). Şu hâlde Gevale Kalesi'nin elinde bulunduran devlet, Konya şehrine kolaylıkla hâkim olurdu.

Anadolu Selçuklularında savunma yapısı dışında, değişik şekillerde kullanılan çok yönlü yapı idi. Kaynaklara göre, yazlık olarak kullanıldığından burada elçiler de kabul edilirdi. Ulaşılması zor olduğundan Konya'nın hapishanesi olarak kullanılıyordu (Aksaraylı,1943,129). Konyalı, herhangi bir kaynağa dayanmadan Selçuklulardan sonra, II. Mehmet'in Konya'yı ele geçirmesine kadar güvenli bir mekân olarak görüldüğü için orduların bir kısmı ve devlet hazinesi burada muhafaza edildiğini söylemektedir (Konyalı,1964,175).

Gevale Kalesi'nin önemi, II. Mehmet, Konya'yı Karamanoğullarından aldıktan sonra buradaki Ahmedek'i yıktırması (Hoca Sadeddin Efendi, I, 511-512) ile azalmış; bundan sonra bir daha eski gücüne ulaşamamıştır. Hiçbir kaynakta, bu araştırmanın dönemini kapsayan XVI. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın başlarına kadar ki zaman diliminde faal olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

2.1.2. Alaeddin Tepesi'ni Saran İki Sur

Konya şehrinin ikinci savunma yapısı olarak geçen, Alaeddin Tepesi'ni çeviren ilk suru, Frigyalılar'ın yapmış olduğu bilinmektedir. Bu savunma yapısının dışında hendek bulunduğu bilinmektedir (Küçükdağ, 1989, 15). Anadolu topraklarına Abbasilerin akınları başlayınca Bizans'ın şehri korumak için eski suru yükselttiği arkeologlar tarafından tespit edilmiştir (Akok,1975,221). Öyle ise Alaeddin Tepesi'ndeki kenti çevreleyen surları ilk defa Frigyalılar'ın yaptığı, Bizans'ın ise bunu tahkim ettiği söylenebilir.

Türk Dönemi'nde Alaeddin Tepesi'ni çeviren surun hemen dışında, ikinci bir su vardı. II. Kılıçarslan'ın (1155- 1192) ilk surun burcu üzerine yaptırılan Selçuklu Sarayı'nın ön tarafında ikinci surun bulunması, Alaeddin Tepesi üzerindeki bu suru Selçuklu Sarayı gibi II. Kılıçarslan'ın (1155-1192) inşa ettirdiğini göstermektedir. Öyle ise ikinci sur, şehrin en eski Türk yapısından biridir. Bu durumda denebilir ki, Konya Kalesi, Frig dönemine ait birinci sur ile bunu korumak amacıyla Selçukluların yaptırdığı ikinci surdan meydana geliyordu. 1990 yılında ortaya çıkan ikinci sur kalıntıları, Gazi İlkokulu'nun Alaeddin Tepesi yönünden kuzeye doğru Karatay Medresesi'nin güneyinden İnce Minareli Medrese 'ye doğru uzanıyordu.

Karatay Müzesi'nin doğu yönünde temel kazısında ortaya çıkan ve o tarihlerde Hüma Oteli olarak kullanılan şimdiki Açı Dershanesi'ne ait binanın zemin katında korunan sur kulesinin kesme taş, sur duvarının ise moloz taş olduğu göz önüne alınırsa ikinci surun kuleleri kesme, duvarları ise moloz taştan yaptırılmıştır¹. İkinci sur, Selçuklu Sarayı'nın önündeki avluyu çevirecek genişlikte yapılmıştır. Hakkı Bey'e ait şehir planında da bu surlar çift katlı olarak gösterilmiştir (Yüzbaşıoğlu,2022,107).

¹ Yusuf Küçükdağ, bu sur kalıntısı ile kuleyi görmüş; duvarın moloz, kulenin ise kesme taş olduğunu anlatmıştır (Küçükdağ, 1989, 15).

Temple, bu dönemde sur ile çevrilen tepenin yuvarlak şekilde bir plana sahip olduğu görüşündedir (Temple ,2013, 19). KŞS kayıtları da aşağıda yer yer işaret edileceği üzere onun söylediğini doğrular mahiyettedir.

Konya şehri için önem arz eden İç Kale surunun dış kalenin inşasından sonraki durumunu tamir keşifleri bulunmadığından tam olarak tespit etmek mümkün değildir. Baykara, birinci ve ikinci surların on üçüncü yüzyıl başlarında üçüncü surun yapılmasından sonra eski önemini yitirdiğini (Baykara, 1985,34); Ergenç de savunma yapısı olarak asıl fonksiyonunu 1453'ten sonra kaybettiğini ileri sürmektedir (Ergenç,1995,39). Azize Yasa, şehre uğrayan seyyahların verdikleri bilgilerden hareketle on altıncı yüzyılın başlarında bile harap olduğunu iddia etmektedir (Yasa, 1996, 92). Oysa KŞS'deki mülk satışlarıyla ilgili bilgiler, İç Kale'nin duvarları ile önündeki hendeğin eski olmakla birlikte tamamen ortadan kaldırılmadığını, on sekizinci yüzyılda hâlâ geniş çapta mevcut olduğunu göstermektedir. 25 Safer 1094/ 24 Şubat 1683'te Aklan Mahallesi'nden geçen sur, "köhne" yani eski, ancak kalenin hendeği mevcut idi (KŞS.27/225-4). On altı sene sonra hendek ifadesi Çıralı Mescit Mahallesi'nde mülklerin sınırları tarif edilirken geçmektedir (KŞS.32/185-1). 7 Recep 1113/ 8 Aralık 1701- 11 Sefer 1149/ 21 Haziran 1739 tarihleri arasında İç Kale Mahallesi'nde bulunan mülkün bir tarafında kaleye ait "hendek" bulunduğu ifade edilmektedir (KŞS 39/132-2, 45,164/5, 53/125-1, 54/69-3). 24 Cemaziyelevvel 1122/ 21 Temmuz 1710'de İç Kale Mahallesi'ndeki mülkün bir tarafında "kal'a divarı"nın bulunduğu işaret edilmektedir (KŞS,44.141/2). 13 Şaban 1126/24 Ağustos 1714 'te Eflatun Mahallesi'ndeki "kal'a barusu" yani İç Kale'nin duvarı (KŞS.45/52-2; yay.Sak,2012, 27/225-1); 21 Muharrem 1127/27 Ocak 1715 'te İç Kale Mahallesi yakınında Eski Pazar Çarşısı'nda kaleye ait "hendek" (KŞS 45 /167-3);

11 Rebiyülevvel 1139/6 Kasım 1726'da Eski Pazar Çarşısı'nda "kal'a divarı" yani İç Kale sur duvarı bulunmaktadır (KŞS.50/203-2; yay. Sak,2012). Belgelerde İç Kale harabesinden söz edilmediğine ve kale duvarı ile hendeğinin belirleyici olarak yerli yerince durduğuna göre iddia edildiği gibi on sekizinci yüzyılda bile İç Kale'nin duvarları tamamen harap değildi. Her ne kadar üçüncü sur, şehrin tamamını koruyacak şekilde yapıldığı için İç Kale surları eski işlevini kaybettiği düşünülebilir. Bununla birlikte on dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar yer yer yıkılmış olsa da hâlâ ayakta idi.

Aslında İstanbul surları 1453'te topla yıkılarak fethinden sonra kalelerin önemini yitirdiği bilinmektedir. Bununla birlikte eşkıya baskınlarına karşı şehirleri çeviren surlar, on dokuzuncu yüzyıla kadar kullanılmış (Eyice,2001,234-342); bunun için bakım ve onarımları yapılmıştır. Konya'daki İç Kale duvarları, on altıncı yüzyıldan itibaren, şehri hariçten gelecek saldırılara karşı koruyan dış sur, güvenlik açısından yeterli geldiğinden İç Kale suru önemli bir yapı değildi. Bu yüzden tamir edilmemiş; fakat on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar tamamen ortadan da kaldırılmamıştır. Osmanlı Devleti'nde on dokuzuncu yüzyılda sadece Konya değil, şehrin surları bakımsız ve kötü vaziyetteydi.

Tanzimat Fermanı (1839) ile başlayan Batılılaşma, şehirlerin fiziki yapılarında önemli denilebilecek değişime neden olmuş; görüntüsüyle insanları rahatsız ettiği düşünülen yıkık dökük kaleler, ortadan kaldırılmıştır. Bu konuda Konya'da idarecilik yapanlar, surları ortadan kaldırmak için âdeta çaba harcamışlar; iç ve dış surlar, on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde tamamen yıkılarak taşlarıyla başta Kapı Camii ve Valilik binası olmak üzere inşa edilmiştir (Küçükdağ,vd,2020). Buna rağmen İç Kale'nin 1897'de bile yeri belli idi. Bu durumu Ahmet Tevhid şöyle ifade etmiştir; *“Bu tepenin etrafı vaktiyle surlar ve hendekle muhattır. Sur harap olmuş ve hendek hayli dolmuştur”* (Ünver, 1967,204).

2.1.3. Ahmedek Kalesi

Ahmedek Kalesi, bazı araştırmacılar tarafından şehrin İç Kalesi olarak değerlendirilmiştir. Oysa İç Kale, şehirlerde yeni surun inşasından sonra ortada kalan ve eski iskân sahasını içerisine alan savunma yapısıdır. Ahmedek ise Konya'da olduğu gibi dış sura eklenen bir bölümdür (Edhem, 1334,42).

I. Alaeddin Keykubat, İç Kale'deki iskân sahasının sur dışına taşmasından sonra 1221'de üçüncü bir sur inşa ettirmiştir. Bundan önce birinci ve ikinci surun çevrelediği Alaeddin Tepesi üzerindeki Konya şehrini korumak için 500-600 m batı tarafına Ahmedek Kalesi'nin 1213'te I. İzzeddin Keykavus (1211-1220) tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir (Küçükdağ,2004, 18). Dış surlar yapılırken Ahmedek Kalesi, üçüncü surun içinde kale duvarının bitişiğinde kalmıştır.

Konya Ahmedek Kalesi, günümüzde Zindankale olarak katlı otopark binasının bulunduğu yerde idi. Kanuni Sultan Süleyman zamanında (1520-1566) Ahmedek tutukluların hapsedildiği hapishane idi (Mühimme Defteri, yay. haz. Sahililoğlu,2002,277-278,382-383). Bunun için on yedinci yüzyıl sonlarında buraya “Zindan Kale” de denilmiştir (Küçükdağ,2004,13-22). Yani İç Kale, Konya’nın en eski iskân sahası olup şehrin garnizonu durumundaki Ahmedek/Zindankale ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır.

2.2. Konya İç Kalesi’ndeki Mahalleler

Sözlükte “bir yere inmek, konmak” manasında Arapça “hall” kökünden gelen mahalle; şehir veya kasabaların küçük bir alanını kaplayan yerleşim birimidir. Bu isim, Osmanlıdan önceki diğer İslam devletlerinde de aynı manada kullanılmıştır (Küçükbaşçı, Yel, 2003,323-325). Türk şehirlerindeki mahalle olgusu, Batılı devletlerinkinden farklıdır. Türklere mahalle, üreten bir yer değildir. Çarşı ve pazarın dışında çocukların, kadınların, yaşlıların ve hizmet eden kesimin rahat bir şekilde yaşamlarını sürdürdükleri alanlardır (Bergen,2010,149).

Osmanlı Dönemi’nde Anadolu’daki bazı şehirlerde gayrimüslimler, kendilerine tahsis edilen surla çevrili mahallelerde oturuyorlardı. On dördüncü yüzyıl başlarında Antalya’yı ziyaret eden İbn Battuta, bu liman şehrinde Rum ve Yahudilerin surla çevrili ayrı yerlerde oturduklarını yazmaktadır (İbn Battuta,2004,403). Bu uygulama, Konya’da hiçbir zaman görülmemiştir. Konya ilk fethedildikten hemen sonra Türklere, fazla kalabalık olmayan İç Kale’de Rumlarla birlikte oturmaya başlamışlardır. 1071’den kısa bir süre sonra gayrimüslimlerin bir kısmı Sille’ye sürülmüş; onlardan boşalan evlere yeni gelen Türklere yerleştirilmiştir (Baykara, 1998, 45, 121).

Osmanlılardan önce Konya’daki İç Kale’nin tamamı tek mahalleden meydana gelen bir yerleşim yeri idi. Bunun için on beşinci yüzyıldan önce Konya İç Kalesi’nde sadece İç Kale Mahallesi kayıtlarda geçmiştir. Daha sonra mahalle sayısı artmış; on altıncı yüzyıldan sonra mevcut iskân sahası, mahallelere ayrılmıştır. 987/1571 ve 988/1580 tarihli belgelere göre bunlar; İç Kale ve Eflatun mahalleleridir (KŞS.2/84;5/108). XVII. yüzyılın ilk yarısında bunlara İki mahalle daha eklenerek 1054/1644-1109/1697 tarihleri arasında İç Kale yeniden şekillendirilmiştir (KŞS.7/72;8/185).

Alaeddin Tepesi'ni kuşatan çift sur dahilindeki mahalleler, İç Kale, Eflatun, Aklan/Aknal ve Çıralı Mescit olarak sınırları belli dört mahalleye ayrılmış; bunların uygun yerlerine mescitler inşa edilerek her birine yeni isimler verilmiştir.

Konya İç Kalesi'nde Selçuklular ise kuzey bölümünde Selçuklu Sultanı'nın ikamet ettiği saray ve yönetim merkezi olan cuma camisi yani Alaeddin Camii ile Türklere ait evler, daha çok tepenin kuzey tarafında, Rumlar, çoğunlukla güneydoğusundaki kilisenin çevresinde toplanmıştı (Küçükdağ vd., 2020,7). Osmanlı Dönemi'nde Konya İç Kalesi'nde mahalleler yan yana, halk arasında varlığı bilinen sınırla birbirinden ayrılıyordu. Bunlar aşağıda ayrı başlıklar altında incelenecektir.

2.2.1. İç Kale Mahallesi

Konya İç Kalesi içindeki ilk mahalle, uzun süre “*İç Kal'a Mahallesi*” olarak belgelerde geçmektedir. Bu kavram, Alaeddin Tepesi'nin tümünü ve içerisinde sonradan ayrılan mahalleleri kapsamaktadır. Kayıtlarda İç Kale Mahallesi “*İç Kal'a-ı Zimmiyan*” olarak da geçmektedir. Bu adı almasının nedeni, biri Rumlara diğeri Ermenilere ait iki kilisenin burada bulunmuş olmasıdır.

Güneyde yer alan İç Kal'a-ı Zimmiyân Mahallesi'nde , Bizans Dönemi'nden kalma Rum Kilisesi, Osmanlı Dönemi'nde inşa edildiği tahmin edilen Ermeni Kilisesi (BOA, A.{DVNSMHH.d., 79-755, s. 1-2, BOA, AE.SMHD.I., 194-15191, s. 1-2), 83/58-2) ile aynı bölgede yer alıyordu. Bu iki Hristiyan Cemaat'e ait iki kilisenin bitişiğinde yan yana iki de mezarlık mevcut idi¹. Tespit edilen belgeler göre İç Kale Mahallesi'nde Rum ve Ermeni milletleri ortak yaşamakta idi. Bununla birlikte aynı mahallede oturan Müslümanlar da vardı. 11-20 Rebiyülevvel 971 / 29 Ekim- 7 Kasım 1563 tarihli belgede aynı yere yakın mevkide bir de mescidin varlığı, buraya XVI. yüzyıldan önce Müslümanların da yerleştiğine, bir mescide ihtiyaç hissedecek kadar nüfuslarının arttığına işaret etmektedir (Küçükdağ, vd. 2020, 6).

¹ 1926'dan sonra belirlenen tapu kayıtlarında 58 pafta, 47 ada, 11 parsel olarak tespit edilmiştir. Şu anda boş olan bu iki kilisenin arsası üzerine 1927'de Ordu Evi Kütüphanesi inşa edilmiştir (Uz, 2016,37-38).

İç Kale-i Zimmiyan Mahallesi'ndeki evler, Tanzimat'tan (1839) kısa bir süre sonra yıkılmış olmalıdır. Çünkü 1847- 1848 tarihlerinde İç Kale Mahallesi'nin temettuat kayıtlarının bulunmaması (BOA, ML. VRD. TMT. d.,10305, Sarıköse, 2011) buna işaret kabul edilebilir ¹.

2.2.2. Eflatun Mahallesi

Alaeddin Tepesi'ndeki Eflatun Mahallesi yukarıda zikredilen İç Kale-i Zimmiyan Mahallesi'yle yan yana idi. Sınırları, Alaeddin Camii ile Eflatun Mescidi'ni içine alacak şekilde Tepe'nin kuzeybatısına doğru uzanıyordu. Bizans zamanında Aziz Amphilokios Kilisesi olarak anılan bu yapı, Selçuklu Devleti tarafından Eflatun adıyla mescide çevrilmiştir (Konyalı,2007,247). 19 Zilhicce 1178/ 9 Haziran 1765 tarihli bir mülk satış kaydında Eflatun Mahallesi'nde "*mescid-i şerif*" ifadesi (KŞS.17/11-4) geçtiğine göre mescit, işlevini XVIII. yüzyılın ikinci yarısında sürdürüyordu.

Osmanlılarda bu mabedin çevresi Eflatun Mahallesi olarak ilk defa 988/1580'de kayıtlara geçmiştir (KŞS.5/108). Kuzeyinde; Selçuklu Sarayı, cuma ve bayram namazlarının kılındığı Alaeddin Camii ile Selçuklu sultanlarının türbeleri; aynı bölgede Selçuklu Dönemi'nde inşa edilen, ancak Osmanlı hâkimiyetinde mevcut olmayan Medrese-i Sultani binası bulunuyordu. Bu yapı topluluğunun güney tarafında meydan ve meskenler konumlanmış idi (Küçükdağ, vd.2020,6).

Eflatun Mahallesi'ndeki Alaeddin Camii'nin çevresi şimdiki gibi boş olmayıp batısı ile güneyinde meskenler vardı. 10 Muharrem 1104 / 3 Ekim 1692 ve 1 Recep 1071/2 Mart 1661 tarihinde Eflatun Mahallesi'nde satılan evlerin, Sultan Alaeddin Camii'nin bitişiğinde gösterilmesi (KŞS.38.123-3, yay.Sak,2012;10.229-3) buna işaret etmektedir.

¹ Alaeddin Tepesi'ndeki iskân sahası, XIX. yüzyılın ikinci yarısında ortadan kaldırılınca yukarıda işaret edilen yer, yeni yapılara tahsis edilmiştir. 1 Rebiyülahir 1330/ 20 Mart 1912 tarihli bir krokiye göre; kilisenin kuzeyinde Rumlara ait bir mektep arsası ile bunun bitişiğinde tiyatro binası bulunuyordu. Bu yapılar topluluğu, eski İç Kale Mahallesi'nde idi. Artık 1912'de çevresinde sur bulunmayan Alaeddin Tepesi'nin güney tarafında yer alıyordu (BOA, İ..MF., 19-12, s. 1-4-6-8.).

Bu mahallenin güneydoğu tarafındaki sınır, İç Kale Mahallesi'ndeki kiliselere kadar dayanıyordu. 21-30 Rebiyülevvel 1071 / 24 Kasım- 3 Aralık 1660 tarihinde bir evin takası sırasında Eflatun Mahallesi'nde “*tarafeyni kilise*” ifadesi (KŞS.10/176-1) gösterilmektedir. Bunu Temettuat defterine göre mahalle XIX. yüzyılın ilk yarısında artık iskân sahası değildir (Tuş,2011, 271).

2.2.3. Çıralı Mescit Mahallesi

Çıralı Mescit adı ile kayıtlara geçen mahalle, Alaeddin Tepesi'nde sur içinde yer almakta olup tam konumu tartışmalıdır. Belgelerde “*İç Kal'a Mescid-i Çıralu Mahallesi*” olarak geçmektedir (KŞS.18/252-1). Bir tarafının kale hendeğine sınır olduğuna işaret edilmektedir (KŞS.11/32-4, yay. Sak,2012). Kaynakçı, bu mahallenin İç Kale'de Eski Pazar Çarşısı tarafında bulunduğu görüşündedir. Oysa belgelere göre, İç Kale'nin kuzeyindeki Ali Gâv Mahallesi'ne bitişiktir (KŞS.46/238-1; Yay.Sak,2012). Öyle ise Çıralı Mescit Mahallesi, Alaeddin Camii'nin kuzeyinde, Karatay Medresesi ile bu caminin arasında bulunuyordu. Burada bir bahçenin yer alması, (KŞS.28/143) meskenlerin diğer İç Kale'deki mahallelerden farklı olarak düzlük bir yerde idi.

İç Kale'ye sonradan ilave edilen mahallelerden biri olduğu belgelerden anlaşılan Çıralı Mescidin bulunduğu alan, Selçuklu Dönemi'nde boş olup Osmanlı idaresinde iken konutlarla dolmuştur. Sonradan uygun bir yere mescit konumlandırılmış; bunun çevresi mahalle haline getirilmiştir. 1-10 Ramazan 1136 / 24 Mayıs- 2 Haziran 1724 tarihli belgede Çıralı Mescit Mahallesi'nde bulunan mescide ilk defa imam atandığına göre (KŞS.49/263-4; Yay.Sak,2012) bu mahallenin on sekizinci yüzyıl başlarında ortaya çıktığı ileri sürülebilir. Bu durumda Çıralı Mescit Mahallesi, Alaeddin Tepesi'nin kuzey tarafında yer alıyordu. XIX. yüzyılın ilk yarısında ortadan kalktığı yukarıda zikredilen temattuat defterinde hane sayısının olmamasından anlaşılmaktadır.

2.2.4. Aklan / Aknal Mahallesi

Alaeddin Tepesi üzerinde, İç Kale'nin çift katlı suru içinde bulunan diğer bir mahallenin adı ise Aklan ya da Aknal idi. 11 Rebiyülevvel 1320/18 Haziran 1902 tarihli “*şûrâ-yı devlet-i mülkiyye*” gereği Kürkçü Mahallesi ile birleştirilmiştir (BOA, DH.MKT. 598/31-1-1 ve 2-1.). Belgede Kürkçü Mahallesi civarında olduğu anlaşılan mahallenin yeri 1 Safer 971 / 20-29 Eylül 1563 tarihli belgede Kürkçü Mahallesi'nde bulunan mülk satışının kuzey tarafında Tahtelkale bulunmaktadır (KŞS 1/125-5, Yay.Sak,2012). 1 Muharrem 1162/ 22 Aralık 1748 tarihli kayıta Sipahi Pazarı ucunda bulunan Aklan Mahallesi ifadesi de geçmektedir (KŞS 57/100-2).

1183/1769 tarihli bir diğer kayıta; “*Aknal Mahallesi'nde vâkı müteveffâ İbrâhîm Bey veled-i Karaman Medresesi'nde sakin iken bundan akdem fevt olan Câmbâz-zâde el-hâc Hüseyin Efendi.*” (KŞS.60-2); dendiğine bakılırsa günümüzde öğretmen evi olarak kullanılan Gazi İlkokulu'nun bulunduğu yeri de içine alacak şekilde idi.

Aynı şekilde 4 Cemaziyelevvel 1081 / 19 Eylül 1670 tarihli kayıta Aklan Mahallesi'nde Tahtelkale de bulunan bir dükkânın satışına işaret edilmektedir (KŞS.14/112-3, Yay.Sak,2012). Aynı mahallenin sınırında “*köhne kale hendeği*” mevcut idi (KŞS.27/225). Osmanlı Dönemi'nde Konya'nın Tahtelkalesi bugünkü Rampalı Çarşı'nın önünden geçen caddenin bulunduğu alandı. Sipahi Pazarı ise, aynı mevkide, şu anda İş Bankası ile Rampalı Çarşı arasındaki yerde idi (Küçükdağ,1989,25). Aklan, XVIII. yüzyılda bile aktif bir mahalle idi. Burada bulunan mescidin imamından 2 Recep 1128 / 22 Haziran 1716 tarihinde salyane yani yılda bir kez alınan vergi talebi reddedilmiştir (KŞS.47/72-2; Yay.Sak,2012, 20/247-2). Aknal Mahallesi'nde üç adet mescidin mevcut olduğu belgelerden öğrenilmektedir. 18 Rebiyülevvel 1157/ 1 Mayıs 1744 tarihli bir KŞS kaydında Öksüzoğlu ve Bektaşoğlu ve Aklan Mahallesi mescitleri olarak geçmektedir (KŞS.56/188-1).

Bu doğrultuda Aklan Mahallesi, Kürkçü Mahallesi'nin batı yönünde İç Kale surunun içerisinde yer almaktadır. Burası, İç Kale ve Eflatun mahallelerinin kuzeyinde bulunuyordu. Aklan Mahallesi'nde Karamanoğlu İbrahim Bey'in Konya'daki imareti vakfi olan, içinde ağaçlar ve bağ çubukları bulunan bir bahçe vardı (KŞS.66/54). Karamanoğlu İbrahim İmareti surun hemen önünde İş Bankası ve eski Gazi İlkokulu'nun bulunduğu yerde idi. Bu bahçe muhtemelen imaretin yakınında sur içinde yer alıyordu. Aynı mahallede evler ve ağaçlı yerler “*bir miktar suyu muhtevi*” (KŞS. 51/58) vardı.

Arşiv kaynaklarına dayalı tüm bu bilgiler, Aklan Mahallesi'nin İç Kale'de içerden sura dayanan yerde olduğuna işaret etmektedir. On dokuzuncu yüzyıldan sonra yıkıldığı için Kürkçü Mahallesi'yle birleştirilen bu alan, yukarıda işaret edildiği üzere günümüzde İş Bankası'nın önünde, eski Cumhuriyet Meydanı ile çevresi olmaktadır.

2.3. İç Kale'de Cadde, Sokak ve Sur Kapıları

Konya şehir içi güzergâhlarının İç Kale'den çıkan yolların devamı olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte Türk öncesi dönemde İç Kale'deki cadde ve sokakların tespiti zor olduğu gibi hakkında şimdilik bir bilgi bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemi Kadı Sicilleri'nde geçen mülk satışlarında sınırlar belirtilirken “*tarîk-ı âmm*”¹ ve “*tarîk-ı hâss*”² ifadelerine sıkça rastlanmaktadır. Bunlara bakılırsa, İç Kale'deki sur kapılarından dışarı açılacak şekilde kuzey-güney, doğu-batı yönlerinde uzandıkları tahmin edilebilir.

İç Kale surlarının dört kapısı mevcuttu. T. Baykara, bunlardan birincisinin kuzey yönüne açılan Sultan Kapısı olduğunu tespit etmiştir. Y. Küçükdağ, ikinci bir kapı daha belirlemiştir. Bunun adı “*Derb-i Saîd Âbâdî*”/Saîd Âbâdî Kapısı olup İç Kale'nin güneydoğusuna açıldığı tahmin edilmektedir (Küçükdağ, 1989, 15). Öyle ise, Saîd Âbâdî Kapısı adlı ikinci sur kapısı, Alaeddin Tepesi'nin güneydoğusunda, İç Kale surunun dışında bulunan Eskipazar Çarşısı ile yine surun haricinde, şimdiki Rampalı Çarşı'nın bulunduğu yerdeki “*Tahtelkale*” yönüne açılıyordu.

¹ Tarîk-ı âmm; geniş, işlek herkesin geçebileceği yol anlamlarına gelmektedir (Devellioğlu,1984,1237).

² Tarîk-ı hâss; bir veya birkaç eve mahsus çıkmaz sokak (Devellioğlu,1984,1237).

İç Kale Mahallesi'ndeki iki kilisenin aynı yönde bulunması, kiliselerin önünden bir caddenin geçmesi (KŞS.61/52); kale duvarı (KŞS.44/141;54,69) ve sur hendeğinin yakınında (KŞS.39/132-2, Yay.Sak,2012), bir evin iki (KŞS.49/19); başka bir evin de üç tarafında tarîk-ı âmm/ana caddenin mevcudiyeti (KŞS.11/136); işaret edilen yerden güney taraftaki surun dışına bir çıkışın olduğunu göstermektedir. İç Kale'nin yönüne doğru uzana caddenin bulunduğu dair. KŞS'lerden tespit edilen birçok belge de bunu doğrular mahiyettedir¹.

İç Kale Mahallesi'nde bazı evlerin çıkmaz sokak anlamına gelen tarîk-ı hâss yani çıkmaz sokakları da bulunmaktadır. 24 Rebiyülahir 1130 / 27 Mart 1718 tarihli kayıta İç Kale Mahallesi'nde bulunan evin bir tarafında cadde diğer tarafında ise çıkmaz sokak vardı (KŞS.48/18-3; Yay.Sak,2012).

İç Kale Mahallesi gibi Eflatun Mahallesi'ndeki bazı evlerin de bir tarafları cadde ya da çıkmaz sokağa bakıyordu. 20 Safer 1055/ 17 Nisan 1645 tarihli kayıta, Eflatun Mahallesi'ndeki Alaeddin Camii (KŞS.10/229-3,yay.Sak,2012; 24/18-3) ile Eflatun Mescidi'nin güneyinden geçen cadde (KŞS.7/151-2; 10/71-1), 21-30 Rebiyülevvel 1071 / 24 Kasım- 3 Aralık 1660 tarihli belgeye göre güneydeki Ermeni ve Rum kiliselerinin önüne kadar inmekte idi (KŞS.10/176-1). Bu ana yol, muhtemelen yukarıda zikredilen Saîd Âbâdî Kapısı'ndan çıkarak Eski Pazar Çarşısı'na ulaşmakta idi. Eflatun Mahallesi'nde iki caddenin daha bulunduğu 3 Zilkade 1088 / 28 Aralık 1677 tarihli belgeden (KŞS.24/119-2) anlaşılmaktadır. 19 Zilhicce 1092/ 30 Aralık 1681'de Eflatun Mescidi'nin yan tarafından iki cadde daha geçiyordu (KŞS.17/11-4).

¹ Bunlardan en eskisi 987/1571 tarihidir (KŞS.2/84-8). İç Kale Mahallesi'nde tarîk-ı âmm / ana cadde geçen diğer mülk satış belgeleri şunlardır; Evail-i Cumadelevvel 1059 / Mayıs 1649 (KŞS. 8/ 60-1). 23 Recep 1071 / 24 Mart 1661 (KŞS.12/11-5); 22 Rebiyülahir 1096 / 28 Mart 1685 (KŞS.33/125-2); 21 Cemaziyelahir 1128 / 12 Haziran 1716 ve 14 Zilhicce 1128 / 29 Kasım 1716 (KŞS.47/161-3;47/59-3).

Bunlardan birisi, ıralı Mescit Mahallesi'ndeki Alaeddin Camii'nin kuzeyinde olduğu bilinen Sultan Kapısı'na doğru inmiŐ olmalıdır. Aynı yerde caddelere açılan çıkma sokaklar da vardı (KŞS.24/65-2; 31/243-3). Yukarıda Osmanlı Dönemi'nde ortaya çıktığı işaret edilen mahallelerden Aklan/Akna' da da caddeler vardı. 9 Muharrem 1099 / 15 Kasım 1688 tarihinde Aklan Mahallesi'nde bir tarafı mescit ile imamın lojmanı, bir tarafında pideci dükkâna, diğer tarafında ise tarık-ı âmm/ana cadde olan bir ev bulunmaktadır (KŞS.31/1). 26 Safer 1094 / 24 Şubat 1683'de yine Aklan Mahallesi'nde bulunan mülkün bir tarafı kalenin hendeğine diğer tarafı caddeye bakmaktadır (KŞS.27/225-1). 13 Muharrem 1020/4 Nisan 1708 tarihli belgeye göre bu mahallede dört taraftan cadde geçen evlerin olduğu da görülmektedir KŞS. 66/54-1). Öyle ise İç Kale surları içinden tepenin doğusundaki Aklan Mahallesi'nden Mevlâna Türbesi'ne uzanan caddeye, bu yöndeki sur kapısından çıkılıyordu.

Alaeddin Tepesi'nin kuzeyinde Osmanlı Dönemi'nde ortaya çıkan bir diğer mahalle, ıralı Mescit olup burada da caddeler mevcut idi. 1 Rebiyülevvel 1059/ 15 Mart 1649 tarihli kayıttta, ıralı Mescit Mahallesi'nde bulunan bir evin önünden cadde geçmekte idi (KŞS.8/185-1). 11-20 Ramazan 1070 / 21-30 Mayıs 1660 tarihli iki belgeye göre ise bir evin iki taraftan cadde geçiyordu (KŞS.10/69-2; 10/187-5); 23 Şevval 1110 24 Nisan 1699 tarihli belgeye göre ise ıralı Mescit Mahallesi Mescidi caddenin üzerinde bulunuyordu (KŞS.32/185-1; 62/2). 2 Safer 1199/ 8 Aralık 1687 tarihli kayıttta ise ıralı Mescit Mahallesi'nde üç tarafı cadde olan bir evin satış muamelesi yapılmıştır (KŞS.17/33-1). Eflatun Mahallesi'nden kuzeye doğru inen caddeler, ıralı Mescit Mahallesi'ne iniyor; sura yakın bir yerde birleŐiyor, muhtemelen Sultan Kapısı'ndan surun dışındaki caddeye bağlanıyordu. Gneyedoğuya doğru inen cadde ise yukarıda değinildiği üzere iki kilisenin arasından geçip Sa'id Abâdî Kapısı'ndan Eski Pazar arŐısı'na iniyordu. Bu satış kayıtlarına göre yukarıda bahsedilen mahallelerdeki caddeler, İç Kale surlarının dört yanında yer alan kapılara kadar uzanıyor, dış surun çevirdiği eski Konya'nın mahalle ve arŐılarının bulunduğu geniş alana çıkıyordu.

2.4. Müslüman ve Gayrimüslim Evleri

Konya'nın diğer mahallelerinde olduğu gibi İç Kale'de gayrimenkul satışları, mahkemede Şer'iyeye Sicillerine kaydedilerek yapıyordu. Menzil denen evler genellikle bir avlu içinde bir oda mevcut olup, ayrıca sofa, örtme, kiler, tabhane, ahır odasından meydana geliyordu. Alaeddin Tepesi'nin güney tarafındaki İç Kale Mahallesi'nde bulunan mülk satışlarının yarısı gayrimüslimler diğer yarısı ise Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

İç Kale'de evler, daha çok tek katlıdır (KŞS.7/151-2;58/11-2). Bu mesken tipi Osmanlı Dönemi'nden önce de mevcuttu. Alaeddin Tepesi'nde yapılan kazı çalışmalarında ortaya çıkartılan evlerden Selçuklu dönemine ait olanların duvarları kerpiç ve tek katlıdır (Akok,1975,220).

Aynı durum, KŞS kayıtlarında da görülmektedir. 7 Cemaziyelevvel 1119 / 6 Ağustos 1707 tarihli bir satış işleminde İç Kale Mahallesi'nde bir avlunun içinde tabhane ve örtmeden meydana gelen menzil, 10 kuruşa satılmıştır (KŞS.43/80-2, yay.Sak,2012; 22/74-2). 23 Ağustos 1691 tarihli satış kaydında İç Kale Mahallesi'nde bir avlunun içindeki mülkte sofa, oda, tabhane, iki kiler ve ahır bulunmaktadır (KŞS. 37/19-1; 53/203; 25/213-2).

İslam hukukunda Müslümanlar için kutsal görülen cami, mescit ve türbe gibi yapıların çevresinde gayrimüslimlerin oturmaları yasaklanmış (Ercan,1990,123); olsa da Osmanlı Dönemi'nde böyle bir uygulama gözükmemektedir 10 Muharrem 1140/ 3 Ekim 1692 tarihli mülk satışında bir tarafında Alaeddin Camii, bir tarafında Parsioğlu namı gayrimüslimin evini yer aldığı belirtilmektedir (KŞS,38/123-3). Aynı şekilde kiliseleri ile kilisenin çevresinde, mesken duvarı bulunmak şartıyla Müslüman evleri bulunuyordu. 17 Recep 1193/ 31 Temmuz 1779 tarihli kayıta İç Kale Mahallesi'nde sakin olan Müslümanların evleri görüldüğü için Ermeni taifesine ait kilise ile bu evler arasındaki yıkılmış olan duvarın gayrimüslimler tarafından tamir ettirilmesini istenmektedir (KŞS,26/219-1). Bu duvar Müslüman evlerini kiliseden ayırdığına göre Hristiyan mabetleriyle Müslüman konutları birbirinden ayrı tutulduğunu göstermektedir.

2.5. İç Kale’de Suyun Temini

Selçuklular Dönemi’nde batıdaki dağlardan çıkan su, toprak borular vasıtasıyla Konya sokak çeşmeleri ile hamamlara aktarılmıştır (Konyalı,2007,643). Buna karşılık Alaeddin Tepesi’ndeki yerleşim alanının su ihtiyacının nasıl karşılandığı bilinmemektedir. 9 Şaban 1013/ 31 Aralık 1604 KŞS kaydına göre İç Kale’de Alaeddin Camii’nin mihrap duvarının önündeki yüksek yerde sarnıç tamir edilmiştir (KŞS.73/95-1). Öyle ise yağmur ve kar suları Alaeddin Tepesi’ndeki şadırvanda toplanmaktadır. 18 Muharrem 1136 / 18 Ekim 1723 tarihli belgede İç Kale Mahallesi’nde bulunan Kara nasraniyyenin evinden suyu cereyan etmek üzere bir evin satışını tespit eden Küçükdağ, Alaeddin Tepesi’nin yüksek kısmında da su bulunduğunu ileri sürmektedir (Küçükdağ, vd.,2020,21). 29 Zilhicce 1140 / 6 Ağustos 1728 tarihli bir başka kayıta da Aklan Mahallesi’nde bir miktar ağaçlık yer ve içerisinde suyu olan menzil bulunmaktadır (KŞS.51/58-1; yay. Sak,2012). 25 Şaban 1095/ 7 Ağustos 1684’de Çıralı Mescit Mahallesi’nde bir bahçenin bulunması (KŞS.28/143-2), Alaeddin Tepesi’ndeki iskân sahasında da suyun bulunduğu işaret etmektedir.

2.6. İç Kale’de Dinî, İdarî ve Kültürel Yapılar

2.6.1. Müslümanlara Ait Dinî Yapılar

Cami kelimesinin sözlük anlamı “*Toplayan*” anlamına gelen, Müslümanların bir araya gelip cuma ve bayram namazlarını kıldıkları yere cami (Baltacı, 1985, 1-3); beş vakit namazın kılındığı küçük mabetlere ise mescit adı verilmiştir. İlk zamanlarda sadece ibadet yerleri olarak kullanılırken daha sonra mahallenin merkezi olmuştur. Medine Dönemi’nde Hz. Peygamber’in ashabı ile vakit namazları ile Cuma ve bayram namazlarını kıldıktan sonra oturup sohbet ettikleri Mescid-i Nebevi (İbn Hişam,2006) aynı zamanda Müslümanların toplulukları idare edildiği mekân idi (Buhari,2017,70-71).

Hz. Peygamber sağlığında ihtiyaç hissedilen yerlerde cami ve mescitler inşa ettirmiştir. Emevî ve Abbasilerde de dönemin halifeleri, şehrin en büyük mabedi sayılan görkemli camiler yaptırmışlardır. Selçuklular da ulu camiler inşa edilmeye devam etmişlerdir. Onları model olarak alan Osmanlılar, bu geleneği benimsemiş; fethedilen yerlerde çok sayıda cami yaptırmışlardır.

Konya fethedilince (1075) Alaeddin Tepesi'ni çeviren surun içinde bir ulu cami inşa edilmiş; Osmanlılar Dönemi'nde burada ortaya çıkan yeni mahallelerle birlikte mescitler bina edilmiştir. Bunlar, ayrı başlıklar altında aşağıda incelenecektir.

1.6.1.1. Cami ve Mescitler

1.6.1.2. Alaeddin Camii

Osmanlı Devri'nde işlevini sürdüren Alaeddin Camii, Selçuklular, Bizans hâkimiyetine son verince, o zamanlar Konya şehrinin merkezi konumundaki en eski yerleşim yeri olan Alaeddin Tepesi'ni çeviren kalenin içine I. Rükneddin Mesud (1116-1155)'un hükümdarlığı zamanında yapımına başlanmış; II. Kılıçarslan (1155-1192), I. İzzeddin Keykavus (1211-1220) dönemlerinde inşasına devam edilmiştir (Yetkin, 1965, 98-99). Daha sonra Alaeddin adını alan bu tepe, Konya'nın ilk Türk şehirleşmesi sırasında merkez rolü oynamış (Önge, 2015, 127); saray, cami, mescit ve türbe gibi temel yapılar inşa edilerek Türk-İslam iskân sahasının alt yapısı oluşturulmuştur (Baykara, 2006).

Alaeddin Camii'ne Osmanlı Dönemi'nde eklenen en önemli yapı burada yaptırılan şadırvandır. Bu su yapısının mevcudiyeti, 24 Rebiyülevvel 1139/19 Kasım 1726 tarihli onarım kaydında verilen bilgilerden anlaşılmaktadır. Buna göre Alaeddin Camii şadırvanını Yavuz Sultan Selim (1512-1520) yaptırmıştır¹. Mütevellî Mehmed Efendi oğlu İsa Efendi, şadırvanın su yolları harap olduğundan tamir ettirmiştir (KŞS.50/212-1).

¹ Alaeddin Camii şadırvanın tamir kaydında geçen Sultan Selim Han ibaresinin II. Selim'le ilgisi yoktur. Konya'da Sultan Selim İmareti, Türbe-i Celaliye/Civar Mahallesi'nde Mevlâna Dergâhı ile Türbe Hamamı arasında kalan yerde Kanuni (1520-1566) tarafından yaptırılan fakat Sultan II. Selim'e atfedilen imarettir (Küçükdağ,2019,5). Bu su yapısını, Mevlâna Dergâhı avlusundaki şadırvan inşa ettiren Yavuz Sultan Selim olmalıdır.

1.6.2. Mescitler

Bir İslam devleti olan Selçuklular, Konya şehrini alınca Alaeddin Tepesi'nin üzerinde bulunan Amphilokios Kilisesi'ni mescide çevirmiştir¹. Şehrin büyümesi ile beraber Alaeddin Tepesi'nde oluşan yeni mahallelerde yapılan mescitler de bulunmaktadır. Bunlardan en eskisi 11-20 Rebiyülevvel 971 / 29 Ekim- 7 Kasım 1563 tarihli belgede geçen İç Kale Mahallesi'ndeki bir mescittir². Daha sonra bu yapı hakkında bilgiye rastlanmamakla birlikte on altıncı yüzyılda Alaeddin Tepesi'nde birden fazla mescit bulunuyordu. Bunlar; Eflatun, Çıralı, Aklan Mahallesi Mescitleridir. Bektaşoğlu, Öksüzöğlü ve Osmanağa mescitleri de vardı.

2.6.2.1. Eflatun Mescidi

Alaeddin Tepesi'nin en yüksek yerinde konumlandırılan Eflatun Mescidi, Selçuklu Dönemi'nde Amphilokios Kilisesi'nin dönüştürülmesiyle oluşturmuş; Türk Dönemi'nde bu yapıya Eflatun Mescidi adı verilmiştir. Ayrıca, halk arasında bu mescide sonraki bazı ilavelerden dolayı "*Eflatun Mezarı*" veya "*Rasathane*" denildiği bilinmektedir (Ebu'l-Fidâ,2017,383). 24 Rebiyülevvel 1125 / 20 Nisan 1713 tarihli tamir kaydına göre Eflatun Mescidi vakfından bu mescidin kubbesi, avlu duvarları ve merdivenleri için para tahsis edilmiştir (KŞS.46/61-3). Bu belgeden mescidin etrafında avlu duvarı olduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlılar şehri teslim alındığında vakıflar işlevlerini sürdürüyordu. Eflatun Mescidi'nde ibadetlerin düzenli yapılması için daha Anadolu Selçuklularından itibaren gayrimenkuller vakfedilmiştir. Bu konudaki en eski evkaf kaydı, Fatih dönemine aitti 881 / 1476 tarihli vakıf tahrir defterinde Eflatun Mescidi'nin üç dönüm bağ ve arazi kaydedilmiştir (Uzluk, 1958,28).

¹ Bazı araştırmacılara göre bu yapı, Konya'nın cuma namazı kılınan ilk camisidir. Oysa kapasite olarak değerlendirildiğinde cami denilebilecek büyüklükte değildi.

² "*İç Kale Mahallesi'nde şarken İsmail ve kibleten mescid ve şimalen İsmail milkleri...*" (KŞS.1/144).

Osmanlı Dönemi'nde de buranın vakıfları vardı (Konyalı,2007,248). Şaban 1132/ Haziran 1720 tarihli bir kayda göre Eflatun Mescidi Evkafı'na tahsil edilmiş mahsul bulunmaktadır (VAD,1107,73). Vakıf gelirleriyle mescidin onarımları yapılıyordu. 24 Şevval 1130 / 20 Eylül 1718 tarihli KŞS'deki bir kayda bakılırsa Eflatun Mescidi, zaman zaman vakıf malından tamir ediliyordu (KŞS.46.61;48.258/1). Mescidin bakımı için bir usta sürekli görev yapıyordu. 5 Şevval 1149 / 6 Şubat 1737 tarihli kayıta ise Eflatun Mescidi'nin mihrabının ayakta kalması için nukud vakfının kurulduğu görülmektedir (KŞS,53/222-5).

Bir de Davut Ağa adlı bir hayırsever tarafından kurulan Eflatun Mescidi Vakfı bulunmaktadır. Safer 1150/ Mayıs 1737 tarihli kayıta Davut Ağa'nın vakfeyletiği Eflatun Mescidi ifadesi buna işaret etmektedir (Temel, 2019,256). 1229/1815 tarihli Evkaf Defteri'nde Eflatun Mescidi'nin evkafı olarak Kızılkurt çiftliği, Girvat köyündeki çiftlik ve dört dönüm bağ gösterilmiştir (Konyalı,2007,248).

2.6.2.2. Çıralı Mescit

Çıralı Mescit, İç Kale'de aynı adla anılan mahallededir. 19 Cemaziyelevvel 1119 / 18 Ağustos 1707 tarihinde geçtiğine bakılırsa (KŞS.43/96-2) XVIII. yüzyıl başlarında inşa edilmiştir. 4 Cemaziyelevvel 1125 / 29 Mayıs 1713 tarihli mülk satış belgesinde de evin yerini belirtmek için bir arafında "*mescit-i şerif*" 'in bulunduğuna işaret edilmektedir (KŞS.46/111-3., 62/-2).

Çıralı Mescit Mahallesi'nde bulunan mescide de düzenli olarak imam ve müezzin atamalar yapılmıştır (KŞS.49/263-4). Safer 1129 / Ocak 1717 tarihli bir başka kayıta mescide imam ataması geçmektedir (VAD,1107,60). 41 Cemaziyelahir 1137 / Şubat 1725 tarihli kayıta mescidin imamını işine hâkim olmadığı gerekçesi ile yerine yeni imam tayin edilmiştir (VAD, 1119, 234). Şevval 1120 / Aralık 1709 tarihli kayıta Çıralı Mescid'in müezzini olan Mehmed'in yerine Mehmed atanmıştır (VAD,1107).

2.6.2.3. Aklan/Akna Mescidi

Alaeddin Tepesi'nin eteğinde İç Kale dâhilinde bulunan Aklan Mahallesi'ndeki mescitle ilgili tespit edilen ilk kaydın tarihi, 2 Recep 1128 / 22 Haziran 1716 ve (KŞS.47/72-2) Aklan Mahallesi Mescidi'nin "çerağı" imamları ve mihrabı için kurulmuş bir vakfi vardı. 14 Şevval 1088/10 Aralık 1677 tarihli KŞS. Kaydına göre bu vakfa Aklan Mahallesi'nde bir ev vakfedilmiştir (KŞS.23/105-1). Vakfın parasından aynı mahallede oturanlara borç para veriliyordu (KŞS.26/2;40/164-2). Adı geçen mescide imam atamaları da bulunmaktadır (KŞS.47/72-2).

2.6.2.4. Bektaşoğlu Mescidi

Aklan Mahallesi'nde bulunan bir diğer mescit, bânisi Bektaşoğlu'nun adını taşımaktadır. Bununla ilgili ilk kaydın tarihi 18 Rebiyülevvel 1157/ 1 Mayıs 1744'tür (KŞS.56/188-1). Bu mescidin imamları Bektaşoğlu Mescidi vakfından ücretlerini alıyorlardı (VAD, 1111, 19; 1113, 6; 554, 7).

2.6.2.5. Osman Ağa Mescidi

Alaeddin Tepesi'ndeki Aklan Mahallesi'nde yer alan bir diğer mescit, yaptıranından dolayı Osman Ağa adını taşımakta olup bununla ilgili ilk belgenin tarihi Safer 1059 / Kasım 1649'dur (VAD, 1112, 42). Bir avlu içinde bulunan Osman Ağa Mescidi'ne (KŞS. 50/30-2) XVIII. yüzyılda düzenli olarak imam ataması yapıldığı vakıf kayıtlarından anlaşılmaktadır (VAD 1109, 44; 1106, 27, 50; 1125, 36; 1111, 8).

2.6.2.6. Öksüzoğlu Mescidi

Aklan Mahallesi'nde belgede ismi geçen dördüncü mescit adı Öksüzoğlu olup bununla ilgili bir adet Rebiyülahir 1141/Ekim 1730 tarihli imam beratı mevcuttur (VAD, 1109,45). Başka bilgi tespit edilemediğine bakılırsa Aklan Mahallesi'nde bulunan mescitlerden birine vakıf tahsis eden Öksüzoğlu'nun vakıf parasından imam ataması yapıldığı için bu adla anıldığı düşünülebilir. Öyle ise, Aklan Mahallesi'nde üç mescit bulunuyordu.

2.7. Türbeler

İç Kale'deki Alaeddin Camii'nin doğu tarafında, avlu içinde şu anda da bulunan Selçuklu dönemine ait iki türbe, ibadet edilen mekânın genişletilmesi sonucunda kısmen caminin avlusunda kalmıştır. Kitabesine göre “*bu türbeyi Kılıcarşlan oğlu Mesud'un oğlu Kılıcarşlan'ın yaptırmıştır.*” (Konyalı, 2007). Bu durumda türbe, II. Kılıcarşlan Dönemi'nde (1156-1192) yaptırılmıştır.

Türbenin alt bölümünde mahzeninde I. Mesud (1116-1155), I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1205-1211), II. Gıyaseddin Keyhüsrev (1237-1246), I. Alaeddin Keykubat, IV. Kılıcarşlan (1237-1240) ve III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in mezarları bulunmaktadır (Oral,1956,47). Osmanlı Dönemi'nde bu türbeler ayakta idi. Burada görev yapan türbedarlara dair ilk belgenin tarihi 21-30 Muharrem 1050 / 13-22 Mayıs 1640'tır (KŞS.1,96-2). Bunun “*tecdid*” beratı olduğuna bakılırsa daha önce de türbede bir türbedar görev yapıyordu. Alaeddin Camii'nin avlusunda tamamlanmamış ikinci türbe, kuzey tarafta bulunmaktadır. Üzeri açık olduğu için buraya bazı araştırmacılar, “*Tamamlanmamış Selçuklu Sultanları Türbesi*” (Önder, 1971, 95) şeklinde vurgu yapmışlardır

I. İzzeddin Keykâvus tarafından yaptırılmaya başlanmış; ömrü yetmediği için inşası yarım kalmıştır (Baykara,1985,59). İki türbenin arası zamanla sarayın kar kuyusu olarak kullanılmıştır (Atçeken,1998,60). 1059/1649 tarihli Başbakanlık Osmanlı Arşivi Muallim Cevdet tasnifindeki *Evkaf Defteri'nde* verilen bilgiye bakılırsa bu işi Silleli gayrimüslimler yapıyordu (BO. C. Ev. 86/4251).

2.8. Saray

Konya'da Selçuklu sultanlarına ait bir saray Alaeddin Cami'nin kuzey bitişiğinde bulunuyordu. 1941 yılında gerçekleştirilen arkeolojik kazılar, sonucunda Köşk'ün güney tarafında saraya ait ilave izlere rastlanmıştır. Bu sarayın diğer bölümlerinin Alaeddin Camii'nin çevresinde yer aldığı düşünülmektedir. (Akok,1975,48-57).

Günümüzde, Sultan Alaeddin'in adı ile anılan Selçuklu Köşkü sarayın bir parçasıdır. *Konya Kitabeleri'nin* yazarı J. H. Löytved de pencerenin etrafındaki kitabede Kılıcarşlan'ın adının geçtiğini (Löytved, 907, 56); ancak bunun IV. Kılıcarşlan (1249-1266) olduğunu yazmaktadır.

Mehmet Önder ve Oktay Aslanapa köşkün banisinin II. Kılıçarslan olduğunu 1648 tarihinde Konya'ya seyahat eden Evliya Çelebi Kılıçarslan'ın 1173-1174 yılları arasında İç Kale'ye “*Eyvân-ı Kisrâ'yı*” anımsatan kemerli yapıya sahip bir köşk yaptırdığını yazmaktadır. Ancak bu köşkün deprem yüzünden yıkıldığını ve Alaeddin Keykubat tarafından tamir ettirildiğini de bildirmektedir (Evliya Çelebi,1897,19). Bu sebepten Eyice buraya Alaeddin Köşkü denildiğini yazmaktadır (Eyice,1989,330-331).

Alaeddin Tepesi'ndeki köşkün mevcut yapısı, zaman içinde yıkılmış; günümüze kadar varlığını sürdüren bir duvar parçası haline gelmiştir (Akok, 1941,51). Köşk, Selçuklu Sultanları tarafından kışlık saray olarak kullanılmıştır. Selçuklu Devleti'nin sona ermesiyle birlikte, köşk Karamanoğulları beylerine tahsis edilmiş; Osmanlı Devleti ise Konya valilerine ikamet etmeleri için tahsis edilmiştir. Köşkün duvarlarının yıkımıyla ilgili belgeler, on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında mermer ve taşları başka yerlerde kullanılması amacıyla verilen ferman aracılığıyla ortaya çıkmıştır (Atçeken, 1998, 21).

2.9. İç Kale'de Hristiyanlara Ait Dinî Yapılar

2.9.1. Kiliseler

Hristiyanların ibadet yerleri, Osmanlı Arşiv kaynaklarında “*kenîse*” yani kilise olarak geçmektedir. İslamiyet'in ilk dönemlerinden itibaren Müslümanların fethettikleri topraklarda yaşayan gayrimüslimlere dinî inançlarını yaşama özgürlüğü verilmiştir (Öztürk, 2002,14). Selçuklular zamanında da gayrimüslimlerin inançları koruma altına alınmıştır. Bunun için Selçuklu Sultanlarının bazıları Hristiyanlar tarafından kurtarıcı olarak görülmüştür. Fethedilen yerlerde genellikle kilise ve manastırlara dokunulmamış; ancak yeni fethedilen bir şehirdeki en büyük kilise camiye çevrilerek o bölgeye Türkler yerleştirilmiştir (Turan,1971,160).

Konya, 1071'den kısa süre sonra fethedilince sonradan şehrin merkezinde yani İç Kale'de şehrin merkezinde iki kilisenin mevcut olduğu bilinmektedir. Bunlardan biri Türklerin Eflatun Mescidi dedikleri Bizans Dönemi'nde adı, Amphilokios olan kilise idi (Khitrowo,1889,256; Eyice,1971,225). Eflatun Mescidi, Konya'nın kiliseden çevrilmiş ilk Müslüman ibadethanesidir. O. Turan, Konya'nın cuma namazı kılınan ilk camisinin Eflatun Mescidi olduğunu ileri sürmektedir (Turan, 1971).

Onun bu görüşü birçok araştırmacı tarafından aynen kabul edilmiştir. Ancak bu yapı, kapasite olarak değerlendirildiğinde cami denilebilecek büyüklükte değildi. Ayrıca mescidin mihrabı bulunduğu, bunun ayakta kalması için nukud vakfı kurulduğu, 5 Şevval 1149 / 6 Şubat 1737 tarihli kayıttan anlaşılmaktadır (KŞS.53/222-5). Buna karşın cami için gerekli olan minber mevcut değildi. Diğer taraftan Osmanlı Dönemi'nde buraya hatip atandığına dair bilgi şimdilik tespit edilememiştir. Öyle ise Eflatun Mescidi hiçbir zaman cami olarak kullanılmamıştır.

Yakut-ı Hamevî (ö.626/1229), İbn Herevî'nin yazdığı seyahatnameden yararlanarak XIII. yüzyıl başlarında kaleme aldığı *Mucemü'l-Büldân* adlı eserinde, Alaeddin Tepesi'nde, caminin yani Alaeddin Camii'nin yakınında bir kilisenin bulunduğunu yazmasına bakarak Konyalı, aslında bu dinî yapının Konya'nın fethinden hemen sonra camiye çevrilmediğini ileri sürmektedir (Konyalı, 2007,351). Bu bilgi, Amphilokios Kilisesi'nin Eflatun Mescidi olarak sonradan anıldığını göstermektedir. Konya fethedilince Türkler, İç Kale'de Mahallesi'nde günümüzde Alaeddin Camii olarak bilinen ve değişik zamanlarda ilaveler yapıldığı için birkaç bölümden meydana gelen mabedin bir bölümünü cuma ve bayram namazlarının kılınması için inşa etmişlerdir (Turan, 1971). Bu durumda Eflatun Mescidi'nin muhtemelen XIII. yüzyıl ortalarında kilise olma özelliğini kaybetmiştir.

1.9.1.1. Rum Kilisesi

İç Kale'de Rum milletine ait Bizans'tan kalma kilisenin Osmanlı Dönemi'nde inşa edildiği tahmin edilen Ermeni Kilisesi ile aynı mevkide olup bu iki Hristiyan cemaate ait aynı yerde yan yana iki mezarlık mevcut idi (Küçükdağ,1989, 48)¹. Kiliselerin konumlandığı alan, Osmanlı arşiv belgelerinde belirtilmektedir.

Nitekim 21-30 Rebiyülevvel 1071 / 24 Kasım-3 Aralık 1660 tarihli kayıтта, Eflatun Mahallesi'nde bulunan bir mülkün tarifindeki "*tarafeyni kilise*" ifadesinden (KŞS.10/176-1) ve İç Kale Mahallesi'nde bulunan kilisenin nukud vakfının alacak davasından (KŞS 44/174-1) anlaşılmaktadır.

¹ Tapu kayıtlarında 58 pafta, 47 ada, 11 parsel olarak gösterilmiştir. Yerine daha sonra Ordu Evi Kütüphanesi, inşa edilmiştir (Uz, 2016,37-38). Kütüphane yıkıldığı için şu anda yeri boştur.

Rum Kilisesi ile Ermenilere ait mabet arasında, bu iki cemaatin kabristanları ile bir meydan bulunuyordu. Aynı şekilde 7 Rebiyülahir 1193 / 28 Ocak 1779 tarihli bir kayıta, İç Kale Mahallesi'nde bulunan gayrimüslimlerin kiliseleri ile Müslümanların evleri arasında yer alan eski ve harap duvarın tamir edildiği belirtilmektedir (KŞS 26/219-1)¹.

2.9.1.2. Ermeni Kilisesi

Ermeni Kilisesi, Rum Kilisesinin yanında yer almakta olup Osmanlılar Konya'ya hakim olduktan sonra inşa edildiği tahmin edilmektedir (Küçükdağ, 1989, 48)². 17 Ramazan 1185 / 29 Eylül 1801 tarihli kayıta Eflatun Mahallesi'nde bulunan "*Ermeniyan Kilisesi*" ifadesi geçmektedir (KŞS.20/68-1).

İncelenen belgelerde gayrimüslimlerin kiliseler için vakıflar kurduğu görülmektedir. Safer 1264 // Ocak 1848 tarihli kayıta Alaeddin Tepesi'ndeki Ermeni Kilisesi arsasının vakıfa ait olduğu geçmektedir (VGM, DF, 03137_00066). 18 Zilhicce 1118 / 23 Mart 1707 tarihli kayıta İbn Tuti Mahallesi'nde sakin olan Abraham'ın oğlu Abtal isimindeki gayrimüslime İç Kale Mahallesi'nde bulunan vakıftan para tahsis edilmiştir (KŞS.42/181-, Yay.Sak,2012). Aynı şekilde 17 Ramazan 1185 / 24 Aralık 1771 tarihli kayıta, Eflatun Mahallesi'nde Ermeni ve Rum kiliselerine ait ayrı vakıfların bulunduğu belirtilmektedir (KŞS.20/68-1).

¹ 1 Rebiyülahir 1330/ 20 Mart 1912 tarihli krokide (BOA, İ.MF., 19-12, s. 1-4-6-8.) de görüldüğü üzere Rum Kilisesi'nin adı, Osmanlı yazışmalarının hiç birinde geçmemekle birlikte Belke ve Restle, adının Metamorfosis Kilisesi olduğunu yazmaktadır (Belke, Restle, 1984,177).

² 1 Rebiyülahir 1330/ 20 Mart 1912 tarihli planda kilisenin yeri görülmektedir (BOA, İ..MF.,19-12, s. 14-6-8.).

2.10. Eğitim Kurumları

Türkler, bir şehri fethettiklerinde yaptıkları ilk iş orada cami inşa etmektir. Cami, İbadet yeri olduğu gibi aynı zamanda Müslüman ailelerin çocuklarının eğitim aldıkları mektep veya medrese olarak da kullanılıyordu (R.A. Kern, III/47-58). Bununla birlikte makul bir üre sonra ayrıca mektep ve medrese binaları da inşa edilirdi. Bu uygulamaya göre Konya'da Müslüman çocukları ilk İç Kale'de yaptırılan Alaeddin Camii'nde eğitim almaya başlamış olmalıdır. Daha sonra inşa edilen mektep ve medrese eğitim yapısı olarak kullanılmıştır (Bozkurt, 2004, 5).

Mekteplerin çoğunlukla müstakil binaları yoktu müderrisler, mahallede bulunan mevcut mescitlerde çocukları toplayarak ders verirdiler. Daha sonra sadece camilerin yanında mektepler inşa edilmiştir. Selçuklu Devleti'nde eğitim ve öğretim, camilerde ve mekteplerde gerçekleştirilmiş ve sonrasında medreselere kadar genişlemiştir. Mektepler, çocuklara temel dinî eğitim vermek amacıyla inşa edilmiştir (Baykara, 1985, 87). Her şehirde ihtiyaç duyulan eğitim mekânları yani mektepler, Selçuklu Dönemi'nde Konya mahallelerinde mevcut mescitlerin yanında açılmıştır (Baykara, 1998, 88-89).

Osmanlı belgelerinde, Konya İç Kalesi'nde mektep binası bulunduğu dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bununla birlikte zamanla ortaya çıkan tepedeki dört mahallelerde mescitlerin bulunması, bu alanların muhtemelen mektep olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Bu çıkarım, mahallelerdeki mescitlerin aynı zamanda mektep olarak hizmet verdiği şeklinde yorumlanabilir. Öyle ise Alaeddin Camii başta olmak üzere Eflatun, Aklan, Çıralı, Osmanağa, Bektaşoğlu, Öksüzöğlü mescitleri mektep olarak, o mahallede oturan Müslüman ailelerin çocukları için kullanılıyordu.

2.10.1. Medreseler

Mekân kelimesi, ders anlamına gelmektedir. Eski dönemlerde Medine'de bir mekânın bulunduğu bilinmektedir (Müsned, II, 451). Hadislerde ise "*tedârüs*" kelimesi geçmekte olup, başlangıçta medrese anlamında kullanılmıştır. Medine şehrinde Kuran öğretiminin yapıldığı ev olan "*Darü'l-kurrâ*", ilk medrese olarak kabul edilmektedir. Ancak, eğitim kurumu olarak Mescid-i Nebevî ve Suffe'nin ilk medrese modeli olarak kabul edilmesi daha doğru olacaktır (Bozkurt,2003,324).

İlk medresenin kuruluşu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Türkistan ve Horasan'da İslam'ın kabulü ve yayılmasında medreseler önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, ilk medresenin Belh ve Buhara'da inşa edildiği görüşü mevcuttur (Turan, 2008, 331-332). Ancak, kaynaklarda medrese ismiyle geçen ilk eğitim kurumu, Nişabur'da Ebu Bekir Ahmed b. İshak es-Sıbgî'nin kurduğu binlerce öğrencisi olan "*Darü'ssünne*" gösterilmektedir (Bozkurt, 2003, 324).

Türklerin Anadolu'ya gelişiyle birlikte çok sayıda medresenin inşa edildiği görülmektedir. Şehircilik anlayışı çerçevesinde, bir bölge fethedildikten sonra cami, mektep, medrese, tekke ve zaviyelerin kurulması öncelikli hedef olmuştur. Türkler, bu anlayışa uygun olarak fethettikleri şehirlerde medreselerin inşasına öncelik vermişlerdir (Turan, 2008, 357).

Osmanlı Dönemi'nde medrese, mektepten sonraki eğitimin temelini oluşturan bir kurumdur. Sıbyan mekteplerinden sonra yükseköğretim dahil tüm eğitim düzeyini karşılamakta ve sadece Müslümanların kabul edildiği eğitim kurumları olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemlerde inşa edilen medreseler, vakfiyeleri aracılığıyla belirli bir düzene tabi tutulmuştur. Devlet, medrese açmazdı. Maddi gücü olan herkes medrese inşa edip vakıf kurabilirdi. Genellikle saray mensupları, devlet adamları ve vezirler gibi maddi imkâna sahip kişiler, medreselerin açılmasında öncülük etmişler; düzenlenen vakfiyelerde medresenin işleyiş şeklini belirlemişleridir (Bozkurt,2003,324).

Eğitime yönelik bilgiler içeren ve vakfiye adı verilen belgelerde medreselerde verilen dersler, öğrenci sayısı, öğrenim süresi, müderrislerin yanı sıra idari kadroda olanlara dair bilgiler yer alırdı (Turan, 1947, 200-207). Türkiye Selçuklularından itibaren Konya'da birçok medrese açılmış; Karamanoğulları ile Osmanlılar, eskilerin yanında yenilerini açarak kadim şehrin ülkenin en büyük kültür merkezlerinden biri durumuna getirmişlerdir (Yasa,1996,223). Bu medreselerden ilki İç Kale'de yer alıyordu. İç Kale'deki ilk medresenin adı Şikâri'de Medrese-i Sultaniye olarak geçmektedir (Şikâri, 2005,179). Bu medresenin Osmanlı Dönemi'ndeki durumu hakkında herhangi bir belge ve bilgi bulunmaktadır. Bunun için ayrı bir başlık gösterilmemiştir.

2.10.1.1. Karamanoğlu İbrahim Bey Medresesi

Karamanoğlu Beyi II. İbrahim Bey tarafından yaptırılan yapı, Karamanoğulları dönemine İmaret olarak kullanılmaktaydı. İbrahim Bey Medresesi olarak da geçmekte olup 17 hücreden ve 2 dershaneden oluşuyordu (Oguzoglu,34). 1-10 Şevval 1051 / 3-12 Ocak 1642 tarihli kayıta Karamanoğlu İbrahim Bey İmaretinde fakirler için ekmek istenmektedir (KŞS.1/97-3). 22 Rebiyülevvel 1070 / 7 Aralık 1659 tarihinde Karamanoğlu İbrahim Bey evkafına nazır olarak Ali'nin atama kaydı bulunmaktadır (KŞS.1/248-3;25-2;282-3;290-3). 1110/1699 tarihli kayıta tamire ihtiyacı olan Karamanoğlu İbrahim Bey Medresesi, tamir edilerek tedrisata devam edilir (Küçükdağ,1989,54). 7 Cemaziyülahır 1113 / 9 Kasım 1701 Karamanoğlu İbrahim Bey Vakfına “*Suğla Mukâta ‘ası’ndan olan otuz iki dönüm ve Kuzvîrân Tekyesi Vakfi’ndan on iki dört dönüm tarla...*” vakfedilmiştir (KŞS.39/98-2). 1 Muharrem 1162/ 22 Aralık 1748 tarihli kayıta Sipahi Pazarı ucunda bulunan Aklan Mahallesi ifadesi de geçmektedir (KŞS 57/100-2). 1183/1769 tarihli bir diğer kayıta; “*Akna Mahallesi’nde vâkı müteveffâ İbrâhîm Bey veled-i Karaman Medresesi’nde sakin iken bundan akdem fevt olan Câmbâz-zâde el-hâc Hüseyin Efendi.*” (KŞS.60-2); dendiğine bakılırsa günümüzde öğretmen evi olarak kullanılan Gazi İlkokulu’nun bulunduğu yeri de içine alacak şekilde idi.

2.10.1.2. Osmanağa Medresesi

Osmanlı Dönemi’nde, şehrin diğer alanlarında olduğu gibi İç Kale’de de medrese sayısı artmış; Osmanağa Mescidi’nin yanında bir de medrese inşa edilmiştir (Küçükdağ, vd.,2020,7). Belgelerde zikredildiğine göre Rebiyülevvel 1168 / Aralık 1754 tarihli kayıta Aklan Mahallesi’nde Osman Ağa’nın inşa ettirmiş olduğu mescidin zemin katında “*ashâb-ı hayrât*” tarafından inşa edilmiş bir medrese olup buraya müderris atamaları yapılmıştır (VAD,1106, 5; 1108,11; 1108,21; 1108,29; 1111,21). Arşiv kayıtlarında 1781’den sonra medresenin adı geçmemektedir. Bu durum, İç Kale’de iskân sahasının bu tarihten sonra terk edilmeye başladığını göstermektedir.

2.11. İç Kale'deki İmalathane ve Ticari Yapılar

Konya İç Kalesi içerisinde, küçük iş yerleri vardı. 21-29 Şaban 1003 / 1-9 Mayıs 1595 tarihli KŞS kaydında İç Kale Mahallesi'nde bir dükkân mevcuttu (Küçükdağ, vd., 2020, 6). Belgede İç Kale'de bir Müslümana ait ticaret yapısının olduğu görülmektedir (KŞS.1/236-5). 5 Şaban 1059/ 14 Ağustos 1649 tarihinde Çıralı Mescit Mahallesi'nde bir dükkân satışı bulunmaktadır (KŞS. 28/143-2). 10 Cemaziyülahır 1179 / 24 Kasım 1765 tarihli kayıta, Çıralı Mescit Mahallesi'nde bir dükkân bulunuyordu (KŞS.17/100-4). 9 Muharrem 1099 / 15 Kasım 1688 tarihinde Aklan Mahallesi'nde, mescidin bitişiğinde bir pideci dükkânı yer alıyordu (KŞS.31/1). 17 Muharrem 1071 / 22 Eylül 1660'de Aklan Mahallesi'nde, bulunan evin bir tarafında kahvehane vardı (KŞS.10/16-5). Aklan Mahallesi'nde 29 Safer 1125 / 27 Mart 1713 tarihli kayıta birde ekmekeçi dükkânı bulunmaktadır (KŞS.46/30-2). Bu kayıtlara bakıldığında Alaeddin Tepesi'nin kuzey, güney ve güneydoğusunda dükkânlar mevcut idi. Ayrıca bir gayrimüslimin 10 Recep 1118 / 18 Ekim 1706 tarihli belgeye göre İç Kale Mahallesi'nde ikamet ettiği evde bir şirahâne vardı (KŞS,42/24-2).

Gayrimüslimlerin İç Kale Mahallesi'nde küçük imalathaneleri de bulunuyordu. 13 Şevval 1188/ 17 Aralık 1774 tarihli bir KŞS kaydında, İç Kale Mahallesi'nde bir gayrimüslim evinde dokuma yapılıyordu (KŞS.23/111-3). Bunun gibi aynı mahallede bir gayrimüslimin evinde 13 Rebiyülahır 1099/17 Ocak 1688'de pekmez yapılan "çarashane" yani pekmez imalathanesi yer alıyordu (KŞS.34/232-1). Şehirdeki Yeni Çarşısı'nda olduğu gibi İç Kale'deki mahallelerde düzenli olarak işletilen geniş çaplı bir ticaret alanının bulunduğu dair bilgiye şimdilik ulaşılamamıştır.

2.12. İç Kale'nin Hemen Dışındaki Ticari Yapılar

Konya'nın İç Kalesi'ndeki ticari yapılanmasına, 1221'de inşa edilen üçüncü surdan daha önce mevcut olup İç Kale'nin devamı durumunda idi. Bu nedenle Eski Pazar Çarşısı ile bunun devamı durumundaki çarşılar aşağıda incelenecektir.

2.12.1. Eski Pazar Çarşısı

Eski Pazar Çarşısı, İç Kale Mahallesi'nin güneydoğusunda surların hemen dışındaki Şekerfuruş Mahallesi'nin batısında yer alıyordu. Bu çarşı, günümüzde Tahir Paşa Camii olarak bilinen Eski Pazar Camii'nin doğu yönündeki İç Kale hendeğine doğru uzanıyordu. Bu bölge, İplikçi Camii'nin etrafında gelişen Yeni Çarşı'dan önce kurulduğu için Eskipazar Çarşısı olarak adlandırılıyordu.

III. Haçlı Seferi sırasında (1181) faal olduğuna göre Konya'nın fethinden hemen sonra XII. yüzyılda kurulmuştur (Küçükdağ, vd. 2020, 9). Eski Pazar Çarşısı'nın kuzeydoğusunda, Kadı Mürsel Camii'nden başlayarak şimdi Rampalı Çarşısı olarak geçen iş merkezinin karşısında bulunan İç Kale surunun önüne kadar uzanıyordu. 18 Ramazan 1161/ 11 Eylül 1748 tarihli mülk satış kaydında Şekerfuruş Mahallesi'nde Eski Pazar Çarşısı'nın bulunduğu geçmektedir (KŞS.57/10-1).

Eski Pazar Çarşısı'nda, Bakırcı Yusuf bin Süleyman'a ait bir mescit bulunmaktadır. Bu durum, isminden de anlaşılacağı üzere bakırcıların bu bölgede yer aldığını göstermektedir (Yasa, 1996, 135-136). Bu mescit, 17 Rebiyülahir 1072 / 10 Aralık 1661 tarihli kayıta Eski Pazar Camii olarak geçmektedir (KŞS.11/4-4). Ayrıca, XV. yüzyılın başlarında Turgutoğlu Ahi Murat tarafından bu alana birde hamam inşa edilmiştir. 21-29 Şevval 1071 / 19-27 Haziran 1661 tarihli Turgutoğlu evkafının Eski Pazar Çarşısı Hamamı'nın tamir belgesinde, (KŞS, 11/88, 42/251, 45/115) hamamın XVII. yüzyılda kullanıldığını görülmektedir.

Eski Pazar Çarşısı'nda demirci, nalbant, kasap, kahvehane, börekçi, bakkal ve kahveci gibi çeşitli esnaf gruplarının dükkânları karışık olarak bulunuyordu. Selçuklu döneminin Konya'daki bu ilk çarşısında esnaf dükkânlarının belirli bir düzen içerisinde ayrılmadığı ve tüm esnaf gruplarının karışık bir şekilde çarşıda yer aldığı Y. Küçükdağ tarafından tespit edilmiştir (Küçükdağ, 1989, 25). Eski Pazar Çarşısı on sekizinci yüzyıl sonlarında yıkılmış; bir kısmına evler inşa edilmiş; bir kısmı da Pazar alanına dönüştürülmüştür¹.

¹ İç Kale surları içerisindeki mahallelerde yaşayan halkın da Eski Pazar Çarşısı'nda dükkânları vardı (KŞS 31/134-2; 45/167-3).

2.12.2. Tahtakale Çarşısı

Konya şehrinin ikinci eski ticaret merkezi olarak kabul edilen Tahtakale Çarşısı, Eski Pazar Çarşısı ile Sipahi Pazarı arasında konumlanmıştır. Bu çarşının mabedi, Tahtakale Camii olarak belgelerde geçmekte olup bu, günümüzde İş Bankası'nın arkasındaki Asri Cami'dir. 1-10 Muharrem 1072 / 27 Ağustos-5 Eylül 1661 tarihli bir kayıta, Tahtakale Çarşısı'nın bir de çeşmesinin de bulunduğu belirtilmektedir (KŞS.11/134-2). Tahtakale Çarşısı'nın konumunu İ.H. Konyalı, Kadı Mürsel Camii'nin yakınında göstermektedir. Bu durumda Tahtakale Çarşısı, İç Kale'nin doğusundan başlıyor, Mevlâna Caddesi yönüne açılan kapının hemen sol tarafına kadar uzanıyordu.

2.12.3. Sipahi Pazarı

Kürkçü Mahallesi'nde "*Sûk-ı Sultâni*" olarak geçen Sipahi Pazarı da Koya İç Kalesi'nin doğusunda, Tahtakale'nin bitişiğinde yer almaktadır (KŞS,46/179-3). Belgelerden anlaşıldığına göre Sipahi Pazarı ile Tahtakale Çarşısı, yan yana idi. Konya Yeni Çarşısı inşa edilmeden önce, İç Kale'nin doğu kapısının hemen sağından itibaren güneye doğru Sipahi Pazarı, Tahtakale ve onun devamı durumundaki Eski Pazar Çarşısı, Konya'nın Anadolu Selçukluları tarafından iskân sadece İç Kale'de iken kurulan en eski çarşılarıydı.

2.13. Meydanlar ve Yeşil Alanlar

Çift surlu Alaeddin Tepesi'nin üzerindeki Konya şehrinin on ikinci yüzyılda, kamuya açık meydan denilebilecek büyük bir alan mevcut değildi. Mahallelinin sosyalleşme alanı olan meydanlar İç Kale'de Eflatun Mescidi'nin önündeki meydan olup 9 Safer 1112/ 5 Ağustos 1700 tarihli bir belgede geçmektedir (KŞS.44/39-2)¹. Bir diğer meydan Ermeni ve Rum kiliselerinin arasında idi (BOA, İ. MF.19-12, s. 1-4-6-8)². Alaeddin Tepesi'nin yüksek yerlerinde, su çıkmadığı için park denecek bir yeşil alan mevcut değildi. Bununla birlikte İç Kale'deki evlerin genellikle küçük birer veya ikişer ağaç bulunmayan avluları bulunuyordu (KŞS.17/33-1;43/80-2).

¹ 1902 yılında inşa edilmiş olan su deposu, bu alanda idi.

² Üçüncü bir meydan ise, 28 Eylül 1327 /11 Ekim 1911 tarihli Rum mektep arsası planında batı yönünde meydan olarak gösterilen yerdir (BOA, İ. MF.19-12, s. 1-4-6-8, bk. belge 1, harita 4).

Alaeddin Tepesi'nin eteğinde, su çıkacak yükseklikteki yerlerde bahçeler bulunmakta idi. 15 Şaban 1195/ 6 Ağustos 1781 tarihli KŞS kaydında İç Kale'nin güneydoğu tarafında kalan Çıralı Mescit Mahallesi'nde Mutaf Hüseyin adlı birinin bahçesi vardı (KŞS.28/143-2). On ikinci yüzyılda Alaeddin Tepesi'nin içindeki Konya'nın kuzeyinde, sarayın kuzeybatı yönünde boş bir saha daha bulunuyordu. Dış surun inşasından sonra buranın bir kısmına Karatay Medresesi bina edilmiştir (1251).

Medresenin batısında bulunan Alaeddin Darüşşifası ile kuzey yönündeki Ali Gâv Zaviyesi'ne kadar olan yer, İç Kale'de oturanların yazlık evlerinin bulunduğu bağlık bahçelik idi. Osmanlı Dönemi'nde de bir kısmı bahçe olarak geçen bu mevki, Sultan Cem'in valiliği Dönemi'nde (1474-1481) genişletilerek Alaeddin Köşkü'nün seyirliği haline getirilmiştir. Buranın devamı durumundaki boş alanı Ali Gav Zaviyesi'nin dervişleri ekip dikiyordu. İşaret edilen yerin önemli bir kısmı on yedinci yüzyılda ortaya çıkan Celali isyanları sebebi ile köyden şehre göç edenler için iskâna açılmış evler yapılmıştır. Daha sonra bu arazi iskân sahası olmaktan çıkartılarak tekrar ekip dikilen bahçe haline getirilmiştir (Küçükdağ, Akman, 2015, 25).

Yeşil alan durumundaki gayrimüslim mezarlıkları Alaeddin Tepesi'nde idi. Bunlar, Ermeni ve Rum milletlerinin kiliseleri arasında yer almakta idi. İç Kale'de oturan Müslümanların mezarlığı, surun Eski Pazar Çarşısı yönünde dışarı açılan kapı ile Şekerfuruş Mahallesi arasında idi. Osmanlı Dönemi'nde de kullanılıyordu. 18 Ramazan 1161 / 11 Eylül 1748 tarihli KŞS kaydına göre Müslümanların cenazeleri Eski Pazar Çarşısı ile Şekerfuruş Mahallesi arasındaki bu mezarlığa defnediliyordu (KŞS,57/10-1).

Türkiye Selçuklarında XI-XII. yüzyıllarda Alaeddin Tepesi'ni çeviren çift surun hemen dışında, yukarıda değinildiği üzere, bağ ve bahçeler vardı. Osmanlı dönemine buralar çoğunlukla iskân sahası olduğundan üçüncü surun dışında, o zamanlar köy olan küçük yerleşim yerlerinde bağ ve bahçeleri bulunuyordu.

Şer'iyye Sicilleri'nde İç Kale'de oturanların satın aldıkları bağ, bahçe ve tarlalar Konya surunun hemen dışından itibaren Silleden başlayıp Gödene köyüne kadar geniş sahadaki Hocacihan, Avgun Sokağı, Tebrizi Köprüsü, Yıkık Sarnıç, Küçükçay, Cerîd Irmağı, Çandır Irmağı, Kürden, Tahta Köprü, Çayır Bağları, Hoca Çahta, Avgun Irmağı, Çaybaşı, Keşiş Irmağı, Meram, Hatıp, Çoraklık, Çandır Değirmeni mevki, Kirazlı Bendi, Ceridiçi'nde idi. Bu durum şehrin yapılanmasına göre İç Kale'de oturanların bağ ve bahçe sahibi olduklarını üçüncü surun dışında göstermektedir.

3. İÇ KALE'DE SOSYAL HAYAT

Türk-İslam şehirlerinde örgütlenmenin temeli mahalleler üzerinden gerçekleşir; zamanla bu, yerleşim yerinin tanımlanmasında belirleyici olurdu (Alada, 2008, 116). Osmanlı Dönemi'nde de durum hemen hemen aynıydı. Bu nedenle mahallelerin sosyal birim olarak önemli bir yeri vardı. Burada oturanlar, farklı din ve milletten olmalarına rağmen birbirini tanıyan, birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışmayı öne çıkaran topluluklar durumunda. Bu, şehirlerin sosyal yapısını etkiler; bir arada yaşamalarını sağlardı (Ergenç,1995,145). Osmanlı idaresinde Konya İç Kalesi'ndeki yapılanma, diğer Anadolu kentlerinden kısmen ayrı olup Müslüman ve gayrimüslim ayrımı yapılmaksızın insanlar, buradaki mahallelerde yan yana yaşarlardı.

3.1. İç Kale'de Müslüman ve Gayrimüslimler

Türkler tarafından 1071'den hemen sonra fethedilen Alaeddin Tepesi'ni çeviren surların içinde küçük bir kasaba durumundaki Konya, on ikinci yüzyıl başlarında Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olmuştur. Buraya Türkistan'dan gelip yerleşenler, eski hayat tarzlarına uygun bir şekilde şehri geniş çapta yapılandırmışlardır. Bu bağlamda surların dışında oluşturdukları bağ ve bahçelerin bulunduğu alanda yaz aylarında kalmak için köşkler yaptırmışlardır. Genel görüntüsüyle o zamanlar, İç Kale Zimmi Mahallesi olarak ayrılmış gibi görünse de KŞS kayıtlarında on altıncı yüzyılda gayrimüslim evlerinin bitişiğinde Müslüman konutları da vardı (KŞS.16/136-3, yay. Sak, 2012). Bu haliyle İç Kale, Müslümanlarla gayrimüslimlerin yan yana yaşadıkları bir yerleşim yeri durumundaydı.

Osmanlı Dönemi'nde İç Kale mahallelerinde Konya dışından gelenlerde ev alabiliyorlardı. 9 Rebiyülevvel 1125/ 5 Nisan 1713 tarihli bir mülk satış kaydına göre, Niğde kazasında ikamet eden Sümbül oğlu Mortoros isimli bir gayrimüslim, İç Kale Mahallesi'nde bir ev ve Selifar mevkiinde bir bağ satın almıştır (KŞS.46/37-2). Çevre yerleşim yerlerinden İç Kale'ye sadece gayrimüslim değil Müslümanlar da gelip yerleşiyordu. 21 Muharrem 1127 / 27 Ocak 1715 tarihli kayıta İç Kale Mahallesi'nde sakin olan Toymuş oğlu Yasef, Niğde kazasından misafir olarak gelen İsa'nın oğlu Ali isimli Müslümana evini satmıştır (KŞS.45/168-3).

İç Kale’de gayrimüslimlerle Müslüman toplum birbirleri ile iç içe yaşamaktadırlar. Gayrimüslimlerin dinlerinin gerektirdiği ayinleri kiliselerde yapmaları serbesttir. Eğer herhangi menfi bir durum söz konusu olursa mahalledeki Müslüman konuşları ve idareciler, onlara yardım etmektedirler (Küçükdağ,1989,95,). 6 Rebiyülahir 1129 / 20 Mart 1717 tarihli kayıta Yeniçerilik iddiasında bulunan bir eşkıya grubu, gayrimüslimlerin evlerine girerek şaraplarını içip kendilerini darp ettiklerini haber alınca Müslüman komşuları, sıkıntı içinde bulunan Hristiyan ailelerin küçük erkek ve kız çocukların; zarar görmemeleri için kendi evlerinde saklamışlardır. Pazar günü kiliselerinde ibadet ederken aynı eşkıya grup kiliseyi basarak “*niçün evlerinizi terk idüp bizlere şarap ve yiyecek virmezsiniz*” deyip darp etmişlerdir. Feryatlarını duyan çevredeki Müslümanlar yardımlarına gelerek eşkıya grubundan kurtarmışlardır. Şehrin idarecileri ve ileri gelenlerinden bir grup durumu mahkemeye taşımış; arzuhal ile eşkıyaların hadlerinin bildirilmesini yetkililerden istemişlerdir (KŞS.47/238-2). Müslüman halkın göstermiş olduğu bu hassasiyet gayrimüslimler ile aralarında bir dayanışmanın olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir.

Osmanlı toplumunda aynı mahallede oturan Müslümanlar, gayrimüslimlerle ilişkilerinde dinî farklılıkları öne çıkarmaz; iftiraya uğrayanlara kadı huzurunda iyi bir insan olduğuna şahitlik ederler; ceza almasını önlerlerdi. Bu durum, Müslümanlarla gayrimüslimler arasında güvene dayalı bir bağ bulunmakta olduğunu göstermektedir (Küçükdağ,1989). 13 Rebiyülahir 1136 / 10 Ocak 1724 tarihinde İç Kale Mahallesi’nde sakin olan Artin zimminin hanesine tecavüz eden Seyyid Mehmed ve Seyyid Abdülkadir’in davasında mahalle ahalisinden olaya gören bir grup Müslüman, Artin’in lehine tanıklık yapmış; Kadı, mütecevizlere tazir cezası verilmesi için tutuklamışlardır (KŞS.49/133-2).

Mahallelerdeki ekonomik problemler, farklı kişiler tarafından değişik amaçlar doğrultusunda kurulan vakıflar sayesinde çözülmekteydi. Osmanlı Dönemi’nde, ödenmesi en zor vergi olan avarız vergisinin ödemesi için kurulan avarız vakıflarına varlıklı Müslüman ve gayrimüslimlerin verdikleri para ile durumu iyi olmayanların vergileri veriliyordu (Küçükdağ, 1989, 80).

İç Kale Mahallesi'nde oturan gayrimüslimler, Müslüman ve dindaşlarına gayrimenkul satışları yapıyorlardı. 9 Recep 1070 / 21 Mart 1660 tarihinde İç Kale Mahallesi'nde sakin iken ölen Tarakçı oğlu Murat isimli zimminin küçük kızı Bağdad'ın babasından kalan evini Yagob zimmiye 1800 akçeye satmıştır (KŞS.10/133). Gayrimüslimler, Müslümanlara da evlerini belli bir ücret karşılığında satıyorlardı. 14 Zilhicce 1128 / 29 Kasım 1716 tarihli KŞS kaydında İç Kale Mahallesi sakinlerinden Koca oğlu Yori, Ali isimli Müslümana evini satmıştır (KŞS.47/161-3).

Genel bir uygulama olmamakla birlikte Osmanlı Dönemi'nde din, mahallede aynı inanca mensup insanları birbirine yaklaştıran bir olgu idi. Bunun için Hristiyan iken din değiştirenler, daha önce yan yana yaşadıkları akraba ve eski çevresiyle aynı mahallede oturmak istemiyorlar; bu yüzden mahallelerini değiştiriyorlardı. 1718 tarihinde Veli oğlu Mustafa Beşe isimli mühtedi, öz kardeşleri olan Yasef ve Mirza adlı zimmilere İç Kale Mahallesi'ndeki mülkünü satıp o sırada tamamı Müslüman olan Aksinle Mahallesi'ne yerleşmiştir (Küçükdağ,1989,79).

Akli sağlığı yerinde olmadığı için çevreyi rahatsız edenler, komşularının talebi üzerine mahalleden çıkarılırlardı. 1 Cemaziyelevvel 1139 / 25 Aralık 1726 tarihinde İç Kale Mahallesi'nde sakin olan zihinsel engelli Fatma ve erkek kardeşi Abdülkadir, komşularını rahatsız ettikleri için bir grup Müslüman mahalleden ihraçları istenmiştir. İki kardeş, başka bir mahallede oturan babalarının yanına Konya kadısının kararıyla gönderilmiştir (KŞS.50/239-1; 54/67-2).

İç Kale'de oturan Müslümanlar, sara hastası gayrimüslim komşularının hayatından sorumlu idiler. Bunların herhangi bir şekilde hayatlarını kaybetmeleri durumuyla olay, kadı huzurunda açıklanır; suçlu olup olmadıkları belirlenirdi. 14 Şevval 1125 / 3 Kasım 1713 tarihli mahkeme kaydında Çıralı Mescit Mahallesi'nde sakin olan sara hastası gayrimüslim Hayvalı, çeşmeden gelirken düşerek vefat etmiş; Müslüman komşuları, mahkemede şahitler huzurunda Hayvalı'nın ölümünden dolayı suçları olmadıklarını tescil ettirmişlerdir (KŞS. 46/238-1).

Aynı şekilde 17 Ramazan 1138 / 19 Mayıs 1726 tarihinde Aklan Mahallesi'nde eşekten düşerek yaralana sara hastası Andon isimli gayrimüslimin öldüğü ihbar edilince soruşturma başlatılmış; Andon'un ölümünden kısa bir süre önce "*bu marazdan mürd olursam mahalle-i mezbûre ahâlisinden ve sâ'ir bir ferdden aslâ da'vâ ve nizâ'im yokdur*" dediği tespit edilince aynı mahallede oturanlar suçlu kabul edilmemişlerdir (KŞS.50/90-4).

Uyumsuzluk yapıp komşularına rahatsızlık verenler kadiya şikâyet edilir ve mahalleden çıkarılırdı. Eğer başka komşuları onun iyi haline şahitlik ederlerse bunlar mahallede kalmaya devam ederlerdi. 6 Şaban 1136 / 30 Nisan 1724 tarihli KŞS kaydında Eflatun Mahallesi'nde sakin olan Sinan isimli gayrimüslimi İç Kale Mahallesi'nde oturan İlyaz Keşiş, "*gammaz ve uygunsuzdur*" diye kadiya Sinan şikâyet etmiştir. Mahalle ahâlisinden şahitler, onun iyi halini bildirince mahkemenin kararıyla Sinan oğlu Arslan mahalleden atılmamıştır (KŞS.49/230-3).

Kadının tek başına bir evde oturması uygun görülmez; bu durumda olanlar mahalleden mahkeme kararıyla çıkarılır; yakın akrabasının yanına gönderilirdi. 14 Muharrem 1155 / 21 Mart 1742 tarihinde Eflatun Mahallesi'nde tek başına bir evde sakin olan Fatma'nın davranışlarından şüphe eden mahalle halkından bir grup Müslüman kadiya başvurmuş bu durumda Fatma erkek kardeşi Fazlı'nın Pir Paşa Mahallesi'ndeki evine zorunlu olarak gönderilmiştir (KŞS.55/253-3).

İç Kale'ye dışarıdan gelen ve mahallelinin huzurunu kaçıran kişiler, mahkeme kararıyla kovulurlardı. Bunlar, genellikle kayıtlarda "*Levendat*" olarak geçmektedir¹. 18 Şaban 1195/ 9 Ağustos 1781 tarihinde Çıralı Mescit Mahallesi'nde bulunan mahalle vakfının konak evinde kalan levendat taifesinin uygunsuz davranışlarından rahatsız olan mahalleli, konak evinin menzillerinin yanından kaldırılıp başka yere taşınması için mahkemeye başvurmuşlardır. Mahkeme kararıyla konak evi başka yere nakledilmiştir (KŞS.28/1).

¹ Levend, Farsçada "*serseri, kötü huylu*" gibi anlamlara gelmektedir. *Fatih Kanunnamesi*'nde bunlar, "*levend oğulları*" olarak geçmektedir. *II. Bayezid Kanunnamesi*'nde ise levendin denizci asker olduğu, işleri bulunmadığı sürece başı boş gezen taife oldukları belirtilmektedir (İlgürel, 2003,149).

Mahalle düzeninin sağlanmasından orada oturan Müslüman ve gayrimüslim herkes sorumlu idi. Ahlaka aykırı davranışlarda bulunan kişilere kanunlar çerçevesinde müsaade edilmez; bunlar, uyarılara rağmen aynı olumsuz davranışlarını sürdürmekte ısrar ederlerse Müslüman ve gayrimüslim komşuları birlikte evlerinin kapılarına gizlice katran sürer; resmî görevlilerin dikkati çekerlerdi (Çetin, 2014, 18). 20 Cemaziyelevvel 1136 / 15 Şubat 1724 tarihinde İç Kale Mahallesi'nden Receb oğlu Abdulsalam Çelebi, Hüseyin'in, Seyyid Hüseyin'in oğlu Seyyid Hac Süleyman isimli Müslümanlar ile Mihayil'in oğlu Dokuzlu, Murad'ın oğlu Sünbül, Kurd'un oğlu İvad, Erkil'in oğlu Artin, Murad'ın oğlu Simavon, Sergiz'in oğlu Artin, Kurd'un oğlu Bedros isimli gayrimüslimler aynı mahallede oturan İvad'ın oğlu Arslan ve karısı Yasef'in kızı Nazlı'nın uygunsuz davranışlarından memnun olmadıkları için gece evlerinin sokak kapısına katran sürmüşlerdir. Bunu ihbar kabul eden mahkeme, karı-kocayı mahalleden ihraç etmiştir (KŞS.49/155-4).

Devrin ahlak anlayışına aykırı davranış içinde olanlar, hangi dine mensup olursa olsun, komşuları mahkemeye başvuruda bulunarak mahalleden ihraçlarını talep edebiliyorlardı. 15 Zilkade 1135 / 17 Ağustos 1723 tarihinde Çıralı Mescit Mahallesi sakinlerinden Hacedor'un oğlu Eci meyhaneci olması ve evine ahlaksız kişileri getirmesi mahalle halkını rahatsız etmiş; Eci'nin komşularından bir grup Müslüman, kadıya başvuruda bulunarak mahalleden ihracını istemiş, bunun üzerine Meyhaneci Eci, Çıralı Mescit Mahallesi'nden çıkartılmıştır (KŞS.49/27-1).

Ahlak dışı davranışlarda bulunanlara karşı Müslüman ve gayrimüslimler birlikte tavır alır; kadıya durumu bildirirlerdi. 21 Cemaziyelevvel 1136 / 16 Şubat 1724 tarihli bir KŞS. kaydında İç Kale Mahallesi'nden Abdussalam Halife'nin oğlu Receb, İsmail oğlu Ahmed, Ali'nin oğlu Mustafa adlı Müslümanlarla Mihayil'in oğlu Dokuzlu, Erekil'in oğlu Artin, Sergiz'in oğlu Artin isimli gayrimüslimler, mahalle ahalisinden olan Satı'nın kızı Marziye, Receb'in kızı Fatıma, Ahmed'in oğlu Halil, Osman'ın kızı Kör Saliha, Köroğlu Sinan'ın oğlu Keymnun ve Kademli'nin kızı Desbine adlı Müslüman ve gayrimüslim kişiler meyhanecilik yaptıkları ve evlerine namahrem kimseleri aldıkları için Konya kadısından mahalleden ihraçlarını istemişlerdir. Bunun üzerine kadı, adı geçenlerin mahalleden çıkartılmasına karar vermiştir (KŞS.49/156-3).

3.2. İç Kale'deki Mahallelerin Demografik Yapısı

İç Kale'de Türk, Ermeni, Rum ve on yedinci yüzyıldan önce çok az sayıda Yahudi oturuyordu. 21-29 Şaban 1003 / 1-9 Mayıs 1595'te İç Kale Mahallesi'nde oturan Mustafa Bey, Yahudi olan David'den "*Yahudi evleri demekle meşhur*" olan evleri satın almıştır (Küçükdağ, vd.2020,6). Bundan sonra KŞS'de Yahudilerle ilgili herhangi bir kayda şimdilik rastlanmadığına bakılırsa, on yedinci yüzyıl başlarından sonra İç Kale'de Yahudi bulunmuyordu. Büyük kentlerde olduğu gibi İç Kale'de değişik milletlere mensup insanlar yaşıyordu. On altıncı yüzyılda sosyal yapının temelini oluşturan nüfus, toplumun sosyokültürel tarafını ifade etmesi açısından önem arz etmektedir. Bu durumda nüfus, bir yerleşim yerinin insan faktörünü, diğer insanlarla arasındaki ilişkileri incelemek için önemlidir (Tahir, Çağatay, 1962,75).

Konya İç Kalesi'ndeki nüfusun yaklaşık olarak tespit edilmesi için "*avâriz-hâne*" kayıtlarına bakılması gerekmektedir. Avarız-hanesindeki hane, her bir ailenin ikamet ettiği ev sayısı anlamına gelmemektedir. Emlak ve arsası bulunanların belirli bir miktarda devlete vergi vermekte olan erkekleri kastetmektedir. Avarız-hanelerdeki hane sayısı da kesin olmamakta; duruma göre değişiklik göstermektedir (Küçükdağ,1989,73).

Miras davaları aynı zamanda aile nüfusunun belirlenmesi açısından yardımcı olmakta; davalarda geçen çocuk sayılarına bakıldığında genel olarak Osmanlı toplumu içerisinde ailelerde çocuk sayısıdır. En fazla altı kişilik aileler bulunmaktadır. Kayıtlardan elde edilen bilgilere göre gayrimüslim aileler dört ya da beş kişiden oluşmaktadır. Örneğin, 26 Zilkade 1103/ 9 Ağustos 1692 tarihli kayıtta Aklan Mahallesi'nde Kirkor zimminin vefat etmesi üzerine malı, eşi ve üç çocuğu arasında paylaşılmaktadır (KŞS.38/79-3).1 Cemaziyelevvel 1136 / 27 Ocak 1724 tarihli kayıtta İç Kale Mahallesi sakinlerinden İken vefat eden Oruç zimminin mirası karısı, oğlu ve iki kızına kalmıştır (KŞS. 49/147-1). Gayrimüslim ailelerde en fazla altı çocuğu bulunmaktadır., 8 Cemaziyelevvel 1087/ 19 Temmuz 1676 tarihli kayıtta İç Kale Mahallesi'nde sakin olan zimminin mirası altı çocuğuna kalmıştır (KŞS.21/173-2).

Konya'nın on altıncı yüzyılın da nüfus artışının yoğun olduğu görülmektedir. Nüfusun mahallelere göre dağılışına bakıldığında İç Kale, şehrin merkezini oluşturduğundan en kalabalık mahalleler burada bulunuyordu (Ergenç,1995, 58-60). Eylül 1670 tarihli avarızhane kaydında İç Kale-i Zimmiyan 4,5, İç Kale-i Çıralı Mescit Mahallesi 1,5, Aklan Mahallesi'nde 3, Eflatun Mahallesi ise 16 avarızhane idi (KŞS.14/171-1).

Konya'da Selçuklular beri Müslümanlarla birlikte yaşayan Rumların Cumhuriyet'in ilanına (1923) kadar varlıkları bilinmektedir. Bunların kökenleri konusunda tam olarak bilgi bulunmamakta olup Eröz, Konyalı gayrimüslimlerin çoğunun zamanla Hristiyanlaşmış Türkler olduğunu iddia etmektedir (Eröz,1983,43). Nitekim, 1608-1619 tarihleri arasında Polonyalı Simeon, Konya seyahatinde Ermenilerin Türkçeden başka bir dil bilmediklerini görmüştür (Andreasyan, 2013,193).

KŞS'de geçen; Aslan, Aslı, Kaplan, İlyas, Cevher, Ferhat, Uğurlu, Murat, Koca, İsa, Durmuş, Şeker, Esmâ, Döndü, Yağmur, Meryem, Kara, Kemal, İbrahim, Sefer, Reyhan, Satı, Marziye, Sümbül, Sinan, Hacer, Zeynel, Nazlı, Oruç, İskender, Hatun, Safiye, Polat gibi gayrimüslimlere ait birçok kadın ve erkek isimi bunu kanıtlamaktadır.

İç Kale'deki nüfus yapısını etkileyen bir diğer faktör kölelerdir. 15 Şaban 1136 / 9 Mayıs 1724'te İç Kale Mahallesi'nde sakin olan Ali'nin oğlu Mevlüt, kölesi olan Yori'nin oğlu Menas'a aynı mahalleden İmirze'nin oğlu Kaplan zimminin alkol içirdiğini, gereğinin yapılmasını kadıdan istemiştir (KŞS.49/219-3). 10 Rebiyülahir 1139 / 5 Aralık 1726 tarihli belgede ise Aklan Mahallesi'nde sakinken vefat eden Hüseyin'in kızı Neslihan babasından miras yoluyla kalan Şehri isimli cariye'nin sahibi idi (KŞS.50/217-1). KŞS'de birçok dava kaydı bulunmasına rağmen kölelerin tam sayısı bilinmemektedir (Sak,2014). Bunlar, genellikle Müslüman ve gayrimüslim tüccara ait idi.

3.3.Konya İç Kale'de Aile

İslamiyet'te toplumun temeli olan ve evlilik yoluyla kurulan aile (Aydın, 1989, 196-197), Türkler Müslüman olunca dinî kurallar çerçevesinde yeniden yapılanmış; Osmanlılarda da toplumun yapısı buna uygun olarak şekillenmiştir (Ortaylı,2002,69-70;Karaca, 2002,314-315).

İslam toplumlarında evlenme, erkeğin kadına mihr olarak ifade edilen bir miktar para ya da mal vermesi ile başlar (Aydın,2003,199). KŞS’lerde bu konuda çok sayıda kayıt bulunmaktadır. İç Kale mahallelerinde evlenme konusu hâkimin tescil ettiği belgeler doğrultusunda incelenecektir.

3.3.1. Nişan

Nişanlanma, KŞS kayıtlarında namzet olarak geçmektedir. Bu, erkeğin ya da kadının, evlenmek istediğini karşı tarafın ailesine bildirmesidir (Karacaoğlu,2008,46). Başlangıçta geleneksel olarak gerçekleştirilen nişanlanma, daha sonra hukuki esaslara göre düzenlenmiştir (Acar, 2005, 72).

Nişanlılık sürecinde taraflar, birbirlerine hediye ya da kız tarafına “*namzetlik akçesi*” denen bir miktar para verirdi (Karaaslan,2015,192-194). Bu uygulama, İç Kale’deki mahallelerde oturan Müslüman ve gayrimüslimlerde de vardı.

Nişandan ayrılma durumunda kız ya da erkek, alınan hediye ve parayı geri verirdi. 15 Rebiyülevvel 1136 / 13 Aralık 1723’te İç Kale Mahallesi’nde sakin olan Seyyid Mustafa’nın kızı İsmihan, İbrahim adlı kişiyle nişanlanmış; ancak nişandan ayrılma durumu söz konusu olunca kız tarafı İbrahim’e daha önce İsmihan’a verdiği iki gömlek, bir don, bir uçkur, üç adet çember, bir rumi yemeni, cam tas, serpuş, parça sandal ile on beş parayı geri vermiştir (KŞS.49/117-3).

Gayrimüslimler de nişanlılık sürecinde bir problem yaşanması durumunda isterlerse şer’i mahkemeye başvururlardı. Bunlar, nişan sırasında “*terbiye baha*” adı verilen belli bir miktar bir para verirlerdi. Bu, kızın ailesine nişan sürecinde kızlarının ihtiyaçlarını karşılamak için erkek tarafından verilen para idi (Sak, 2012,121). Bu para, eğer kız bir başkası ile evlenirse erkeğe iade edilirdi. 11 Recep 1087/ 19 Eylül 1676’da Eflatun Mahallesi’nden Lulu adlı zimmi ile nişanlanan Anaştaş ayrılınca daha önce Lulu’ya verdiği hediyeleri mahkemede geri almıştır (KŞS. 21/215-1).

Yine buna benzer bir olay 8 Muharrem 1127 / 14 Ocak 1715 tarihli davada geçmektedir. Buna göre İç Kale Mahallesi'nde sakin olan Yovan oğlu Arslan zimmi dört sene önce nişanlanıp arkasından nikahlandığı Meryem adlı gayrimüslim kızın annesi Esmâ'ya nişanlılık sırasında erkekten "*başlık alivireyim*" diyerek sekiz kuruşu almış; ancak başlığı almamıştır. Bu durumda Arslan, kayınvalidesi Esmâ'dan parayı geri istemiş; Esmâ, mahkemede başlık için değil "*terbiye bahâ*" adıyla damadından para aldığını söyleyince Arslan zimmi davadan men edilmiştir (KŞS.45/154-3).

Nişan sürecinde kız ve erkek anlaşmazsa nikâh yapılmaz ve mahkemede ayrılabilirlerdi. 19 Cemaziyelevvel 1103 / 7 Şubat 1692 tarihinde İç Kale Mahallesi'nden Elyaz'ın oğlu Koca isimli zimmi, Mihayil kızı Kara ile nişanlanmış; fakat "*âyin-i batıl*"ları uyuşmadığı gerekçesi ile karşılıklı olarak nişandan vazgeçtiklerini mahkemede tescil ettirmişlerdir (KŞS.37/144-, Yay.Sak,2012). 25 Muharrem 1082/ 3 Haziran 1671 tarihinde İç Kale Mahallesi'nden Kaplan isimli zimmi nişanlı olduğu Çınar adlı zimmi kızdaki kendi isteği üzerine ayrıldığını ve istediği kişi ile evlenebileceğini kadiya beyan etmiştir (KŞS.15/143-3). 28 Ramazan 1136 / 20 Haziran 1724'te Eflatun Mahallesi'nde sakin olan Koca oğlu Fanos isimli zimmi, Mihmandar Mahallesi'nden Tader kızı Marufe adlı zimmi kız ile altı aydır nişanlı iken kendi isteği üzerine nişandan ayrıldığını ve başkası ile evlenebileceğini beyan etmiştir (KŞS.49/259-2). Aynı uygulama, İç Kale mahallelerinde oturan Müslümanlarda da vardı. 27 Zilhicce 1115 / 2 Mayıs 1704 tarihli belgede Çıralı Mescit Mahallesi'nden Nasuh, mahkemede nişanlı olduğu Ördök isimli kız ile nişandan ayrıldığını belirtmiş; "*nefsini dilediği kimesneye tezvîc eylesün*" demiştir (KŞS.41/21-2, Yay.Sak,2012).

Erkek, nişanlısı kıza giysilerini almak zorunda idi. Eğer gerekli elbiseyi almazsa bu durum nişandan ayrılma sebebi olurdu. 13 Muharrem 1127/ 19 Ocak 1715'te Eflatun Mahallesi'nde oturan Kaplan isimli zimmi, üç senedir nişanlısı olduğu Meryem'den elbisesini alamadığı için ayrılmıştır (KŞS45/160-1).

3.3.2. Nikâh

İslamiyet'te ailenin oluşması için şahitlerin huzurunda kadınla erkeğin nikâh akdinin yapılması gerekir (Cin,1988,40). Bu akdin geçerli olması için resmî bir görevlinin huzurunda gerçekleşmesi genel bir uygulamadır (Karaman,2001,294). Osmanlı Devleti'nde Müslümanların nikâhı ya kadı ya da imam tarafından gerçekleştirilirdi. 1-10 Rebiyülahir 970 / 28 Kasım- 7 Aralık 1562 tarihinde İç Kale Mahallesi'nde Hüseyin kızı Mümine ile Kemal'in nikâhı kadı huzurunda kıyılmıştır (KŞS.1/37-2;40-19). Aynı şekilde 1-10 Cemaziyülevvel 971 / 17-26 Aralık 1563'te İç Kale Mahallesi'nden Cemal kızı Safiye ile Arslan oğlu Muharrem'in nikahları sekiz bin akça mihr-i müeccel ile kadı huzurunda kıyılmıştır (KŞS.1/63-7).

Gayrimüslimlerden bazıları kendi usullerine göre kilisede keşiş huzurunda nikâh yaptırırken (KŞS.48/89-3) bazıları da şer'i mahkemeye başvurmayı tercih ederlerdi (Sak, 2012,122). 21-30 Ramazan 970 / 14-23 Mayıs 1563'te İç Kale Mahallesi'nden Çini zimmi ile Yağmur oğlu Karagöz isimli nasraninin nikâhları kadı huzurunda kıyılmıştır (KŞS.1/56-13).

Sonradan Müslüman olan erkek İslamiyet'i kabul ettikten sonra daha önce nikâhlı olduğu zimmi kadınla evliliğini devam ettirebilirdi. 4 Recep 1122 / 29 Ağustos 1710 tarihinde Eflatun Mahallesi'nden zimmi Maryem, gayrimüslim iken Müslüman olan kocası Hasan vefat edince tekrar evlenmek için mahkemeye başvurmuştur (KŞS.44/172-1).

Evli kadının bir başkasıyla nikâhlanması için kocasının ya boşaması ya da vefat etmesi gerekirdi. Eşi ölen kadınlar, tekrar evlenebilmesi için mahkemeye başvuruda bulunur; evlenmek istediğini beyan ederdi. Bu durumda başkasıyla nikâhın gerçekleşmesi, iddet süresinden sonra olurdu (Yakut, 1997,297). 30 Zilkade 1083 / 19 Mart 1673'de Çıralı Mescit Mahallesi'nde oturan Osman oğlu Yusuf, karısı İsmihan'ı iddet süresi dolduktan sonra "*nefsini dilediği kimesneye tezvîc eylesün*" diyerek kadı huzurunda boşamıştır (KŞS.16/167-3). 2 Rebiyülahir 1103 / 23 Aralık 1691 tarihinde Aklan Mahallesi'nden Mahmud kızı Fatma'nın kocası Mustafa Ağa, Fatma'yı boşamış ve iddet süresi doluncaya kadar Cedid Mahallesi'nde bulunan evinde kalmasına izin vermiştir (KŞS.37/105-2).

9 Muharrem 1179/19 Haziran 1668'de Eflatun Mahallesi'nden Cafer kızı Rukiye dört ay önce Hasan oğlu Ali'den boşanmış; iddeti tamam olduğu için yanında bulunan Himmet oğlu Ali ile evlenmek istediğini kadı huzurunda tescil ettirmiştir (KŞS.17/19-1).

Gayrimüslim olup keşiş huzurunda nikâhları kıyılmasına rağmen birlikte olmaya yaklaşmayan taraf mahkemeye verilir; karı ile kocanın arasına girilmesi engellenirdi. 25 Recep 1130 / 24 Haziran 1718'de Aklan Mahallesi'nden Sanibe oğlu Ayvaz adlı zimmi ile Eci kızı Maryem isimli gayrimüslimin nikâhlarını keşiş kıymış; ancak Maryem aynı evde kalmaya yaklaşmadığı, babasının da buna destek olduğu yönündeki dava Konya Şer'iyye Mahkemesi'nde görülmüş; kızın babasının herhangi bir engellemede bulunmadığını ve Maryem'in evli olduklarını beyan etmeleri üzerine anlaşmazlık ortadan kaldırılmıştır (KŞS.48/89-3).

3.3.3. Mihr

Evlilikte nikâh esnasında kadına erkeğin verdiği belirlenmiş miktardaki paraya mihr denmektedir (Aydın,2003,389). KŞS'lerdeki boşanma davaları ile tereke kayıtlarında evlilik sırasında erkeğin kadına değişik miktarlarda mihr verdiği görülmektedir. Erkeğin nikâh kıyılırken peşin verdiği miktara "*mehr-i muaccel*" geri kalan düğün yapıldıktan sonra ödenene ise "*mehr-i müeccel*" denilmektedir (Sevici,2011,36). Mihrle ilgili KŞS kayıtlarında çok sayıda belge bulunmaktadır.

Mihrin tasarruf hakkı kadına ait olup istediği gibi kullanabilmektedir. Bununla birlikte karı koca ilişkisi yaşanmazsa kocaya mihr-i müeccelin ya tamamı ya da bir kısmı verilebilirdi. 15 Zilhicce 1181/3 Mayıs 1768 tarihli kayıтта Aklan Mahallesi'nde sakin olan Mehmet kızı Fatma'nın küçükken on iki bin akçe mihr-i müeccel ile nişanlısı Hüseyin ile nikâhları kıyılmış; fakat aralarında halvet olmamıştır. Bunun üzerine babasından kalan maldan Fatma on iki bin akçe mihr-i müeccelinin yarısını Hüseyin'e vererek boşanmayı kabul etmiştir (KŞS.15/106-5).

Kocasından boşanmak isteyen zimmi kadın, genel uygulamadan farklı olarak boşamanın gerçekleşmesi için erkeğe para verebilirdi. 26 Rebiyülevvel 1102/28 Aralık 1690 tarihinde İç Kale Mahallesi'nden Sinan oğlu Yorgi isimli gayrimüslim, eşi Kamer'den kırk kuruş alarak onu boşamıştır (KŞS.36/26-3).

Mihr-i müeccel bazen boşanma sırasında erkeğe iade edilebilirdi. 18 Şevval 1162 / 1 Ekim 1749 tarihli belgede Çıralı Mescit Mahallesi'nden Abdullah kızı Fatma ile eşi Hasan oğlu Mehmed geçimsizlikten boşanmaya karar vermişler; Fatma, mihr-i müecceli olan beş kuruştan vazgeçmek şartıyla Mehmed'le boşanmayı kadı huzurunda kabul etmiştir (KŞS.57/128-3).

Bazen mihr talep etmeden kadın boşanabilirdi. 9 Muharrem 1081 / 29 Mayıs 1670 tarihli kayıta Eflatun Mahallesi'nde sakin olan Aişe Hatun, eşi Ali'den aralarında "*hüsn-i zindegânî ve musâfât olmamağla*" mihiri olan on altı akçeden feragat ederek mahkemede boşanmayı kabul etmiştir (KŞS.14/36-2).

Konya İç Kale'deki mahallelerde oturan zimmilerin Müslümanlarda olduğu gibi mihr bulunmaz; boşanma sırasında nafaka talep ederdi. Aslen Niğdeli olup İç kale Mahallesi 'nde misafireten kalan Bağdesin kızı Anaştaş adlı nasraniye 28 Rebiyülevvel 1129 / 12 Mart 1717 tarihinde mahkemeye başvuruda bulunmuş eskiden zevci olan zimmi Baylı oğlu Nikola'dan geçinemedikleri için boşanmışlar; "*âyin-i bâtil*"larında mihr-i müeccel adı verilen para verme adeti bulunmadığından kadın belli bir para talep etmiştir. Şayet çocukları varsa kocanın eşi ve çocuğuna belli bir miktar para verdiği kaydedilmiştir (KŞS.47/230-4).

3.3.4.Boşanma

İslam hukukunda evlenen eşler anlaşamadıkları için şahitler huzurunda boşanabilirlerdi. KŞS kayıtlarında çoğunlukla kadın tarafının boşanma davası açtığı görülmektedir. Nikâh akdinin bozulması kayıtlarda üç şekilde geçmektedir. Bunlardan ilki, kocanın tek taraflı olarak ayrılmasına "*talak*"; iki tarafın anlaşarak ayrılmalarına "*muhala*"; sonuncusu ise, hâkimin hükmüyle ayrılmasına "*tefrik*" denirdi (Kıvrım 2011,375-393).

Boşanma genelde tarafların birbirlerini sevmedikleri için olurdu. Bu durum belgelerde "*hüsn-ı zindegânî ve musâfât olmamağla*" şeklinde ifade edilmektedir. 23 Şevval 1110/ 24 Nisan 1699 tarihinde Çıralı Mescit Mahallesi'nde sakin olan Recep, eşi Şerife'den aralarında "*hüsn-ı zindegânî olmamağla*" boşanmayı kabul etmiştir (KŞS.32/185-1).

Erkekler, iş icabı şehir dışına gittikleri ve uzun süre gelmedikleri zaman kadınlar, boşanmak isteyebilirlerdi. Bu tür davalarda erkek, olası bir durumda boşanma işlemini yürütmek için yerine birini vekil tayin ederdi. 4 Zilkade 1138 / 4 Temmuz 1726 tarihinde Eflatun Mahallesi'ni vatan tutan Abdünnasır, Adana'da bir ay kalacağı için mahallede kalan eşi Şerife'den nafaka ve mihri olan sekiz bin akçeden feragat etmek şartıyla boşanma işlemini yürütmek üzere Hamid oğlu Hacı Mehmed'i vekil tayin etmiş; Şerife ileri sürülen şartları kabul edip Abdünnasır'dan boşanmıştır (KŞS.50/118-1).

Boşanma davalarında, "*mehr-i mü'eccel*" ile nafaka olarak daha önce belirtilen miktarlar yerine koca, kadına anlaşma yoluna başvurarak başka bir şey verebilirdi. 10 Rebiyülevvel 1152/17 Haziran 1739'da İç Kale Mahallesi'nden Mustafa, eşi olan Fatma'ya mihri olan on iki bin akçenin karşılığında evini vermiştir (KŞS.54/289-2).

Erkek, karısını "*talâk-ı selâse*" yani üç talakla boşarsa mihr-i müeccelini kadına vermek zorunda idi. İç Kale Mahallesi'nde sakin olan Fatma, eşi Aydın, talak-ı selase ile kendisini boşayınca, evlenirken tespit ettikleri mihr-i müecceli kendisine vermeyi Aydın 9 Zilhicce 1154/ 16 Ocak 1742'de kadı huzurunda kabul etmiştir (KŞS.7/118-3).

3.3.5.Vasilik

Vasi, birinin öldükten sonra adına yapılmasını kendisinden talep ettiği şeyleri yapan yerine getiren kişiye denir (Öz,2012,546-547). KŞS'lerde İç Kale'deki mahallelerde vefat eden kişilerin vasisi ile ilgili çok sayıda bilgiye rastlanmakta olup vasiler, genelde ölen kişinin çocuklarının velayetini üstlerine alırlardı. Bunlar, haklarını kullanma yaşında olmayan bireylerin mal varlıklarını korumak, geçimlerini sağlamak gibi işleri yürütürlerdi (Karaman,2001,427). Vasiler, atandıkları görevler ve kim tarafından atandıklarına göre isimler alırlardı. Kişinin vefat etmeden önce çocuklarını ya da mallarının koruması için tayin ettiği kişiye "*vasî-yi muhtar*", vefat eden kişinin küçük çocuklarının bakımını üstlenen ve kadı tarafından görevlendirilen kişiye ise "*vasî-yi mansûb*" denilmektedir (Bilmen,1985,116).

İslam hukukuna göre vefat eden kişinin çocuklarına reşit olmadığı durumlarda yaşını tamamlayıncaya kadar miras kalan mallarını korunması için uygun birine vasilik görevi verilirdi (Sak, 2012,130). Baba ve anneleri vefat eden küçük yaştaki Müslüman çocuklara yakınlarından birini kadı vasi tayin ederdi .8 Şevval 1119 / 2 Ocak 1708'de Eflatun Mahallesi'nde vefat eden Kademli oğlu Hatır'ın küçük kızı Güllü'ye annesi Karlı kızı Döndü vasi tayin edilmiştir (KŞS.48/174-3). Yine aynı şekilde 17 Rebiyülevvel 1127/ 23 Mart 1715 tarihinde Konya kadısı, Aklan Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Hacı Süleyman'ın küçük kızlarına anneleri Seyyide Hatun vasi olarak atamıştır (KŞS.66/8-2).

Aynı şekilde gayrimüslim çocuklara da baba veya annesi öldüğünde sağlıklı bir ortamda yetişmelerini sağlamak için yakınlarından biri vasi yapılırdı. 5 Muharrem 1112 /22 Haziran 1700 tarihinde Aklan Mahallesi'nde sakin iken ölen Sınan oğlu Baryam isimli zimminin küçük oğlu ve küçük kızına kadı, anneleri Simon kızı Kiraki'yi vasi olarak atamıştır (KŞS.15/120-2; 6/1). Bunun gibi 14 Rebiyülahir 1141 / 17 Kasım 1728 tarihinde İç Kale Mahallesi'nde sakin iken ölen Sava isimli zimminin küçük kızına amcası Mihayil zimmi vasi tayin edilmiştir (KŞS.51/148-2, 63/-2, 194-4, 61/48-3).

Küçük Çocukların ebeveynleri ölünce korunmalarından o mahallede oturanların hemen tamamı sorumlu tutulurdu. Bunun için akrabası bulunmayan küçük çocuklara mahallede güvenilir bir kişi komşuların tavsiyesi üzerine vasi tayin edilirdi. 17 Muharrem 1026/ 25 Ocak 1617 tarihinde Eflatun Mahallesi'nde oturan küçük Fatma'ya babası vefat edince mahalle ahalisinden Yusuf oğlu Ahmet, "*mustakīm ve mütakīm*" olduğundan vasilğe getirilmiştir (KŞS.20/206-1;29/2).

Vasi olan kişi küçük çocuğun mallarının korunmasında yetersiz kalırsa değiştirildiği görülmektedir (Aydın,2017, 84). Bu kural, Müslüman ve gayrimüslim ayrımı yapılmaksızın uygulanmaktadır. 13 Muharrem 1149/ 24 Mayıs 1736 tarihli Eflatun Mahallesi'nde oturmakta iken ölen Köstendil oğlu Abraham zimminin küçük kızı Desbine'nin vasisi olan Misis oğlu Manik görevini hakkıyla yerine getiremediği için azledilmiş kızın validesi Çopur kızı Meryem nam nasraniyeye hâkim tarafından vasi olarak atanmıştır (KŞS. 53/94-4; yay. Sak,2012).

3.3.6.Nafaka

Ölen kişinin mal varlığından küçük çocuklarına sağlanan imkânlarla nafaka denir. Eskiden geçimini sağlayacak kadar mal varlığına sahip olmayan küçük çocukların ergenlik dönemine kadar geçimleri tahsis edilen nafaka ile karşılanırdı (Erbay,2006,282-285). KŞS kayıtlarındaki bilgilere bakılırsa genellikle babaları vefat eden çocuklara vasisi nafaka bağlatırdı. 2 Şaban 1130 / 1 Temmuz 1718 Aklan Mahallesi'nden iken vefat eden Ömer oğlu Osman'ın küçük oğlu Ali'nin vasisi olan annesi Osman kızı Mümine, babasından intikal eden maldan nafaka takdir olunmasını mahkemede talep edince hâkim, küçük çocuğun nafakası için babasından kalan maldan gündelik birer para takdir etmiştir (KŞS 48/7-4).

Gayrimüslimlerin babaları ölen küçük çocuklarına da aynı kural uygulanırdı. 2 Zilkade 1140 / 10 Haziran 1728'de İç Kale Mahallesi'nden iken ölen Satı oğlu Andon zimminin küçük oğulları Nikola ve Sava'nın vasisi, valideleri Sava kızı Fati adlı nasraniye, mahkemede iki küçük çocuğun nafakaya şiddetle ihtiyacı olduğunu, babalarının malından günün şartlarına göre nafaka tahsis edilmesini gerektiğini söyleyince hâkim, adı geçen küçük Nikola ve Sava'ya nafaka için gündelik her birine birer "caryek" verilmesini kararlaştırmıştır (KŞS. 51/21-1).

3.3.7. Miras

Vefat eden kişinin yakınlarına kalan mal, para, haklar ve borçlarının hukuki durumlarının tamamını kapsayan mirasa dair kurallar (Aktan,2020,143), İslam hukuku çerçevesinde Osmanlı toplumunda uygulanıyordu. Mirasla ilgili Müslüman ve gayrimüslimlere ait çok sayıda belge Şer'iyye Sicillerinde bulunmaktadır.

İç Kale'deki Müslümanlar, miras konusunda İslam hukuk kurallarını uygularlar; buna göre ölenin terekisi varisleri arasında paylaşılırdı. 19 Zilhicce 1185/ 24 Mart 1772'de İç Kale Mahallesi'nde sakin iken vefat eden Mustafa'nın mirası karısı ve iki çocuğu arasında paylaşılmıştır (KŞS.20/157-1). Aynı şekilde Eflatun Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Abdulfettah'ın karısı ve dört çocuğuna mirası intikal etmiş; 5 Safer 1131 / 28 Aralık 1718 tarihinde kadı huzurunda pay edilmiştir (KŞS.48,187-4).

İç Kale’de oturanlardan Müslümanlığı kabul eden bazı kimseler gayrimüslim yakınları vefat edince zimmi verese ile birlikte ondan kalan maldan bir miktarını alırdı. 12 Şevval 1130 / 8 Eylül 1718’de Eflatun Mahallesi sakinelerinden olan Abdullah kızı Fatıma, mahkemede annesi Burgaz kızı Meryem nam nasraniye olduğu halde bundan önce ölen babası Haçir ve kardeşi Artin zimmilerin terekelerinden olmak üzere annesi Meryem’den on altı kuruş kıymetli bir sîm kemer kuşağını almış; bunun dışında herhangi bir şey talep etmemiştir (KŞS.48/122-4).

Gayrimüslimler, aslında kendi dinî değerlerine göre ölen yakınlarının malını bölüşürlerdi. Bununla birlikte bazıları kadı huzurunda miras konularını hallederlerdi İç Kale Mahallesi’nde oturmakta iken ölen Ayan oğlu Eci Arslan adlı zimminin varisleri Ayan’ın bıraktığı malları 27 Cemaziyelevvel 1198/ 18 Nisan 1784’te kadı huzurunda paylaşmışlardır (KŞS. 64/12-1).

3.4. İç Kale’de İşlenen Suçlar

Osmanlı toplumunda ortaya çıkan anlaşmazlıklar, kadıya intikal ettirilir. Murafaadan sonra olan ve verilen ceza Şer’iyye Siciline kaydedilirdi. Bunlar; genellikle yaralama, katl, darp, fi’l-i şeni, zina, küfür gibi davalardır (Üçok,1946,157). İç Kale’de oturanlar, bir problem ile karşılaşırsa Konya Kadısına şikâyette bulunur; ispat ederlerse davalıya gerekli ceza verilirdi.

3.4.1. Zina Suçu

Zina suçunun ispatlanabilmesi için İslam hukukuna göre dört erkek şahidin ifadesine başvurulması gerekmektedir. Bir kadının hamile kalması, suçun işlendiğine dair bir kanıt olarak kabul edilmektedir. (Ekinci 2008, 348). 28 Rebiyülevvel 1079 / 5 Eylül 1668 tarihli bir KŞS kaydında Eflatun Mahallesi’nde sakin olan Meşve isimli gayrimüslim kadın, Konya Şer’i mahkemesinde İç Kale Mahallesi ahalisinden dört erkek şahit huzurunda zimmi Zanibe’nin oğlu Yorgi tarafından kendisine cebren tecavüz ettiğini ve ondan hamile kaldığını beyan etmiştir (KŞS.17/65-4).

Çoğu kez eve namahrem sayılan kişilerin alınması da zina suçundan sayılmaktadır. Mahalledeki evlerin birbirine yakın bulunması gayrimeşru ilişkilerini kimi zamanda ortaya çıkmasına sebep oluyordu. Eve namahrem alma iddiasında bazen iftira olayıda görülmektedir. 30 Zilkade 1083 / 19 Mart 1673 tarihinde Eflatun Mahallesi'nde sakin olan Eşe bint Veli ile Şaban bin Pir Gazi isimli kişiden mahalleli, “*Şabanı gece Eşe'nin evine girerken gördük*” diyerek davacı olmuştur. Şaban, cevabında Eşe'nin teyzesi olduğunu savunmuş; şahitlerin onların hüsn-i hâllerini haber vermeleri ile dava düşmüştür (KŞS.16,168-1).

Osmanlı toplumunda zina dışında uygunsuz hareketlerde bulunanların yaptıklarına “*fi'li şeni*” deniyordu. Zina suçu işleyenlere verilen cezalar Kanunnamelerde; “*Bir kişi zina kasdına bir kişinin evine girse evli olursa evli cürmün vire ve eğer ergen olursa ergen cürmün vire kız oğlan çeken ve hıyanet ile bir kimesnenin evine girenin ve kız ve avret çekmeğe bile varan kimesneye siyaset için zekeri kesile...*” şeklinde geçmektedir (Abacı,2001,152).

Bununla birlikte Kanunname 'de geçen ceza biçimi, Konya İç Kalesi'nde uygulanmamıştır. 18 Recep 1141 / 17 Şubat 1729 tarihli kayıta Eflatun Mahallesi'nden Faka'nın kızı Sofya İç Kale Mahallesi'nde sakin olan Andon'un oğlu Ayvalı isimli gayrimüslimin gündüz vakti “*fi'l-i şeni*” kastıyla menziline zorla girip kendisine tecavüz ettiğini mahkemeye taşımış; davada Andon'un böyle bir şey yapmayacağına mahalleden Müslüman ve gayrimüslimler şahitlik edince Sofya'nın davası düşmüştür. Ancak Sofya iddiasını ispat edememiştir. Kadı İncil üzerine yemin teklif etmiş; Andon yemin etmiştir (KŞS. 51/232-1).

Gayrimüslimlerle alakalı davalarda sadece kadınlara ve kız çocuklarına değil erkek çocuklara da “*fi’l-i şeni’*”de bulunan kimseler görülmektedir. İslam hukukunda bu suç şekli “*livata*” olarak nitelendirilmektedir (Devellioğlu,1997,636). 20 Şevval 1103 / 5 Temmuz 1692 tarihli KŞS kaydında Kürkçü Mahallesi’nde sakin olan Mehmed oğlu el-Hac Veli’nin oğlu Eflatun Mahallesi’nden bağına komşu olan Ahi’nin oğlu Baryam isimli zimminin on iki yaşındaki oğlu Mehmed’in “*fi’l-i şeni’*” maksadıyla kuşağını çıkarılmış olarak bulduğunu mahkemede beyan etmiştir. Şahitler, oğlanın ve babasının feryatlarını duydukları konusunda şahitlik etmişlerdir (KŞS.38/44-1). 17 Şaban 1192/ 10 Eylül 1778 tarihli bir kayıta Eflatun Mahallesi’nde sakin olan İsmihan bint Arslan Yovan’ın oğlu İsa ve Yovan’ın oğlu Hatr isimli zimmilerden “*fi’l-i şeni’*” kastıyla menziline girdiler diyerek davacı olmuştur. Zimmilerin incil üzerine yemin etmeleri üzerine ceza verilmemiştir (KŞS.26/24-2).

İç Kale’den bazı kimselerin ücret karşılığında fuhuş yaptıkları az da olsa görülmektedir. Böyle durumlarda evli kadın, bu işle meşgul olan kocadan ayrılmak için dava açabilirdi. 8 Rebiyülevvel 1151 / 3 Nisan 1691’de Eflatun Mahallesi’nde sakin olan Mehmed kızı Ayşe Hatun, eşi Mehmet evlerine fahişe olan Kezban’ı getirdiği için boşanmak istemektedir (KŞS.54/59-1).

Fuhuş yaptıranlar, eğer ispat edilirse komşuları, mahalleden çıkarılması için mahkemeye başvurabilirlerdi. 21 Recep 1151 / 4 Kasım 1738 tarihli başka bir kayıta İç Kale Mahallesi ahalisinden olan es-Seyyid Mehmed, Mehmed Beşe, Hüseyin ve Mustafa adlı kişiler, komşuları Fatma hatun ile eşi İsmail’den kendi hallerinde olmayıp başka mahallelerdeki hayat kadınları ile yakalandıkları için sakin oldukları mahalleden ihraçlarını istemişlerdir (KŞS.54/67-2).

Haneyeye tecavüz davaları da uygunsuz hareket olarak geçmektedir. 13 Rebiyülahir 1136 / 10 Ocak 1724 tarihli İç Kale Mahallesi’nden Artin’in oğlu Kirkor zimmi, Şemseddin Mahallesi’nden es-Seyyid Mehmed’in oğlu es-Seyyid Ömer, Şeyh Osman Rumi Mahallesi’nden es-Seyyid Abdulkadir es-Seyyid Sultan-ı Alem isimli kişilerden mahalledeki menziline eşi ve çocukları varken “*sû-i kasd*” ile girdikleri için dava etmiştir. Mahallede komşularının anlatılanların doğruluğuna şahitlik etmeleri üzerine mütecevizlere gerekli ceza verilmiştir (KŞS. 49/133-2).

Aynı şekilde 2 Rebiulevvel 1115/ 16 Temmuz 1703 tarihli belgede Aklan Mahallesi'nde sakin olan Satı'nın oğlu Bali isimli zimmi, İbad Beşe'nin evine izinsiz girerek küçük kardeşine "*fi'l-i şeni*" kastında bulunduğunu mahkemede beyan etmiş; şahitler Satı'nın ifadesini doğrulayınca Bali zimmiye gerekli ceza verilmiştir (KŞS.40/234-2).

Zina ve fil-i şen'i davalarını suçlu olan tarafın mahallesindeki komşularının şahitliğine başvuruluyordu. Şahitlerin beyan etmiş oldukları ifadelere göre ceza veriliyordu. Mahalle ahalisinin olumlu yöndeki ifadeleri, zanlının ceza almasını engelliyordu. 15 Cemaziyelahir 1128 / 6 Haziran 1716 günü Çıralı Mescit Mahallesi'nde sakin olan Bagos'un oğlu Artin zimmi, Yunus'un oğlu Mevlud ve Mustafa'nın oğlu Hüseyin isimli Müslümanlardan davacı olmuş. Çeşmeye su almak için giderken Eski Pazar mevkinde adı geçen kişilerin kendisine "*fi'l-i şeni*"de bulduklarını iddia etmiştir. Şahitlerin mahkemede Yunus ile Mustafa hakkında olumlu yönde ifade vermeleri ve herhangi bir kanıtın olmaması üzerine Bagos zimminin davası reddedilmiştir (KŞS. 47/60-4).

Gayrimüslimler arasında iftira etme olayları da zaman zaman görülmektedir. Bu tür vakalarda mahalledeki Müslümanların şahitliğine başvurulmuştur. 13 Şaban 1126 / 24 Ağustos 1714 günü İç Kale Mahallesi'nde sakin olan Vasıl'ın oğlu Karakaş isimli gayrimüslim, İmirze Çopur adlı zimminin kendisine "*seni 'avrat ile tutdum*" dediği için mahkemeye vermiş; Müslüman şahitlerin Vasıl'ın oğlu Karakaş için "*bu âna değin bu misillü bir şey'i zuhûr itmemişdir*" deyince dava reddedilmiştir (KŞS.45/52-1).

3.4.2. Hırsızlık Suçu

Türkçede bir kimsenin kendine ait olmayan eşyayı izinsiz, gizlice almasına hırsızlık denir. İslamiyet hırsızlığı ağır suçlardan kabul etmiş; bu nedenle hırsızlık yapan kadın ve erkeğin yaptıkları suça karşılık olarak ellerinin kesilmesi uygulamasını getirmiştir (Düzbakar,2008,80). Bununla birlikte İç Kale mahallelerinde oturanlara bu ceza şeklinin uygulandığına dair KŞS'lerde belge ve bilgi bulunmamaktadır. 8 Ramazan 1101/15 Haziran 1690 günü görülen davada, İç Kale Mahallesi'nde sakin olan Hatır'ın oğlu Mihail isimli zimmi, on yedi gün önce kaftanının kaybolduğunu ve Artin'nin üzerinde gördüğünü iddia edilince Artin zimmi kaftanı satın aldığını söylemiştir.

Şahitlerin bu kürkün Hatır zimminin malı olduğuna tanıklık etmeleri üzerine Artin zimmi kaftanı geri vermiştir (KŞS.35/100-2). Hırsızlık olayları, gayrimüslimler arasında olduğu gibi Müslümanlarda da mevcuttu. 11 Safer 1080 / 11 Temmuz 1669 tarihli Aklan Mahallesi'nden Mustafa bin Mehmed, Abdullah'ın oğlu Abdulvahap isimli Müslümandan *“menzilim açılıp içinde nakd yüz semen ve birkaç çukam sirka olunmuşdu hâlâ zikr olunan çukamı mezbûr ‘Abdullah’ın yedinde buldum semenimi dahî taleb iderim”* diyerek davacı olmuştur. Abdullah sorulduğunda suçunu kabul ederek paraya çuka ve eşek aldığını söylemiştir. Kadı, elindeki çuka ve eşeği Mehmed'e geri vermesinde karar kılmıştır (KŞS.17/ 233-3).

3.4.3. Darp ve Küfür Suçları

İslam hukukunda darp vakalarının cezası kısas, para ya da hapisti (Bilmen, s.59; Udeh, 2012, 253). Konya İç Kale mahallelerinde oturup darp ve küfür davalarına karışanlara dair KŞS'lerde oldukça fazla belgeye rastlanmaktadır. Genellikle gayrimüslimler, kasten darp ve yaralama olaylarına karışıyorlardı. Bazen Müslüman ve gayrimüslimler de birbirlerine küfrediyor veya kasten yaralıyorlardı.

Eflatun Mahallesi'nde sakin olan Seyyid İbrahim'in oğlu es-Seyyid el-Hac Hüseyin ve Murad'ın oğlu Eneştaş adlı kişiler, 8 Zilhicce 1118 / 13 Mart 1707 tarihinde Sinan'ın oğlu Emsal isimli zimmiden, *“bizi odun ve bıçak ile darp edip yaraladı”* diyerek davacı olmuşlardır (KŞS.42/161). 10 Cemaziyelahir 1149 / 16 Ekim 1736 tarihinde Aklan Mahallesi'nden Yunuz'un oğlu Gaberhem adlı zimmi, Hoşhan Mahallesi'nde sakin olan Ali Beşe'nin oğlu Hacı Hüseyin isimli kimse tarafından menziline uyurken bıçakla yaralamasından beş ay sonra vefat etmiştir. Yunuz'un eşi ve çocukları Ali Beşe'den davacı olmuş; Ali Beşe, mağdurlara para vererek sulh olmuşlardır (KŞS.5/180-3). 10 Cemaziyülevvel 1128 / 2 Mayıs 1716 tarihli bir başka murafaada Aklan Mahallesi'nden İskender'in oğlu Murat isimli zimmi, el-Hac Recep oğlu İsmail'den menzilime gelip elimi yaraladı diyerek davacı olmuştur. Murat, yaralanmamdan başka bir kimsenin sorumlu olmadığını belirtmiştir (KŞS.50/41-5).

Mahalledeki şahitler iyiliği yönünde beyanda buldukları halde suçlu taraf ya berat eder ya da ceza alırdı. 28 Rebiyülevvel 1083 / 24 Temmuz 1672 günü Çıralı Mescit Mahallesi'nden Kadri'nin oğlu Üveys, kendisinden dokuz semen salyane aldığı, küfür ve darp ettiği gerekçesi ile Artin'in oğlu Bali isimli zimmiden davacı olmuştur. Şahitlerin iyi yönde bilgi vermeleri üzerine dava beratla sonuçlanmıştır (KŞS.16/151; 24/12-2).

İç Kale Mahallesi'nde sakin olan İvasulus ve oğlu Vasıl zimmiler, 26 Şevval 1118 / 31 Ocak 1707 günü Marina'nın oğlu Karlı zimmiden menzillerinde başlarına kürek ile vurduğu için davacı olmuşlardır. Marina cevabında, İvasulus ve oğlu Vasıl sarhoş olup menzilimde üzerime yürüdüler. Bunu bütün mahalle ahalisi gördü diye cevap vermiştir (KŞS.42/122-2). 3 Şevval 1113 / 3 Mart 1702'de Aklan Mahallesi'nde sakin olan es-Seyyid Ahmed'in oğlu İbrahim, bir grup Müslüman, sarhoşken mahallede imama bıçak çekmişler; bana küfür etmişler, diye davacı olmuştur. Şahitlerin olayı doğrulaması üzerine zanlılara gerekli ceza kadı tarafından verilmiştir (KŞS.39/219-1).

İç Kale Mahallesi'nde sakin olan Zanibe'nin oğlu Yorgi, 2 Şaban 1083 / 23 Kasım 1672'de Karagöz'ün oğlu Nekor isimli zimminin evinde “şurb-ı hamr”dan sonra sarhoş olmuş; “bıçakla sol kolumdan yaralamıştır” diyerek davacı olmuştur (KŞS.16/91-1). 20 Zilhicce 1187 / 4 Mart 1774 tarihinde Eflatun Mahallesi'nde sakin olan Ömer 'in oğlu Ali, “Hasan'ın oğlu Mehmed sarhoş şekilde evime gelip elindeki hançer ile bana saldırdı ve ateş ile evini yakarım diyerek tehdit etti; mahalle ahalisi olaya şahit olmuştur” diyerek davacı olmuştur. Şahitlerin olayı doğrulaması üzerine Hasan'a ceza verilmesinde karar kılınmıştır (KŞS.13/77-2). 2 Rebiyülevvel 1115 / 16 Temmuz 1703'te Aklan Mahallesi'nde sakin olan Satı'nın oğlu Bali isimli zimmi, “Abdi Beşe'nin oğlu el-Hac Hızır, iki nefer ile sarhoşken evime girip kardeşim Yuvan'ı fi'l-i şeni kastıyla darp etmişlerdir. Mahalle ahalisi kapıma gelince firar etmişlerdir” diye davacı olmuştur. Abdi Beşe cevabında, “bana zorla alkol verip kandırdılar, Satı ve karındaşı Yuvan'nın menzilinden birkaç eşyasını çalıp kaçtılar” demiştir. Şahitlerin olayı doğrulaması ile Abdi Beşe'ye gerekli ceza verilmiştir (KŞS.40/48-3).

3.4.4. Yemin Etme Şekli

Davalarda mağdur taraf şahit göstermezse zanlılardan kendi dinine göre yemin etmeleri istenir; ispat edilen suçu işlemediğine dair yemin ederse, davacı davadan menedilirdi. 3 Cemaziyelahir 1141 / 4 Ocak 1729 tarihinde Aklan Mahallesi'nde sakin olan Marziye Şahbaz isimli kadın, Mehmed Beşe'nin oğlu Veli Bey'den, küfrettiği için davacı olmuş; ancak şahit gösterememiştir. Mehmed'e küfretmediğine dair yemin teklif edince yemin etmemiş tazir için zaptına karar verilmiştir (KŞS.51/187-1).

Mahkemede gayrimüslimlerin yemini “*Hazret-i 'Îsâ 'aleyhisselâma nâzil olan İncil 'e yemîn teklîf olundukda*” şeklinde geçmektedir. 6 Cemaziyelevvel 1081 / 21 Eylül 1670 tarihli kayıta ise İç Kale Mahallesi'nde oturan Mustafa Beşe'nin oğlu Abdullah, Gürcü'nin oğlu Sinan isimli zimmiden kendisini darp edip hırsız dediği için davacı olmuştur. Sinan zimmi inkâr ederek incil üzerine yemin etmesi ile dava son bulmuştur (KŞS.16/144). 29 Cemaziyelahir 1083 / 22 Ekim 1672 tarihli belgede İç Kale Mahallesi'nde sakin Eyn kızı Meryem isimli kadın ile Şeker İvad zimmi arasında küfür davası geçmektedir. Şeker zimmi İncil üzerine yemin teklif edilmesi üzerine yemin etmiş; dava cezasız sonuçlanmıştır (KŞS.16/70-4).

3.5. Ceza Çeşitleri

Suçunu itiraf edenlere “*ıslâh-ı nefis*” için hapis cezası verilmektedir. 23 Receb 1125 / 15 Ağustos 1713 tarihli belgede Eflatun Mahallesi'nde sakin olan Todoros'un oğlu Hâşim zimmi, İbrahim Beşe'nin oğlu Recep'ten kendisini “*sûk-ı sultânîde*” bıçak ile darp ettiği için davacı olmuş İbrahim Beşe suçunu kabul etmiş; “*ıslâh-ı nefis*” için hapse atılmıştır (KŞS.46/179-3). 28 Rebiyülahir 1081 / 14 Eylül 1670 tarihinde Eflatun Mahallesi'nde sakin olan Halil'in oğlu Süleyman, Mahmud'un oğlu Ali kendisini Sultan Alaeddin Camii önünde hançer ile yaraladığı için davacı olmuştur (KŞS.14/100-4).

3.6.Cinayet Suçları

İslam hukukuna göre, mahalledeki cinayet ve yaralama olaylarında amden adam öldürme durumunda kısas cezası uygulanır. Kasıt olmadığı takdirde ise diyet cezası olarak on bin dirhem gümüş belirlenmiştir (Gerber, 1994, 33). Kısas cezası, öldürülen kişinin yakınlarının talep etmesi üzerine gerçekleştirilir. Eğer ölen kişinin mirasçısı bulunmuyorsa, soruşturmayı devlet sürdürür (Üçok, 1946b, 371-374, Aydın 2012, 197-200; Akbulut 2003, 168). Bu kuralın Konya İç Kale’de oturanlara da uygulandığı görülmektedir. 1 Recep 1103 / 19 Mart 1692’de Aklan Mahallesi’nde sakinken vefat eden Muharrem’in oğlu Saraç Ömer Karaman mütesellimi İslam Ağa, demir maşa ve yumruk ile vurup darp ettiği için vefat ettiğini Saraç Ömer’in eşi Fatıma, İslam Ağa’dan davacı olmuştur. Demir maşa ile vurmadığını, yumrukladığını söyleyince, eliyle döndüğünü ikrar edince Ölü, cerrah tarafından muayene edilmiş; kafasında şişliklerin olduğu görülmüştür. İslam Ağa, Fatma’ya diyet ödemek zorunda kalmıştır (KŞS.37/19-2).

Kaza sonucu ölenlerden hiçbir kimse sorumlu tutulmazdı. 6 Cemaziyelahir 1081 / 21 Ekim 1670’te Çiftenerdüban Mahallesi’nde sakin Meryam zimminin oğlu Danyal Çıralı Mescit Mahallesi’nde sakin olan Tarakçıoğlu Agop zimminin menziline gitmiş; oyun oynarken yağ tenceresine düşmüştür. Mübaşir gönderilen olayda Agop’dan davacı olunmamıştır (KŞS.16/165-2).

3.7. İç Kale’de Vakıflar

İslam toplumlarında özellikle Türklerde dayanışma amacıyla çok sayıda vakıf kurulmuştur. Bunun için VIII. yüzyılın ortalarından XIX. yüzyıl sonlarına kadar sosyal, ekonomik ve kültürel hayatta yer alan vakıfların bulunduğu tespit edilmiştir (Yediyıldız,2012,479-486).

Türkiye Selçuklu Devleti'nin merkezi Konya, Osmanlı Dönemi'nde vakıflarının zenginliğiyle tanınmış bir şehir idi (Akman,2021,19) Tarihi oldukça eskiye dayanan İç Kale'de de Türkler, buraya yerleştikten sonra vakıflar aracılığıyla birçok eser yapmışlar; burayı İslam yerleşim yeri haline getirmişlerdir. Onları örnek alan gayrimüslimlerde kendi ibadet haneleri için vakıflar tesis etmişlerdir. Bu nedenle Osmanlı Dönemi'nde İç Kale'de de değişik amaçlar için kurulmuş vakıflara belgelerde rastlanmaktadır. Bunlar, aşağıda belli başlıklar altında incelenecektir.

3.7.1. Cami ve Mescit Vakıfları

3.7.1.1.Alaeddin Camii Vakıfları

Türkiye Selçuklularının Konya'da yaptırdığı ilk mabet olan Alaeddin Camii'nin XIII. yüzyıldan sonra Alaeddin Darüşşifası ile birlikte vakıf gayrimenkulleri vardı (Konyalı,). Zamanla vakıfları yetersiz kaldığı için Osmanlı Dönemi'nde buna bazı ilaveler yapılmış olup en önemlisi 24 Rebiyülevvel 1139 / 19 Kasım 1726 tarihli tamir keşfine göre I. Selim'in inşa ettirdiği şadırvana ait vakıftır (KŞS.50/212-1). Osmanlı padişahları daha sonra da buraya vakıflar tahsis etmişlerdir. Bu bağlamda Sille'de oturan gayrimüslimlerin "*fazla-i cizye*"si buranın vakfı idi (3 Zilkade 1083 / 20 Şubat 1673) (KŞS. 16/144-2). 17 Şevval 1085/ 14 Ocak 1675 tarihli KŞS kaydına göre IV. Murat, Sille köyünün senede yirmi bin akçe olan avarızhanesini Alaeddin Camii'nde beş vakit görev yapan hademelere vakfetmiştir (KŞS.20/ 107-2). Sille köyünde oturan gayrimüslimlerden alınan cizye de Sultan Alaeddin Vakfı idi (23 Muharrem 1086/19 Nisan 1675) (KŞS.20/116-2). 1 Cemaziyelevvel 1054/6 Temmuz 1644 tarihli berata göre Alaeddin Camii'nin vakıf gelirleri vakıfta çalışanlara düzenli olarak veriliyordu (KŞS. 7/181-2). Tanzimattan (1839) önce Caminin onarımları mütevellî tarafından vakfın gelirlerinden gerçekleştiriliyordu (KŞS.16-74-1).

3.7.1.2.Eflatun Mescidi Vakıfları

Eflatun Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Sinan Beşe kızı Havva, vefatından önce şahitler huzurunda sekiz yüz akçe kıymetindeki bir gümüş kuşağını Eflatun Mescidi'ne vakfetmiş; bu durum, 23 Şevval 1081/ 5 Mart 1671 tarihinde mahkemede tescil edilmiştir (KŞS.15/77-2). Konya mahkemesinde görülen 5 Şevval 1149 / 6 Şubat 1737 tarihli davaya göre Mehmet Ağa kızı Fatma da ölümünden kısa bir süre önce terekesinden bir çift altın bilezik ve bir gümüş kemer kuşak satılmasını; bundan elde edilecek paranın on kuruşunu Eflatun Mahallesi'ndeki mescidin mihrabının nukud vakfına verilmesini, bu para ile mescide bir çerağ konmasını vasiyet etmiştir (KŞS.53/222-5).

Eflatun mescidi vakfına ait paradan din ayrımı yapmadan borç para veriliyordu. Eflatun Mahallesi'nden Turmuş adlı zimminin oğlu Serkiz'e istirbah yoluyla yetmiş kuruş verildiği 24 Recep 1098/5 Haziran 1687 tarihli KŞS kaydından anlaşılmaktadır (KŞS.34/1). 24 Rebiyülevvel 1125 / 20 Nisan 1713 tarihli tamirat keşfine göre müteveli, vakıf gelirleriyle Eflatun Mescidi'ni onartıyordu (KŞS. 46/61-3).

3.7.1.3.Aklan Mescidi Vakıfları

Aklan Mahallesi'nde bulunan Osman Ağa Mescidi'nin bitişiğinde imama ait bir vakıf ev bulunuyordu (9 Muharrem 1099/15 Kasım 1687) (KŞS.34/1). Vakıf paranın bir kısmı mihrap bir kısmı ise çerağ için harcanıyordu. Vakfın parasından o mahallede oturanlara onu on birden istirbaha veriliyordu (20 Zilhicce 1114/7 Mayıs 1703) (KŞS. 40/164-2). 29 Safer 1125 / 27 Mart 1713 tarihinde Aklan Mahallesi'nde sakin iken vefat eden mescidin banisi Osman Ağa'ya ait mülkün yanındaki avlu, mescidin vakıf arazisi idi (KŞS.46/30-2).

3.7.2. Kilise Vakıfları

Aslında kilise vakfı kurmak İslam hukukunda caiz değildi (Özcan, 2010). Bununla birlikte İç Kale Mahallesi'ndeki kiliselerin vakıfları vardı. Gayrimüslimler bu vakıflardan borç para alabiliyorlardı. Aklan Mahallesi'nde bulunan Ermeni Kilisesi vakıf arazisi başka memleketlerden Konya'ya gelen fakir Ermenilerin kalması için tahsis edilmişti (Küçükdağ,1989,96).

Kilise vakfından keşişlerle Hristiyanlara borç para veriliyordu. İç Kale Mahallesi'ndeki kilisenin vakıf mütevellisi aynı mahallede oturan Kurd oğlu İvad'ın İvaz oğlu Elbas keşişin kardeşi Bedros'a borç para verdiği 23 Muharrem 1139 / 20 Eylül 1726 tarihli davada anlaşılmaktadır (KŞS.50/174-3).

3.7.3. Avarız Vakıfları

Osmanlı Dönemi'nde örfi vergileri ödemekte güçlük çeken yoksul kimselere bu konuda kurulmuş vakıflardan yardım edilmekte idi. Zamanla değişen avarız vakıfları daha sonra "avarız akçesi" ve "avarız sandığı" olarak da anılmaya başlanmış; XIX- XX. yüzyıllarda bu vakıflarda toplanan paralar kamu hizmetlerine sarfedilmiştir (İpşirli,1991,109). Konya İç Kale'deki mahallelerin tamamının birer avarız vakfi vardı. Bunların imkânlarından o mahallelerde oturan Müslüman ve gayrimüslimlerin avarız vergileri ödenmekte idi.

3.7.3.1.İç Kale Mahallesi'nin Avarız Vakfi

İç Kale'deki en eski mahallelerden İç Kale Mahallesi'nin bir avarız vakfi bulunuyordu. 1 Muharrem 1093/ 10 Ocak 1682'de mütevellisi Abdullah oğlu Mustafa idi. Vakfın gelir getirmeyen bir evi mevcut idi. Vakfa gelir getirmek için bu ev satılmış; parası "istirbaha" verilmiştir (KŞS.26/2, 28/143-2). Vakfın idaresine dinî ayırım yapılmadan müteveli tayin edilirdi. 18 Muharrem 1093/ 27 Ocak 1682'de İç Kale Mahallesi'ndeki avarız vakfının mütevelliliğine mahalle ahalisinden Bendesi oğlu Hayrabid zimmi müteveli olarak atanmıştır (KŞS.26/1). Karabid 12 Recep 1195/ 4 Temmuz 1781 tarihinde görevini Anaştaş oğlu Aslan'a kendi isteğiyle devretmiştir (KŞS.28/107-2,34/1).

3.7.3.2.Çıralı Mescit Mahallesi Avarız Vakfi

Çıralı Mescit Mahallesi'nde 17 Recep 1093/22 Temmuz 1682 tarihinde avarız vakfının mütevellisi olan Süleyman oğlu Mehmed, Ayşe isimli hatuna vakıf malından on üç kuruş ve iki "semen" vermiş; buna karşılık Ayşe Hatun, mahalledeki evini müteveli Mehmed'e rehin olarak vermiştir (KŞS.27/113-2). Yine Şerife adlı bir hanımın vakfa on beş kuruş

borcuna karşılık evini vakfın mütevellisine 23 Şevval 1110/24 Nisan 1699'da teslim etmiştir (KŞS.32/185-1).

İç Kale'deki avarız vakıflarının parasıyla sadece mahallelinin vergisi ödenmez, mahalle için gerekli bazı kamu yapıları da inşa ettirilirdi. 25 Şaban 1095/ 7 Ağustos 1684 tarihinde Çıralı Mescit Mahallesi avarız vakfının mütevellisi Abdi oğlu İbrahim, Abbas oğlu Derviş Beşe'den mahallelinin görüşü alınarak Çıralı Mescit Mahallesi'ndeki evi ile dükkânını mahallede konuk evi yapmak için satın almıştır (KŞS.28/143-2).

3.7.3.3.Eflatun Mahallesi Avarız Vakfı

İç Kale'deki Eflatun Mahallesi'nin de bir avarız vakfı vardı. 8 Safer 1093 /16 Şubat 1682'den önce bu vakfın mütevellisi Ahmed Efendi vefat edince yerine mahallenin ileri gelenleri tarafından "*mukaddem ve müstakîm*" olarak bilinen Mehmed oğlu İbrahim Çelebi seçilmiş; mahkemede kadı onun mütevelliliğini onaylamıştır (KŞS.26). Bu belgeden anlaşıldığına göre Eflatun Mahallesi Avarız Vakfı'na mahallenin ileri gelenleri doğruluğu ve dürüstlüğüyle bilinen birini müteveli olarak seçiyor; kadıya bu durumu arz edip mütevellinin atamasını kesinleştiriyorlardı.

3.7.3.4.Aklan Mahallesi Avarız Vakfı

İç Kale'deki Aklan Mahallesi'nin de bir avarız vakfı vardı. Vakfın parası, mahallede oturanlardan ihtiyacı olanlara güvenilir bir kefil getirdikleri zaman "*istirbâha*" veriliyordu. 19 Şaban 1101/ 28 Mayıs 1690 tarihinde Aklan Mahallesi'nin avarız vakfı mütevellisi olan Şaban oğlu Mehmed Çelebi, İsmail oğlu Sinan'a mahallenin avarız vakfından 100 esedi kuruş vermiş; zamanı gelince önceden belirlenen kârı ile birlikte geri vakfa almıştır (KŞS.35/85-3).

3.8. Hastaların Tedavileri

Türkler, İç Kale’de yerleştikleri zaman burada oturanların sağlık sorunlarını halletmeye yönelik yapıların bulunduğu dair şimdilik bir belge bulunmamaktadır. Üçüncü sur yapıldığı sırada (1221) inşa edilen Alaeddin Darüşşifası, buradaki hastalara da hizmet veriyordu. Hastalar, Osmanlı Dönemi’nde de Alaeddin Darüşşifası’nda tedavi edilirdi. Bununla birlikte İç Kale Mahallesi’nde oturan Yagup oğlu Sakız Abraham, belirli bir ücret karşılığında evinde hasta tedavi ediyordu (Küçükdağ,2020,10,29-30).

Osmanlı Dönemi’nde İç Kale’deki mahallelerde oturanlar, ameliyat için Müslüman ve gayrimüslim cerrahlara başvurmakta idiler. Buna ilişkin kayıtlarda, hastaların rıza gösterme senetlerine yer verilmekte; cerrahlar genellikle mesaneden taş çıkartma, vücutta bulunan ur, kasıkta yırtık ve fitik ile darp sonucu meydana gelen yaralanmalarda cerrahi müdahalede bulunmakta idiler. 15 Şevval 1130 / 11 Eylül 1718 tarihinde Çıralı Mescit Mahallesi’nde sakin zimmi Atin oğlu Davit, Hüseyin oğlu Seyyid Mehmed’i kılıçla elinden yaralamış; Müslümanların araya girmeleriyle Davit’le Seyyid Mehmet, kendisini tedavi eden cerrah Şahin’e yedi kuruş vermek üzere anlaşmışlardır (KŞS.48/11-1). 20 Rebiyülahir 1102 / 21 Ocak 1691 tarihinde İç Kale Mahallesi’nde sakin olan Abdullah oğlu Mehmed Beşe, diğer Abdullah oğlu Mehmet Beşe’yi bıçakla boğazından yaralamıştır. Mehmet Beşe, cerrah Seyfi’nin tedavi parasını diğer Mehmet Beşe’den alarak davadan vazgeçmiştir (KŞS.36/48-3).

4. SONUÇ

İlk çağlardan itibaren iskân sahası olan Alaeddin Tepesi'ni çeviren Konya Kalesi, VII. yüzyılda İslam akınlarının başlamasıyla birlikte Müslüman Arapların hedefi haline gelmiştir. Türkler, Konya Kalesi'ni almak için Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'nde (1069) ilk kez giriş yapmış; ancak şehir 1073 yılında fethedilebilmiştir. Selçukluların başkent İznik'i Bizans'a bırakmasıyla birlikte Konya başkent olarak seçilmiştir. XIV-XV. yüzyıllarda Konya, Anadolu'nun ortasında stratejik öneme sahip bir mevkiye bulunduğu için Karamanoğulları da burayı başkent edinmiş; Fatih Sultan Mehmet'in şehri ele geçirmesiyle birlikte Konya, Osmanlı Devleti'ne bağlı Karaman Eyaleti'nin merkezi olmuştur.

Alaeddin Tepesi'nde önemli bir yerleşim yeri olan kale içindeki Konya, Türk şehri özelliğini Selçuklu Dönemi'nde kazanmış; yeni bazı ilavelerle gelişim göstermiştir. Başkent olmasından hemen sonra burada Selçuklu Sarayı ve Alaeddin Camii yapılmış; bu durum sur içindeki büyümeyi etkilemiştir. Alaeddin Tepesi'nin üzerindeki şehri dış saldırılardan koruyan üç savunma yapısından ilki Gevale Kalesi'dir. Burası ele geçirilmediği sürece şehir, tam anlamıyla hakimiyet altına alınmış sayılmamaktadır. Bunun için Fatih, Karamanoğullarının hakimiyetine son vermek için bu kalenin surlarını yıktırmış; Konya şehrini dış saldırılardan korumuştur.

Gevale Kalesi'nin ardından Alaeddin Tepesi üzerindeki Konya şehri, çevresinde bulunan iki adet sur ile korunuyordu. İlk olarak, Alaeddin Tepesi'nin etrafını saran sur, Frig Dönemi'nde inşa edilmiştir. Bunun dışına ikinci bir sur, II. Kılıçarslan tarafından Frig surunu güçlendirmek amacıyla ilk surun dışına yaptırılmıştır. Bu durumda, ikinci savunma yapısının Türk şehri özelliklerine bakıldığında dört kapısı bulunmaktadır.

Çift surun içindeki dört mahalle tez konusu olarak alınmış; Alaeddin Keykubat'ın yaptırdığı üçüncü surun içinde kalan iskân sahası, çarşı, pazar, han, bedesten, dinî yapılar ile kamu binaları ve yerleşim yerleri teze dahil edilmemiştir. Bu durumda KŞS'lerden elde edilen belge ve bilgiler doğrultusunda Osmanlı Dönemi Konya İç Kalesi öncelikle fiziki olarak incelenmiştir. Buna göre Osmanlı Konyası'nın İç Kale bölümünde dört mahalle bulunmaktadır. Bunlar, belgelerde İç Kale, Eflatun, Çıralı Mescit ve Aklan mahalleleri olarak geçmektedir.

Türk- İslam şehirleri cami, mahalleler ise mescitler çevresinde oluşurdu. Bu esriye uygun olarak şehrin en eski Hristiyan yerleşim yeri durumundaki Konya'da öncelikle Alaeddin Camii inşa edilmiş; Osmanlı Dönemi'nde Eflatun Mahallesi hariç, diğer mahallelerde en az birer mescit yapılmıştır. Yine Türk şehircilik anlayışına göre caminin çevresine çarşı-pazar oluşturuluyordu. Ancak XI-XII. yüzyıllarda Alaeddin Tepesi'nin üzerinde yer darlığından çarşı-pazar denilebilecek geniş bir alan yer almamıştır. Buna karşın çarşı ve pazar olarak Alaeddin Tepesi'ni saran surun dışındaki hendek boyunca uzanan Eski Pazar ve Tahtelkale çarşıları kurulmuştur. Alaeddin Tepesi'ni çevreleyen surun içinde oturanların surun hemen dışında bağ, bahçe ve tarlaları vardı. İlk zamanlarda buralarda yapılan yazlık konutlara Nisan- Mayıs aylarında gidiliyor; sonbaharda sur içine dönülüyordu. Osmanlı Dönemi'nde bu yazlık saha iskâna açıldığı için bağ ve bahçelik alan üçüncü surun dışına taşınmış; Selçuklu geleneği yani Nisan-Mayıs aylarında yazlığa gitme anlayışı devam ettirilmiştir.

Eski Konya'yı gösteren herhangi bir kalıntı şimdiye dek ortaya çıkarılmadığından cadde ve sokakların geçtiği yerleri belirlemek oldukça zordur. KŞS'lerdeki belge ve bilgilere göre Alaeddin Tepesi'ni çeviren çift surun içindeki Konya'nın dışarıyla bağlantısı kuzey, güney, doğu ve batı yönlerine açılan kapılardan sağlanmış; şehrin içindeki fiziki yapılanma yani cadde ve sokaklar buna bağlı olarak şekillenmiştir. Ev satışları sırasında verilen bilgiler mahalleleri birbirine bağlayan caddelerin dört tarafa açılan kapılara kadar uzandığını göstermektedir.

Mevcut şehrin toponomik durumu Alaeddin Tepesi'ndeki eski yüksek yerleşim yerinde kot farkından dolayı su ihtiyacının karşılamasında zorluk çekiliyordu. Bununla birlikte İç Kale Mahallesi'nde suyu bulunan evlerin varlığı satış kayıtlarında gösterilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde İç Kale'de Alaeddin Camii'nin güneyinde, mihrap duvarının önündeki yüksek yerde bir sarnıç açılmış; cami ve sarayın su problemi geniş çapta halledilmiştir. Daha düşük seviyedeki Aklan Mahallesi'ne Konya'nın diğer mahallelerinde olduğu gibi şehre Meram'dan gelen sudan veriliyordu.

Burada ağaçlık yer içerisinde suyu olan bir menzil vardı. Yine Çıralı Mescit Mahallesi'nde bir bahçe yer alıyordu. Öyle ise kale içindeki Alaeddin Tepesi'ndeki iskân sahasının en azından alçak yerlerinde su sıkıntısı çekilmiyordu.

İncelenen KŞS kayıtları, XVI.-XVIII. yüzyıllarda İç Kale'de yaşayan toplumun şehirli olma bilincinde olduğunu göstermektedir. Öncelikle farklı dinlerden olan insanların mahalle kültürünü benimsenmesi dikkat çekicidir. Selçukluların şehri fethetmesi ile Alaeddin Tepesi'ni kuşatan Kale'nin içinde yaşayan gayrimüslimlerin bir kısmı Sille'ye gönderilmiş; boşalan yerlere Müslümanlar yerleştirilmiş; tepede başlayan İslamlaşma kısa sürede geniş alana yayılmıştır. Mahallelerde bir arada yaşayan Müslüman ve gayrimüslimler farklı inanç ve kültür değerlerine sahip olsalar da mahalle içerisinde sosyal hayata uyum sağlamışlardır. Her iki tarafın da mahalle düzenini bozacak herhangi bir harekette bulunmamış; XIX. yüzyıl başlarına kadar dayanışma içerisinde yaşamışlardır.

Şehirdeki günlük yaşam içerisinde insanların birbirleri ile iletişimde olmasını sağlayan mekânlar ve alanlar mevcuttur. Bunların başında çarşı, pazar ve meydanlar gelmektedir. İç Kale'de bulunan iki meydan sosyalleşmenin olduğu yerlerdi. Kadınlar evlerinde dokuma yapıyorlar ve ev ekonomisine katkı sağlayarak İç Kale'deki şehir hayatında yer alıyorlardı.

İç Kale'de dönemin sosyal işleyişini bozanlara şer'i hüküm gereğince cezaları veriliyordu. Ahlakı bozan ilişkiler ve suçlarda toplumsal kuralların dışına çıkanların cezaları mevcut hukuk kuralları içinde veriliyordu. Mahalleli birbirinden sorumlu olduğun için dayanışma temelli yaşam tarzı ön çıkıyordu. Nikâh akdi ile kurulan aile kurumu içerisinde erkek ve kadın arasında yaşanan sorunların çoğu komşuların araya girmesiyle hallediliyordu. Kadın, evlenme ve boşanmada başkasının etkisinde kalmazdı. Bunun için incelenen kayıtların çoğu boşanma davalarını kadınların açtığını göstermektedir. Erkeklerin boşanma konusunda çekingen olmalarının sebepleri arasında boşanma sırasında eşlerine vermekte zorunlu oldukları mihr karşılığı parayı vermede sıkıntı çekmeleri bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'ndeki geleneksel sosyal yapının Tanzimat'tan sonra değişmesi, Müslüman ve gayrimüslimlerin arasındaki bağları koparmış; bu durum şehirlerin fiziki yapılanmasını derinden etkilemiştir. Bunun sonucunda Alaeddin Tepesi üzerindeki eski Konya şehri XIX. yüzyılın ortalarına doğru orijinalliğini kaybetmiş; kadim şehir merkezi kısa sürede ortadan kalmıştır. XX. yüzyılın başında birkaç kamu yapısı dışında bina kalmayacak şekle gelmiş; Günümüzde büyük ağaçların kapladığı Alaeddin Tepesi ortaya çıkmıştır.

KAYNAKLAR

1. ARŞİV KAYNAKLARI

1.1.KONYA ŞER'İYYE SİCİLLERİ (KŞS)

1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 73, 82, 83. 87, 88.

1.2. CUMHURBAŞKANLIĞI OSMANLI ARŞİVİ

Divan-ı Hümayun Mühimme Defterleri: (A {DVN.SMHM. d.) 079_00159

Ali Emiri Tasnifi (AE.) SMDH. I.194-15191, SMST.III-194-15251

Muallim Cevdet Tasnifi (C) EV.149/07438.

İradeler (İ) MF.19-12

Dahiliye Nezareti (DH. MKT.) 598/31

1.3. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ

Hurufat Defterleri: 1107, 1119, 1111, 1112, 1109, 1106, 1125.

2. DİĞER KAYNAK ve YAYINLAR

Abacı, N. (2001). Bursa Şehri'nde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması (17. Yüzyıl). Ankara. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ahmed b. Hanbel. (2004). Müsned. Ensar Yayınevi.

Ahmet Eflâkî. (1973). Âriflerin Menkıbeleri-I (Menakib al-Ârifin) (T. Yazıcı Yay.). Hürriyet Yayınları.

Akbulut. İ. (2003). İslam hukukunda Suçlar ve Cezalar. Ankara. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. II. 167-181.

Akok. M. (1975). Konya Şehri İçindeki Alâeddin Tepesinde Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Arkeolojik Kazıların Mimarî Buluntuları. Belleten. 39 (154). 217-224.

- Aksaraylı, K. (1943). Selçukî Devletleri Tarihi. (M. N. Gencosman, yay.). Recep Ulusoğlu Basımevi.
- Ali b. Muhammed el-Huzâi. (1980). Tahrîcü'd-delâlati's-sem'iyye. (Ahmed M. Ebu Selame. yay.). Kahire.
- Alada, A B. (2008). Osmanlı Şehrinde Mahalle. İstanbul. Sümer Kitabevi.
- Andreasyan, H. (2013). Polonyalı Simeon'un Seyahatnâmesi (1608-1619). İstanbul. Everest Yayınları.
- Anonim, (1952). Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi. (F. N. Uzluk, yay.). Örnek Matbaası.
- Aslanapa, O. (2004). Turkish Art and Architecture. Ankara. Ankara Kültür Merkezi.
- Atçeken, Z. (1998). Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devri'nde Bakımı ve Kullanılması. Ankara. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Aydın, M. A. (2012). Türk Hukuk Tarihi. İstanbul. Beta Yayımevi.
- Aydın, M. A. (2003). Osmanlı Devleti'nde Mahkeme. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (Cilt 27, s.341-344).
- Aydın, M. A. (2017). Osmanlı Aile Hukuku. İstanbul. Klasik Yayınları.
- Aydın, M. A. (1985). İslâm-Osmanlı Aile Hukuku. MÜ. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları. İstanbul. 11(6). 311.
- Aybakan, B. (2013). Vekâlet. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (Cilt 43, s.1-6).
- Baltacı, C. (1985). İslam Medeniyetinde Câmi. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. İstanbul. (3). 226-241.
- Bardakoğlu, A. (2013). Vesayet. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Ankara. Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Atçeken, Z. (2003). Selçukluların Konya'da Camiye Çevirdikleri İlk Mabed: Eflatun Kilisesi. İpeyolu-Konya Ticaret Odası Dergisi. Konya. Özel Sayı (4). 3-11.
- Battuta, İ. (1997). İbn Battuta Seyahatnamesi. (A. Sait Aykut, yay.). Yapı Kredi Yayınları.
- Baykara, T. (1985). Türkiye Selçukluları. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Baykara, T. (1998). Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi. İstanbul. IRCICA Yayını.
- Baykara, T. (2002). Konya. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (Cilt 26, s.182-187).
- Belke, K. Restle. M. (1984). Tabula Imperii Byzantini, Band 4 Galatien und Lykaonien, Wien. Österreichhischen Akademie der Wissenschaften.
- Bergen, L. (2010). Medeniyet Cüzü: Mahalle. İdealkent Dergisi. Ankara.12(1). s.141-168.
- Bilmen, Ö. N. (1976). Hukukî İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu (1. Bs.). İstanbul. Bilmen Yayınları.

- Bozkurt, G. (1996). Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığında Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914). Ankara. Türk Tarih Kurumu.
- Bozkurt, N. (2003). Medrese. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (Cilt 28, s.323-327).
- Cin, H. Akyılmaz, G. (2013). Türk Hukuk Tarihi. (14. Bs.). Konya. Sayram Yayınları.
- Cin, H. (1988). İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme. Konya. Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Çetin, C. (2014). Anadolu'da Kapıya Katran Sürme Vak'aları: Konya Şer'iyeye Sicilleri Işığında Hukuki, Kültürel ve Toplumsal Boyutları (1645-1750). Ankara. Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 9(1). 133-156.
- Darkot, B. (1967). Konya. İslâm Ansiklopedisi. Milli Eğitim Bakanlığı. (Cilt 6).
- Devellioğlu, F. (2010). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara. Aydın Kitabevi Yayınları.
- Demirel, Ö., Gürbüz, A., Tuş, M. (1992). Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı.
- Ekinci, E. B. (2008). Osmanlı Hukuku, Adalet ve Mülk. İstanbul. Arı Sanat Yayınları.
- Erbay, C. (2006). Nafaka. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (Cilt. 32 s.282-285).
- Ercan, Y. (1990). Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Giyim, Mesken ve Davranış Hukuku. OTAM. (1). 117-125.
- Ergenç, Ö. (1995). XVI. yüzyılda Ankara ve Konya, Ankara. Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları.
- Evlıya Çelebi. (1313). Seyahatnâme. İstanbul. İş Bankası Yayını.
- Eyice, S. (1989). Alâeddin Köşkü. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (Cilt 2, s.330-331).
- Gerber, H. (1994). State, Society, And Law in Islam Ottoman Law in Comparative Perspective. New York. State University of New York Press.
- İbn Bibi. (1996). el-Evamirü'l-Ala'iyye fi'l-Umuri'l-Ala'iyye (SelçukName)-II (M. Öztürk. yay.). Ankara. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İlgürel, M. (2003). Levent. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (Cilt 27, s.149-151).
- Karaman, H. (2001). Mukayeseli İslam Hukuku. İstanbul. İz Yayıncılık.
- Karacaoğlu, M. F. (2008). 1765-1768 Yılları Arasında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (59 Numaralı Konya Şer'iyeye Siciline Göre. Yüksek Lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Kıvrım, İ. (2011). 17. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Boşanma Hadiseleri. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 10(1). 371-399.

- Konyalı, İ.H. (1964). Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi. Konya. Yeni Kitap Basımevi.
- Küçükbaşçı, M., Yel. A. (2003). Mahalle. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (Cilt 27, s.323-326).
- Küçükdağ, Y. (1989). Lâle Devri'nde Konya. (Yayımlanmamış Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Küçükdağ, Y. (2004). Konya Kalesi'nin Ahmedek bölümüne dair. Konya Şehri'nin fizikî ve sosyo-ekonomik yapısı-(makeleler-I. İçinde). Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Küçükdağ, Y., Arabacı. C., Yenice. S. (2020). Tarihi Süreç İçinde Konya Şehrini Fiziki Gelişimi. Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi. (5). 1-38.
- Küçükdağ, Y., Akman. İ. H. (2015). Konya'da Ali Gâv Tekkesi, Vakıfları ve Vakfiyeleri. Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi. (10)19. 19-34.
- Küçükdağ, Y. (2020). Konya Alaeddin Darüşşifası. Konya. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Löytved, J.H. (1907). Konia Inschtiften Der Seldschukischen Bauten. Berlin. Lius Springer.
- Oral, Z. (1956). Konya Alaeddin Camii ve Türbeleri. İlahiyat Fakültesi Dergisi. (5)1-4.144-164.
- Ortaylı, İ. (2002). Osmanlı Toplumunda Aile. İstanbul. Pan Yayıncılık.
- Önder, M. (1971). Mevlâna Şehri Konya. Ankara. Konya Turizm Derneği Yayını, Güven Matbaası.
- Önge, M. (2015). 19. Yüzyıldan Günümüze Değişen ve Dönüşen Bir Kültür Mirası Olarak Konya Alaeddin Tepesi. Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi. (13), 125-145.
- Öztürk, L. (2002). Kilise. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (Cilt 26, s.14-16).
- Öz, M. (2012). Vasilik. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (Cilt.42 s.546-547).
- Sak. İ. (2012). Şer'îye Sicilleri Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Aile Hayatı: Konya Örneği (1700-1725). Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. (7). 117-135.
- Sak, İ., Özpolat, H. (2018). Konya Kadı Sicili (970-1019/1563-1610) Defter 1. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2014). Konya Kadı Sicili (1070- 1071 / 1659- 1661) Defter 10. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2014). Konya Kadı Sicili (1071- 1072 / 1661- 1662) Defter 11. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ., Küçük, F. (2014). Konya Kadı Sicili (1080- 1081 / 1669- 1670) Defter 14. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

- Sak, İ., Tutar, Y. A. (2014). Konya Kadı Sicili (1083-1083 / 1672-1673) Defter 16. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2015). Konya Kadı Sicili (1102- 1103 / 1691- 1692) Defter 37. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ., Solak, İ. (2016). Konya Kadı Sicili (1103-1104 / 1692-1693) Defter 38. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ., Solak, İ. (2016). Konya Kadı Sicili (1113-1113 / 1701-1702) Defter 39. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2016). Konya Kadı Sicili (1115- 1116 / 1703- 1704) Defter 41. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2018). Konya Kadı Sicili (1118-1119 / 1706-1707) Defter 42. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2022). Konya Kadı Sicili (1118- 1119 / 1706- 1707) Defter 43. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ., Çetin, C. (2016). Konya Kadı Sicili (1126- 1127 / 1714- 1715) Defter 45. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2022). Konya Kadı Sicili (1125-1125 / 1713-1713) Defter 46. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2014). Konya Kadı Sicili (1128- 1129 / 1716- 1717) Defter 47. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ., Solak, İ. (2016). Konya Kadı Sicili (1135-1136 / 1723-1724) Defter 49. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2022). Konya Kadı Sicili (1130-1131 / 1718-1719) Defter 48. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2022). Konya Kadı Sicili (1138- 1139 / 1726- 1727) Defter 50. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2022). Konya Kadı Sicili (1140- 1141 / 1728- 1729) Defter 51. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ. (2013). Konya Kadı Sicili (1143- 1144 / 1730– 1731) Defter 52. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sak, İ., Solak, i. (2016). Konya Kadı Sicili (1148-1149 / 1736-1737) Defter 53. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sarıköse, B. (2011). Konya Şer'iyeye Sicili 148 Numaralı Defter. Konya. Çizgi Kitabevi.
- Sevici, H. (2011). 54 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili'nin (1-190) Değerlendirme ve Transkripsiyonu. Konya. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Sarre, F. (1967). Konya Köşkü. (Ş. Uzluk, yay.). Türk Tarih Kurumları.
- Şikâri, (2005). Karamanoğulları tarihi. Karaman Tarihi ve Kültürü-II. Karaman. İl Kültür Turizm Müdürlüğü.
- Temle, Ç. (2013). Konya/İkonion ve çevresinde bulunan Bizans Dönemi taş eserleri.

- (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Temel, E. (2019). Konya Kazası Hurufât Defterleri (1104-1250/1693-1835). Konya. Çizgi Yayınevi.
- Turan, O. (1969). Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi. İstanbul. Turan Neşriyat Yurdu.
- Turan, O. (1947). Selçuk Devri Vakfiyeleri I: Şemseddin Altun-aba, Vakfiyesi ve Hayatı. Belleten, 10(42). 198-221.
- Turan, O. (2010). Süleyman Şah I. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. XXXVIII. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Turan, O. (1971). *Selçuklular Zamanı Türkiye*. İstanbul. Turan Neşriyat Yurdu.
- Tuş, M. (2001). Sosyal ve Ekonomik Açından Konya 1756-1856. Konya. Konya Ticaret Odası.
- Uz, M. A. (2016). Konya Mahalleleri- İç Kale. Konya. Konya Büyükşehir Belediyesi.
- Uzluk, F. N. (1958). Fatih Devri'nde Karaman Eyalet Vakıfları Fihristi; Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü Arşiv Defterleri. Ankara. Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı.
- Ünver, S. (1967). Yetmiş Yıl Önce Konya. Belleten. 31(122). 202-220.
- Üçok, Ç. (1946). Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler. AÜHFD. 3(1). 49-73.
- Yakut, E. (1997). Şeyhülislam Çatalcalı Ali Efendi'nin 'Fetavâ-yi Ali Efendi' Adlı Fetva Mecmuasına Göre Osmanlı Toplumunda Aile Kurumunun Oluşması ve Dağılması. OTAM. (7). 287-318.
- Yasa, A. (1996). Anadolu Selçukluları Dönemi'nde Türk-İslâm Şehri Olarak Konya. (Doktora tezi). Ankara Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Yediyıldız, B. (2012). Vakıf. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (Cilt.42 s.479-486)
- Yetkin, S. K. (1965). İslam Mimarisi. Ankara. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yüzbaşıoğlu, G. (2022). Kentsel Arkeolojik Mirasın Sunumu: Konya Kent Surları. (Yüksek Lisans tezi). Eskişehir Teknik Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Mimarlık Anabilim Dalı.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Emine GÜNEY

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :2020, KTO Karatay Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : 2023, KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Arapça, Osmanlı Türkçesi

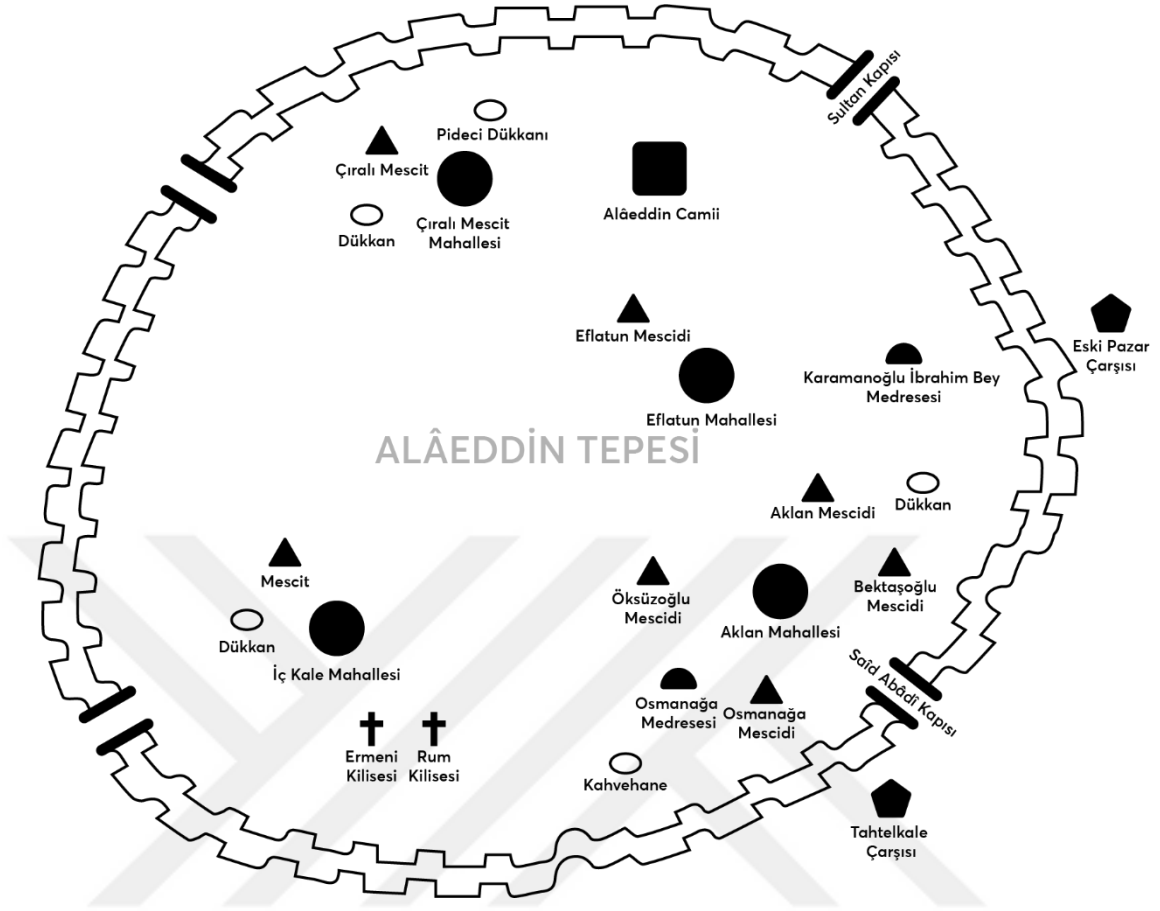
Bilimsel Faaliyetleri : (Güney, E. (2023). Türk Döneminde Konya İç Kale'deki Dinî VE Sosyal Donatılar. Cumhuriyet 8TH International Conference On Social Sciences.1-209.

İŞ DENEYİMİ

Stajlar : 2019, Selçuklu Konevi Anadolu Lisesi, Stajyer Öğretmen.

Çalıştığı Kurumlar : 2023, Araştırmacı, Sosyal İnovasyon Ajansı

Tarih: 23 Kasım 2023

Şekil. 1. Konya İç Kalesi (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

varılıp mikdar taş ve kireç ve balçık ve saman ve ferşler ve tahta ve kamış venazar olunup tahrîr olunması matlubumuzdur didikde savb-ı şer'iden Mevlânâ 'Ömer Efendî ta'yîn olunup ol-dâhî hâlâ mimar başı olan el-Hâc 'Osmân ve üstâd binâen ... ve zeyl-i ktâbda isimleri mastûr olan müslimin ile câmi'-i mezbûrın üzerine varılıp bâ'de'l-keşfe nazar eylediklerinde câmi'-i mezbûrun kâşâbı mihrâb-ı kebîrin duvarlarına çalâk ferş ve taş ve kebîr kubbeye balçık ve kızıl sıvası ve çalâk ferşleri ve mihfal duvarının şark ve garb ve şimal taraflarına yetmiş altı binâen zirâ'i yerlerine giden taş ve kızıl ve üstadına musârrıfı için doksan bir esedi gurûş ve sahrınc kurbunda vâkı' duvarı ve sukfi için uz ağaçı ve kamış ve tahta ve üstad ve ırgat vesâ'ir musârrıf mühimmesine otuz gurûş ve on üç buçuk bir mikdar ve ba'zı câm'i meremmâtına otuz gurûş ve sahrıncın zemin duvarı meremmâtı için on dört gurûş ve câm'-i mezbûrun şark cânibinden minare duvarına varınca ...yüz zirâ'i ... meremmât ve ferş ve kızıl ile çalâk için musârrıf mühimmesine otuz beş gurûş mu'temedlere ta'amilerine ma'an yirmi gurûş ki cem'ân iki yüz yirmi gurûş musârrıfa tahmil vardır bundan ..mümkün değildir didiklerini Mevlânâ mezbûr mahallinde vukû'ı üzerine tahrîr idup bâ'de ma'an irsâl olunan Mahmûd ile meclis-i şer'e gelip 'alâ vukû'a haber virmeleriyle mâ- vâk'a bî't-talep ketb olundu fî'l-yevmi't-tâsi' min Şa'bâni'l-mua'azzam lisene selase ve semanin ve elf.

Fahrü'l-müşâyih Mehmed Efendi, Fahrü'l-müderris 'İsa Efendi, Mehmed Efendi elimam, el-Hâc Sefer el-müe'zzin, Mehmed Çelebi el-nâzır, es-Seyyid İbrahim Çelebi Katib, Süleyman Çelebi el-katib, Nacer Şa'bân, Hamza Çelebi bin Hacı Ahmed.

dükkânımı ve ihdada mütevellî-i merkume mahalle-i mezkûresinin vakf konak önü olup mahalle-i mezkûrede vâk'ı bir tarafında Kadir milki ve Mehmede beyin milki ve bir tarafında Seyyid Ebu-bekr milki ve bir tarafında tarîk-ı âmm ile mahdûd bir oda ve bir ahur ve bir samanlık ve bir havlı-yı müştemîl menzil ile dört gurûş mukabelesinde 'alâ tarîkı'l-mübâdele olmak bey'i bât-ı sahîh*i şer'ile bey' idüp ...vechi muharrer üzerine işтира' ve kabul eylemeyin tarafından her birimiz teslîm-i meb'i ve kabz-ı müşterâ eyledik bâ'de'l-yevm mahalle-i mezbûrenin mukaddemân konak önü mezkûrenin vakfına muhtaf olmuştur mütevellî-i mezbûr vakf için bâ'de'l-yevm keyf muhtar ve zabt ce ta'rif eylesun didikde mütevellî-i mezkûr mukadde muerkumı tasdika eyledikten sonra mezbur Dervîş Beşe'nin karındaşı Hüseyin nâm kimesne dahî meclis-i şer'e gelip karındaşım mezkur dervîş Beşe mütevellî-i mezbûr bey' eylediğimi menzil me dükkandan benim asla hakk e 'alakam ve bir vechle da'vâm ve nizâ'ım yokdur mütevellî-i mezbur vakf için mutasarrîf olsun sisikde mâ-vâk'a bi't-talep ketp olundu fi'l-yevmi'l-hamis min Şa'bânî'l-mu'azzam lisene hamse ve tis'in ve elf.

Receb Çelebî bin 'Alî , Mûsa bin Mûsa, Mehmed bin Süleymân, Mustafâ Çelebî bin elHâcc Receb, Mehmed Çelebî bin el-Hâcc Mustafâ, Mehmed bin Mustafâ, 'Alî bin Hüseyin, Kadri bin İdrîs, Muzâf bin Süleymân, Mustafâ bin Mehmed, Mûsa bin Munadık, 'Ömer Çelebî bin 'Alî, Velî bin Mehmed, Yûsuf bin 'Alî

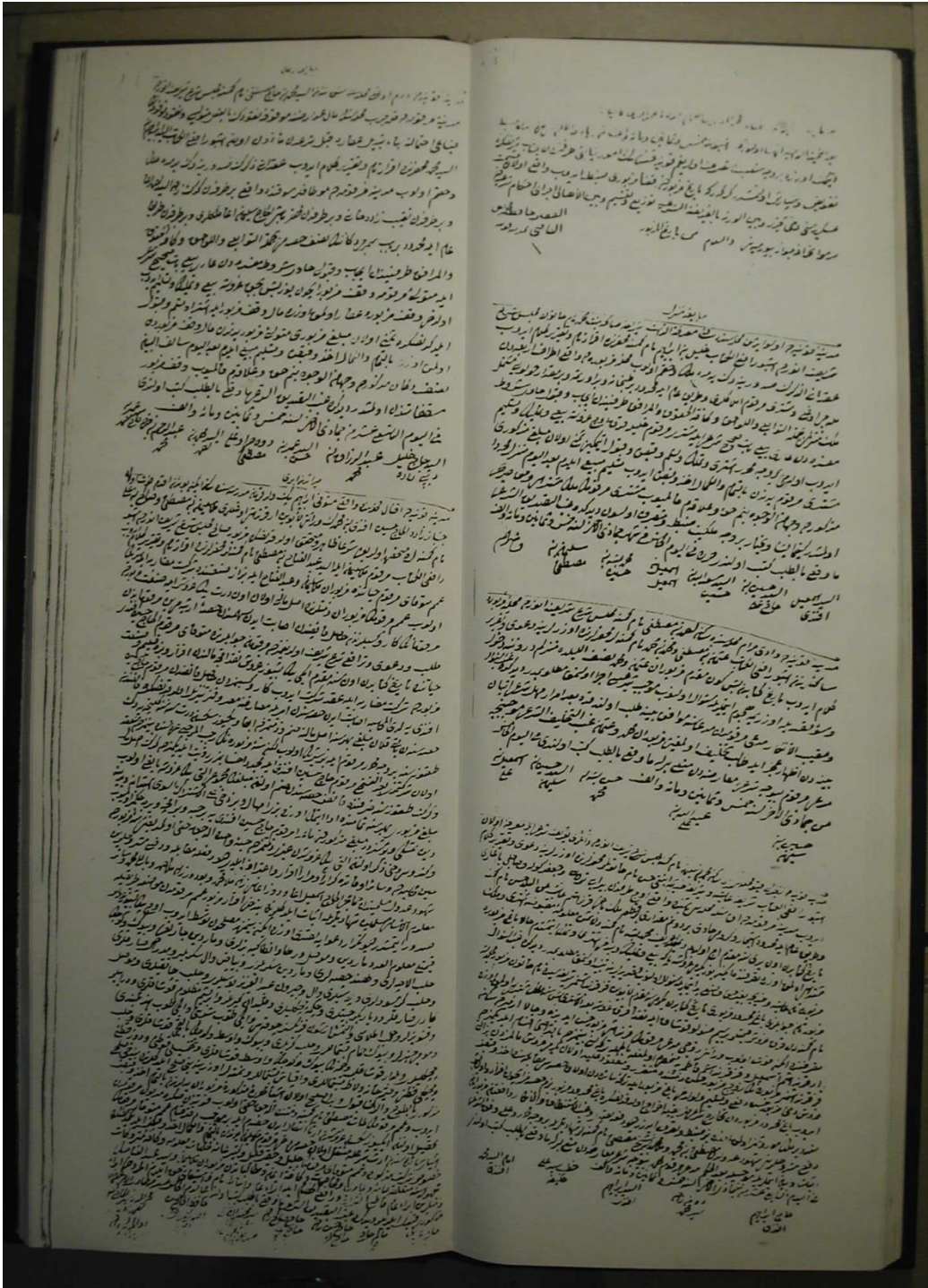
مدینه منوره اکلان محلهسده واقع اؤکسوز اوغلی مسجد اهل السنه الیه محمد رسول الله صلی الله علیه و آله
محمد بن احمد و اسمعیل اغا اهل الحلیج مصطفی اغا محمد اوزر لریده عور و نغز کلام ایوت نزم مسجد عز الیه ذکر اولنک
بکناش اوغلی مسجد مارا لکما اولنک محلهسده مسجد لر اولوب محله منوره تک ایکی حق عوارض خانه اولوب
حین هر برده بر محله عزیر اولوب بروجه تفریق اولنق اقصفا امر اکین عقابرض بر قدیم بر مردنک بر اولنق
انفا تیله تفریق اولوب ذکر اولنک اؤکسوز اوغلی مسجدین بر محله و بکناش اوغلی مسجدین بر محله اعتبار
و خانه عوارضنک تصفی نر و نصف افرین منور لر ادا عوارضه موقوفه نفود در حق تفریق و بو اعتبار اوزر
بر مردنک بر اولنک کورب نهم طر فینک اها لسه بیلنک و نفود موقوفه وقت و کثرت ایله اعتقاد اولوب
مردنک ایله نزم مسجدین اها لسه قلیل اولوب مقدر اولنک بولمک هر مردنک اوزر و احوال ایله تکیلف
معاد اولوب و بر شغ اوزر و احوال ایله تکیلف و اولنک حله نهم تسوی و تقویر و جمعی اوزر و تقسیم و تحصیل و طر فینک
اولنک نفود موقوفه حق معالعمال و بر محله کالیف معاد نهم من اولنق اوزر و قبل شرعده قدیم اوزر
محل اولنک تکیلف اولنق موقوفه در دیک کورب غیا سواله منورنک حای مصطفی و اسمعیل اغا و محمد رسول الله
محله لر محله اولنک اولوب مسجدین منورنک محله منورنک مسجد لر اولوب بر مردنک برو اولنک اهل السنه اهل اعتبار ایله
تفریق اولنک معقول اولوب لکن طر فینک نفود موقوفه لر من اولنک عدتدن برو مستقر اولوب نظارت
و عدم نظارت ایله نفود موقوفه در حق قلت و کثرت عارض اولنک نفود موقوفه موصیته کتوبید لریده
اولنک فتوای شریفه موجب راین دکلم زدیو بر قطع فتوای شریفه ابار و بعد النظر موقوفه مستفاد بر محله
خانه قدیم الزماننک برو موصیته اعتبار اولوب هر بر صنفه مخصوص اولنک نفود موقوفه نما سنک اها لسه
مکالیف عرفیه لرینی بشقه بشقه ادا ایدن کلنلر لکن خالا احدیها احرک نفود موقوفه مننه لکن شرعی
تعرضه قادرا اولور لر ای جواب الله اعلم اولما زدیو سبور لر معین بر موجب فتوای شریفه احدیها احرک
نفود موقوفه مننه تعرض ایله بر برینه خطا اولوب معینل اعمال و غایب تکالیف هم فدا ایدر زدیو دخل و تعرض
ایوب لکن بعد ایوم محله منورنک بینکال اول محله اولنک اولوب نفود موقوفه لر تک رجعی تکالیف کفایت
ایوب سالیانه توزیع اولنق اقصفا ایله کده هر بر قدیم اوزر معینل هر شخه کتبله کوره توزیع و تقسیم
و تحصیل و طر فینک بر مننه عذر اولنق اوق اوزر منورنک تنبیه اولنک در تفکر طر فینک هر بر در حق
عدالایوم و هر مشرور اوزر محله نفود اقل طر موقوفه بالطلب حفظا للمقال کتب اولنک بر ایوم ان من
حدیثه رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و حسن و عیاله و اهل

EK.3. KŞS.56/188-1. Aklan Mahallesi'nde mescitler

Medine-i Konya'da Aklan Mahallesinde vâkı Öksüz zâde- oğlu mescidler ahalisinden esSeyyid Mehmed ve es-Seyyid Hüseyin ibn-i el-Hacc Mehmed nam kimesneler meclis-i şer'-i hatır-ı lâzümü't-tevkîrde yine mahalle-i mezbûrede vâkı Bektâşoğlu mescidler ahalisinden Hacı Mesaâ bin Hacı 'Osmân ve Mehmed bin Ahmed ve İsmâ'^l aga ibn-i elHcc Mustafâ mahzarlarında üzerlerine da'vâ ve taktır-i kelâm idüp bizim mescidimiz ile zikr olunan Bektâşoğlu mescidi mârû'z-zikr Aklân mahallesinin mescidleri olup mahallei meabûrenin iki buçuk 'avârız-hânesi olup mîn-i tahrirde bir mahalle-i tahrîr olup bervechile taktır olunmak iktizâ itmez iken müfâyir tahrîr-i kâdim-i mezbûretân beru ahali ittifakıyla ta'zîk olunup zikr olunan Öksüz zâde- oğlu mescidini bir mahalle ve Bektâşoğlu mescidini bir mahalle i'tibâr ve hâne-i 'avârızının nısfı nebî mezbûrlar

edâ' ve 'avârızı merkûme nukûdı dahî tefrik ve ve bu i'tibâr üzere bir müddeden beru i'mal oluna gelsun lâkin tarafının ahalsi ... ve nukûd-ı mekûfede kallat ve kesret ile i'tidâl olmayup mürur zaman ile bizim mescidimiz ahalsi kalîl olup mukadûr olmagla ba'de'lyevm tahrîr ... üzere vâkı' olan tekallifimiz ma'ân edâ' ve vech-i şer'imiz üzere ve ... hâlinice cümlemize tesvîye ve t'adîl vecihi üzere taksîm ve tahsil ve tarafında olan nukûd mevkûfe dahî ma'ân i'mâl virince ma'ân tekkâllif mesâdîfına sarf olunmak üzere kibel-i şer'iden kadîm üzere 'imal olunmak tenbîh olunmak matlubumuzdur didiklerinde gıbbe's-su'al mezbûrûn hacı Mustafâ ve İsm'aîl Agâ ve Mehemd cevablarında mahalleleri mahalle-i vâhide olup ve mescidiin mezbûrenin mahalle-i mezbûre mescidleri olup bir müddeten beru bilâsında ahali i'tibadıyla tefrik olundugını mukararler tarafının nukûd-ı mevkufelerimiz evvel müddetden beru müstakıl olup nezâret ve 'adem-i nezâret ile nukûd-ı mevkûfede dahi kalat ve kesrt 'arz olmagla nukûd-ı mevkûfe.. işbu yedimizde olan fetvâ-yı şerif-i mucibince râzı değiliz deyü bir kıt'a fetvâ-yı şerîf ibrâz ve ba'de'lnazar mahûn ... bir mahalle-i .. kadîm beru i'tibâr olunup her bir zafa mahsus olan nukûd- mevkufe nimâsından ahalsi tekâllif 'arifiyelerini ... edâ' gelmişler iken hâlâ ahd-i humâ ahz nukûd-ı mevkûfesine bilâ senede şer'i ta'riza kâdr olurlarmı el-cevâbu'l-lâh i'lam olmazlar deyü buyurulmayın bir mûcib fetvâ-yı şerîf ahd-i humâ ahzın nukûd-ı mevkûfesine t'ariz ile bir birine halat idup mu'itle i'mâl ve nimâsını tekâllife sarf ideriz deyü dahl ve ta'riz itmeyup lâkin ba'de'l-yevm mahalle-i mezbûr yine

mahalle-i vâhide olup nukûd-ı mevkufelerinin tekâllfi kifâyet itmeyup salyane olunmak iktizâ eyledikde tahrîr-i kâdim üzere mu'itle her tahmiline göre tevzi' ve taksîm ve tahsil ve tarafından birine 'arz olunmak üzere mezbûrlara tenbîh olunduktan sonra tarafından her biri dahî ba'de'l-yevm vech-i meşrûh üzere 'imal ta'ahhüd itmeleriyle mâ-vâka' bi'ttalep ketb olundı fi'l-yevmi's-sâmin 'aşer mîn şehri Rebî'ü'l-evvel li-sene sitte ve hamsîn ve mi'eti ve elf.

EK.5. (KŞS.60/2). Aklal Mahallesi'nde Karamanoğlu İbrahim Bey İmaretı

“Konya’da Aklal Mahallesinde vâkı’ müteveffâ İbrahim Bey veled-i karaman medresesinde sakin iken bundan akdem fevt olan Câmbâz-zâde el-hac Hüseyin Efendi....”

